

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ

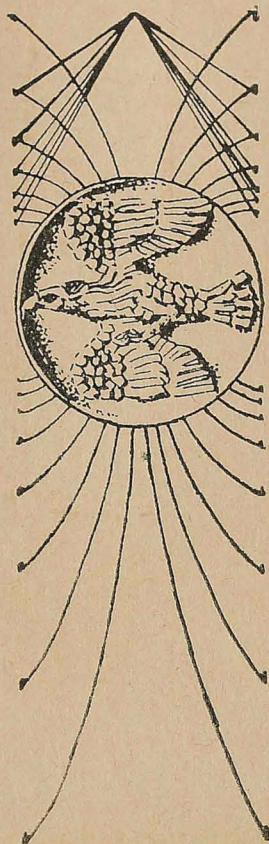
1961

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ :

Ρένος Ἀποστολίδης, Φρ. Βράχας, Ἄ. Γεωργίου, Τάκης Δόξας, Ἄντ. Εὐγενίου, Λ. Εὐθυβούλου, Γιώργος Θεοτοκᾶς, Γιάννης Καράσαββας, Παῦλος Κριναῖος, Ρογ. Λοιζίδης, Μιχ. Μαραθεύτης, Σόλων Μιχαηλίδης, Δ. Μπακᾶς, Ἄ. Νηστικός, Εἰρήνη Παναγῆ, Γιάννης Παπαδόπουλος, Ν. Π. Παραλῆς, Μαρία Παττίχη, Θ. Πετσάλης— Διομήδης, Κώστας Πηλαβάκης, Χιμένοθ, Μ. Χριστοδούλου, Ἄ. Χριστοφίδης, Κ. Χρυσάνθης, Ἄ. Χρυσοχός.

ΑΡ. 10

ΧΡΟΝΙΑ Α΄

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Πνευματική ομάδα: Φρ. Βράχας, Κ. Μόντης, Τ. Φυλακτού,
Α. Χριστοφίδης, Κ. Χρυσάνθης.

Γραμματέας: Κύπρος Χρυσάνθης, Λήδρας 114, Λευκωσία.

Ταμίας: Τάκης Φυλακτού, Γενικά Ἀσφάλεια Κύπρου, Λευκωσία.

Ἐτησία συνδρομῆς £ 1,000 μίλς

Ἐτησία συνδρομῆς ἔξωτερικῶν £ 3,000 μίλς

Τιμὴ τεύχους £ 0,100 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Π. ΚΡΙΝΑΙΟΥΤ: Πέντε ποιήματα	σ. 477
Γ. ΚΑΡΑΣΑΒΒΑ: Τοπείο (λάδι)	479
Α. ΕΥΓΕΝΙΟΥΤ: Ἐνας ὑπηρέτης (διάγραμμα)	480
Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥΤ: Τέσσερα ποιήματα	485
Λ. ΕΥΘΥΒΟΥΛΟΥΤ: Ἐκκλησία (σχέδιο)	487
Σ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: Ἡ μουσικὴ στὸ σύγχρονο κόσμον (διάλεξι)	488
Δ. ΜΠΑΚΑ: Πυρηνικὲς δοκιμὲς (ποίημα)	495
Ν. Π. ΠΑΡΑΛΗ: Ζῆσε... (ποίημα)	496
Α. ΓΕΩΡΓΙΟΥΤ: Μακάριον... (ποίημα)	496
ΦΡ. ΒΡΑΧΑ: Ἡ εἰκόνα τοῦ δασκάλου (δύμλια)	497
Α. ΝΗΣΤΙΚΟΥΤ: Ἐνας φίλος μου — Κοινωνικὲς τάξεις (ποιήματα)	500
Ε. ΠΑΝΑΓΗ: Τὸ γυναικεῖο τραγούδι μου (ποίημα)	500
ΦΡ. ΒΡΑΧΑ: Ἡ ἄμυνα καὶ προκοπὴ τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ (ἔρουνα) Ἀπαντοῦν: Ρ. Η. Ἀποστολίδης — Θ. Πετσάλης—Διομήδης — Κώστας Πηλαβάκης — Τάκης Δόξας — Γιώργος Θεοτοκάς	501
JIMENEZ (μετ. Κ. Χρυσάνθης): Ποίημα — Οὐρανὸς — Ἀπὸ τὰ «Λυπημένα Τραγούδια» — Tenebrae — Τὸ ὕστατο φθινόπωρο— Φτερωτὴ ἐπιστροφὴ — Ἑαρινὴ Κυριακὴ — Ζωὴ — Πῶς θάνατε — Στὸν Ἀντόνιο Μασάδο — Ἀφήστε δλάνοιχτες — Γυρισμὸς — Ρόδο—γυναίκα;—ἄνθρωπος — Βράδιασμα τοῦ φθινοπώρου Francina en el Jardin — Trascielo... — Καρναβάλι — Τὸ πράσινο πουλάκι — Ἀπὸ τὴ «Χρυσὴ Στιγμὴ»— Αἰωνιότητες (ποιήματα)	508

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ: Κ. Χ ρ υ σ ά ν θ η: Ἡ ξένη προπαγάνδα — ΠΕΝΘΗ —
Μ ι χ. Μ α ρ α θ ε ύ τ η: Μίκης Κιτρομηλίδης — ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ — Μ. Χ ρ υ -
σ τ ο δ ο ύ λ ο υ: Οἱ λέξεις ἄγριον καὶ ἀρροτίζεραμειον — Κ. Χ ρ υ σ ά ν θ η: Πνευ-
ματικὲς ἀνταλλαγές, Φεστιβάλ Διπέστη, Φεστιβάλ Κουρίου, Ἐπιμορφωτικὲς διαλέξεις
— Διαγωνισμὸς Ποιήσεως — ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ — Ε. Β.: Τάκης Φραγκοῦδης —
Μ α ρ ί α Π α τ τ ί χ η: Ὁ Γκρέκο στὸ Τολέδο — ΜΟΡΦΩΤΙΚΑ — Μία ἀξιεπαινη
ἐργασία — ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ — Μ. Μ α ρ α θ ε ύ τ η: Χρ. Εὐελπίδη «Πιοστὲς» — Ἀ.
Χ ρ υ σ ο ρ ο ὦ: Angel Crespo «Ἡ Ζωγραφικὴ» — Ἀ. Χ ρ ι σ τ ο φ ί δ η: Ἀλεξ.
Κοτζιά «Πολιορκία» — ΘΕΑΤΡΟ — Κ. Χ ρ υ σ ά ν θ η: Εὐριπίδου «Φοίνισσα», Τοῦα
«Ἡ Παγίδα» — ΡΕΣΙΤΑΛ — Ρ ο γ. Λ ο ῖ ζ ῖ δ η: Κωστῆς Μητσάκης — ΕΙΔΗ-
ΣΕΙΣ — ΚΤΗΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙ-
ΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ — ΕΡΑΝΟΣ — ΔΙΟΡΘΩΣΗ.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Διαχείριση : ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΧΡΟΝΙΑ Α΄.

ΙΟΥΛΙΟΣ 1961

ΑΡ. 10

ΠΕΝΤΕ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ο ΣΤΑΥΡΑΔΕΡΦΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Όχι, δέν πέθανε στις σελίδες του Θεοβάντες
ό ίππότης π' αναζητεί την Άγία Πηγή με τὸ «ἀλλόμενον» ὕδωρ
Ὁ Σταυραδερφός του Χριστοῦ κοιμάται σ' ἄν ὑπηρετῆς
στὸν ἀχρωάνα με τὸυς ταξιδιώτες ἀγγέλους· γράφει
σ' ἓνα σαμάρι ἀλόγου στοῦ Πανδοχείου τῶν «Τριῶν Ἐλαφιῶν»
τὴν ἐπικὴν ἱστορία του, τὸ παθητικὸ συναξάρι του·
δειπνεῖ μ' ἓνα σπόρο, ξεδιψάει με μιὰ στάλα νερό,
Όχι, μὴ τὸ πιστέψει κανεῖς πῶς μπορεῖ νὰ πεθάνει
στὴν ἐρημιὰ τῆς Καστίλλιας· δέν ἀκοῦς πὸν μιλάει
κι' ἀναζητεῖ στοῦ σκοτάδι νὰ σφίξει τὸ χέρι σου,
δέν ἀκοῦς πὸν ρωτᾶει γιατί 'ναι βουρκομένα τὰ μάτια σου,
ὁ ἱππότης με τὶς πληγές καὶ τ' ἀγκάθια
μονομαχεῖ με τὴν θύελλα, φορεῖ τὸν μανδύα τοῦ φεγγαριοῦ,
πεινᾷ καὶ κρυώνει γιὰ σένα, γιὰ μένα
γιὰ τὸν ἀνυποψίαστο κόσμο· ἀμφιβάλλεις γιὰ τὸν αἰώνιον
μῦθο του; δυσπιστεῖς στὴν Εὐαγγελικὴ προσφορά του;
Κοίταξε πῶς ἀπλώνει τὰ λιπόσαρκα χέρια του στὸν μοιραῖο Σταυρὸ
Κοίταξε! Οἱ σταυρωτῆδες καρφώνουν τὸν ἴσχιό του!

Σ' ἘΝΑ ΚΛΩΝΙ ΔΕΝΔΡΟΛΙΒΑΝΟ

Ἡ πρωῒνὴ Θάλασσα γρατσουᾷ τὸ νησιωτικὸ παράθυρο·
—Ὡρα καλὴ γειτόνισσα. Ὡρα καλὴ γρηὰ καπετάνισσα,
ἓνα ποτήρι νερὸ ἀπὸ τὴν πῆλινη στάμνα σου νὰ ξεδιψάσω
τὴν πίσρα μου· ἓνα κλωνὶ δενδρολίβανο ἀπὸ τὴν πῆλινη γλάστρα σου
νὰ μωσχομυρίσω τὸν κόρφο μου.
—Θὰ σοῦ δώσω νερό, πικρὴ, πικροκυματοῦσα ἀτρύγητὴ Θάλασσα
Θὰ σοῦ δώσω ἓνα κλωνὶ δενδρολίβανο,
μὰ πές μου κι' ἐσὺ νὰ συγχωρεθοῦνε τὰ κρίματά σου,
σὲ ποῖο σκοτεινὸ σου βυθὸ κρατᾷς τὸν ὕγιό μου;
σὲ ποῖο καταγιάλι κρατεῖς τὸ κουφάρι του;
—Τὸν κρατῶ στὸν βυθὸ τοῦ μνημονικοῦ σου, γιὰγιά,
τὸν νανουρίζω στὴν κούνια πὸν βαίτεις τ' ἀγγόνι σου,
τὸν ταξιδεύω σ' ἓνα ποτήρι νερὸ
σ' ἓνα κλωνὶ δενδρολίβανο!

ΣΤΟ ΝΕΡΟ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΤΡΑ

Στὴν πέτρα θὰ σκαλίσω τ' ὄνομά σου
 στὸ νερὸ θὰ κεντήσω τὸν ἴσκιό σου,
 στὴν χύτρα μὲ τὰ χορταρικά θὰ ρίξω τ' ἄλατί του·
 Ἄδελφή μου, ἀγάπη, πατρίδα, Οὐρανὸ
 πρωϊνὸν ὄνειρο...
 Ἄγάπη μὲ γυμνά, τρυφερά μπράτσα
 γύρω στὸν λαμὸ μου, φωνὴ πίσω ἀπὸ τὸν λόφο
 μὲ τίς φουύχτες γεμάτες κεράσια,
 ξεστὸ μάλλινο ροῦχο, σπιτικὸ σιταρένιο ψωμί
 πασχαλιὰ στὸ ξύλινο μπαλκόνι πὺ καλημερίζει τὴν θάλασσα.
 Σφιχτοδένω τὰ χέρια σὲ γέφυρα νὰ περάσεις τὴν ἄβυσσο
 κρατάω τὴν ἀνάσα μου νὰ γίνεις ἐσὺ ἡ ἀνάσα μου
 τυφλώνω τὸ ἐπίγειο φῶς μου νὰ γίνεις ἐσὺ τὸ οὐράνιο φῶς μου.

Η ΜΟΥΣΑΦΙΡΙΣΣΑ ΛΤΠΗ

Ποῦ κοιμοῦνται τὰ χελιδόνια ὅταν βουλιάζει τὸ φῶς;
 Ποῦ κοιμάται ἡ πεταλούδα ὅταν κλείει τὰ πέταλά της
 τὸ ἀγροτικὸ νυχτολούλουδο; Ποῦ κοιμάται ἡ Ἄγάπη
 πὺ ξάπνε τὸ κρεβάτι της νὰ παγώμει τὰ παγωμένα της χέρια;
 Ποῦ θὰ βρεῖ ἓνα σπύργο ν' ἀνάψη τὸ τελευταῖο τσιγάρο του
 ὁ ἄνθρωπος πὺ λησμόνησε τὴν τελευταία του σπίδα στὴν στάχτη;
 Ποῦ θὰ βρεῖ ἡ μητέρα μου ἓνα κουταλάκι γλυκὸ
 ἓνα ποτήρι νερὸ νὰ κεράσει τὴν μουσαφίρισσα λύπη;

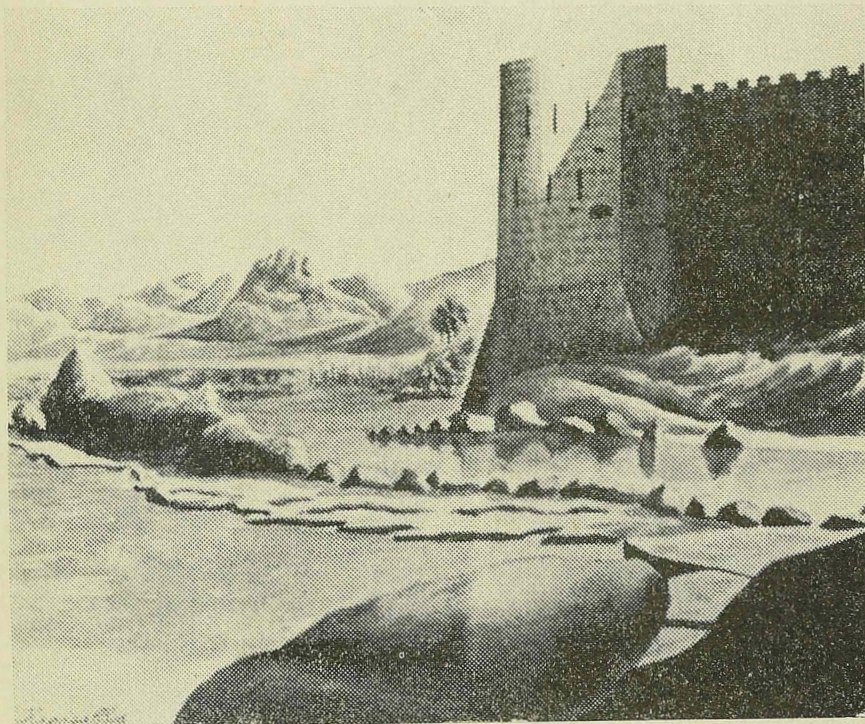
ΜΙΑ ΓΟΡΓΟΝΑ ΚΙ ἘΝΑ ΠΙΣΤΟΛΙ

Μ' ἀκούς; Νυστάξεις; Θέλεις ν' ἀνάψω τὸ παρήγορο φῶς;
 Μὰ ποῖος κέντησε στὸ χαμνὸ σου μπράτσο μιὰ γοργόνα
 μιὰ λογισμένη καρδιά, ἓνα πιστόλι;
 Ποῖος σοῦδωσε τὴν κίτρινη πίπα νὰ καπνίζεις χολὴ καὶ φθινόπωρο;
 Σὲ ἀπειλεῖ ἡ σποδός, σὲ διεκδικεῖ ἡ ὀμίχλη κι' ἡ τέφρα·
 Πονηρὸν ἐκμαγεῖον τοῦ χαμένου ἀρχαίου Ἀγάλματος.
 Μπορεῖς νὰ ξαναγυρίσεις στὴν λησμονημένη πηγή
 νὰ ξαναπιεῖς νερὸ μὲ τὴν φουύχτα σου. Θυμήσου τὰ λόγια
 τῆς προσευχῆς, τὸ «Πάτερ ἡμῶν» μὲ τὴν καραμέλλα
 στ' ἀκηλίδωτο στόμα.
 Ξαναγύρισε στὴν Ἄγία ἀφέλεια π' ἀκούει καὶ βλέπει τὰ παγανά
 π' ἀκούει καὶ βλέπει τὸν Ροβινσῶνα, τὸν Γκιουλιέρο,
 τὸν Σεβὰχ τὸν θαλασσινὸ. Δὲν λέω νὰ ξαναγίνεις παιδί
 μὰ νὰ ξαναβρεῖς τοῦλάχιστον τὴν μνήμη τοῦ παλιοῦ ἑαυτοῦ σου,
 τὸ χρῶμα τοῦ αἵματος, τὴν φωνὴ χωρὶς προσωπεῖο.
 Εἶναι τόσο δύσκολο; Ἄ, ὄχι δά, φθάνει νὰ ξαναγυρίσεις
 στὴν πίστη, στὴν Ἄγία ἀκλόνητη πίστη στὸν ἄνθρωπο
 πὺ ἐνθαρρύνει τὸν προφήτη Ἡσαΐα νὰ στηρίζει
 στὸ λειβάδι τῆς Ἄγιας Γραφῆς ἓνα κοπάδι λιοντάρια·

στην άκυμάτιστη πίστη πού γεφυρώνει τήν άβυσσο
 μέ τήν ζεστή της ανάσα· άγγίζει τά βουνά και καπνίζουν;
 ύψώνει τὸ οὐράνιο τόξο μέ τήν διάθλαση τῶν δακρύων τους;
 Ζεύει τὸν άνεμο στὸ ξυλομαγγάνι τοῦ «θέλω»,
 παγιδεύει τήν άστραπή στὸ θηγάρι τοῦ «δύναμαι»
 γεμίζει χιονάτα πανά και χαμόγελα τήν δογή
 πού οιστηλατεῖ ἡ καπνισμένη άντάρα; Βαδίζει
 χωρὶς νά μουσνεύει τά πόδια «ἐπὶ τῶν ὑδάτων».
 Είναι μιὰ παλιά ιστορία· σάν γνωμικό.
 Ἐνα πρωῖνὸ πάει καιρός, ξαφνικά κελάιδισε
 σάν κοτσύφι τὸ σίδερο και τραγούδισε τὸ φῶς ἱλαρὸν
 ἡ ριζιμιὰ στουραρόπετρα! Θαῦμα; Ὁχι, δὲν ἦτανε θαῦμα
 μονάχα πού τὸ φίδι κι' ὁ άνθρωπος λησημονήσανε
 ν' αλλάξουν φιδόντυμα. Ἐτσι λέει ἡ παλαιά ιστορία.
 Κι, ἂν δὲν πιστεύετε, ψάξτε νά βρεῖτε τά δυὸ φιδόντυμα.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

1961

Γ. Καράσαββα: Τοπεῖο (λάδι)

ΕΝΑΣ ΥΠΗΡΕΤΗΣ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Τὰ δέντρα, οἱ ὄριμοι καρποί, τὰ μεστωμένα στάχυα, ἡ γῆς τρεμουλιάζανε στ' ἀπαλό φύσημα τοῦ χλιαροῦ τοῦ ἀγέρα σάν τρεμουλιάς' ἡ σάφα στ' ἄγγιγμα τῆς ἀγάπης. Ὁ κάμπος ἀνάσαινε σάν στῆθος γυναικας.

Τὰ δέντρα, οἱ ὄριμοι καρποί, τὰ μεστωμένα στάχυα, ἡ γῆς... αὐτὰ π' ἀποτελέσανε τὸν κόσμον τὸ βασίλειο του, ποὺ τ' ἀγάπησε καὶ τὸν ἀγαπήσανε ποὺ γνωρίζανε τοὺς πῶδ μυστικοὺς παλμοὺς τῆς ζωῆς του.

Ἄπ τὸ ραγισμένο τὸ σύννεφο ξεχνότανε ἀναλυτὸ ἀσῆμ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, ἀπαράλατκα σάν ἄπ' τῆ ραγισμένη καρδιά του ξεχνόταν ἡ λύπη καὶ γέμιζε τῆ γαλήνη τοῦ κάμπου.

Ἐγείρε ἀπάνω στὶς θυμωνιές κ' ἀνάπνευσε βαθειὰ τὰ μυρωδιὰ τῶν σταχυῶν. Πλαίι του τὰ ζωντανὰ συντονίζανε τὴν ἀνάσα τους μὲ τ' ἀναστενάγματα τῆς γῆς, καὶ σωπαίνανε μέσ' τὴν ἡσυχία τῆς νύχτας. Κάπου κάπου ἕνα βέλαισμα ἕνα κοιδούνισμα προβάτου ἀκουγόταν. Προσήλωσε τὸ βλέμμα του, ἀπάνω στὴν ἑπιπλῆ. Ὅχι, ὄχι, δὲν εἶχαν ἔλθει ἀκόμα... Ἐκλεισε τὰ μάτια του, σάν σύννεφα οἱ ἀναμνήσεις σκοτεινά, ποὺ προμηνόυνε καταιγίδα, κάλυπταν τὰ βλέφαρά του.

Στὸ ἀργόκτημα ἦρθε ἀπὸ δέκα χρόνων. Τώρα πᾶνε δεκαπέντε ὀλόκληρα χρόνια. Παιδάκι ξεπόλυτο ἀπ' τὸ χωριό του, πουλι ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ λὲς πετοῦσε. «Πρόδεξε, Μαθίῷ, τί κάνεις μαρῆ; Θὰ σοῦ σπᾶσω τὰ πλευρά, Μαθίῷ».

Ἦτανε τοῦ μπάτσου καὶ τοῦ κλάτσου τῶν παραγιῶν τοῦ Βαλέρη τοῦ μεγάλου κτηματία. Ἄρμεγε τὶς γίδες, τὶς ἀγελάδες, τὸ χεμῶνα ἔσπερνε στοὺς κάμπους, τὸ καλοκαίρι θέριζε τὰ δόχρυστα στάχυα. Ἦ ἀνοιξή. τὸν εὐρισκε νὰ βόσκει τὰ ὀλόλευκα πρόβατα καὶ τὰ μικρὰ - μικρὰ ἀρνάκια, τὰ γεννήματα τῆς τελευταίας χρονιάς. Τοῦ φορούσανε μιὰ βαρειά κάπα, τοῦ δίνανε τῆ γλίτσα στὸ χέρι, καὶ ξανοιγότανε ἀκλουθόντας τὸ κοπάδι στοὺς ἀτέλειωτους κάμπους.

Τὸ κοπάδι μόλις γεννιόταν. Ἦ πλάση πρασίνιζε, ἡ βροχὴ ἔπεφτε ἀπαλά - ἀπαλά σάν δάκρυ χαρᾶς κ' αὐτὸς στε-

κόταν ἀκίνητος. Τὰ πρόβατα βόσκανε καὶ δὲν ἐβλέπετε παρὰ ἕνα ὀλόλευκο κοπάδι, μέσα σὲ μιὰ καταπράσινη ἀγκαλιά.

Τέτοιες ὄρες μιὰ νοσταλγία ἀδιόρατη λίμναζε μέσ' τὴν καρδιά του. Τέτοιες ὄρες κάποτε περνοῦσε ἀπὸ μπροστά του ἡ Ἔρικα, ἡ κόρη τοῦ ἀφέντη, ἀπάνω στὸ βαθειὰ καφετί της ἄλλογο. Κινοῦσε τὸ χέρι της καὶ τὸν χαιρέταγε: «Γειά σου, Μαθίῷ».

Αὐτὸς τὴν κοίταξε ἀκίνητος. Κι ὅταν ξεμάκρυνε κ' ἡ ὄπτασία χανότανε, κουνόυσε κ' αὐτὸς τὸ χέρι του κ' ἔλεγε: «Γειά σου, Ἔρικα».

Ἐνα βράδυ εἶχε ἀργήσει, εἶχε νυκτωθῆ πολὺ. Μὲ τὸ κοπάδι εἶχε ξεμακρύνει. Ἐστᾶσε ἕως ἐκεῖ ποὺ ἄπλωνόταν ἡ θάλασσα. Σάν γύρισε τὸν εἶχαν μαλώσει. Τὸν εἶχαν δείρει. Μὰ τί τὸν ἔνοιαζε. Εἶχε πάει νὰ δῆ τὴν θάλασσα, αὐτὴ ποὺ ἄπλωνόταν στὰ πόδια τοῦ δικοῦ χωριοῦ. Τὸ χρώμα της ἦταν σκοτεινὸ. Μὰ ὁ ὀλόλευκος ἀφρὸς παιδευότανε στὴν κορφὴ τοῦ κύματος. Ἐνα μαῦρο σύννεφο λὲς τὴν ἀπειλοῦσε. Τὴν κάλυψε στὰ βάθη τοῦ ὀρίζοντα, καὶ προχωροῦσε ὄλο, λὲς κ' ἠθελε νὰ τὴν καταπιῆ. Μὰ οἱ γλάροι, οἱ ἴδιοι ὅπως τοὺς γνώρισε ἀπ' τὰ βράχια τοῦ χωριοῦ του, καβαλοῦσαν τὴ ράχη τοῦ κύματος. Γραβοῦσανε γιὰ τὸ ἄγνωστο λευκοί, ἀπαστοι ὅπως ὄνειρο. Καὶ τὸ βράδυ, παρ' ὄλο ποὺ τὸ κορμὶ του πονοῦσε ἀπ' τὶς ξυλιές ποῦφαγε ἀπ' τοὺς παραγιούς τοῦ ἀφέντη, ἄκουγε μέσα στ' αὐτιά του τὸ ἀγκομαχητό της ἀκόμα, τὴ γνώμη της κουβέντα τῶν παιδικῶν του χρόνων, καὶ μιὰ γαλήνη ἄπλωνόταν μέσ' τὴν καρδιά του. Καὶ τὸ καλοκαίρι, ναι τὸ εἶχε ὀκμιστεῖ θὰ ξαναπήγανε νάβλεπε τὴν θάλασσα. Τὸ χρώμα της τότε θάταν γαλάζιο, καὶ τὸ τοπαῖο θάταν γαλήνιο, θὰ μπορούσε νὰ διέκρινες ὡς τὰ βάθη του, τὴ ἔκρυβε ὁ βυθός. Ναι τὸ χρώμα της θάταν γαλάζιο, ὅπως τὰ μάτια τῆς Ἐρικας...

Τῆ νύκτα κοιμότανε σ' ἕνα ἀχυρῶνα, ἄκουγε ἀπὸ μακρὰ τὰ κοῦσματα τῶν βατράχων, τὸ ψιθύρισμα, τὸν ἀναστεναγμὸ τοῦ ἀνέμου, τὸ κελάρισμα, τὸ βογγητὸ τοῦ νεροῦ. Ἦξερε τὴν ὀμιλία τους, γνώριζε τὶς κουβέντες ποὺ ἀν-

ταλλάσαν μεταξύ τους. Μά σέ κανένα δὲν ἤθελε νὰ τὸ ὁμολογήσῃ, σὲ κανένα δὲν ἤθελε νὰ τὸ ἐμπιστευτῆ.

Πλαΐ του μεγάλωνε ἡ Ἔρικα. Ἦτανε δυὸ σπόροι πού ὁ ἄνεμος τῆς μοίρας τοὺς ἔριξε στὴν ἴδια γῆς, στὸ ἴδιο χῶμα. Μεγάλωναν πλαϊ-πλαϊ καὶ γνώριζαν τὸν γύρω κόσμο, αὐτὸς ἀπ' τὸ σκοτεινὸ ἀγρωδῶνα, κ' αὐτὴ ἀπ' τὰ σαλόνια τῆς ἑπαυλῆς. Κάποτε τοῦ μιλοῦσε. Αὐτὸς κατέβαζε τὰ μάτια κ' ἀπαντοῦσε μὲ μισόλογα. Σὰν ἔπαιρνε τὸ γάλα στὴν κυρία, ἔνοιωθε τὴ σιλουέτα τῆς, ἄπιαστη ὀπτασία νὰ γλυστράῃ ἀνάμεσα στοὺς διαδρόμους, καὶ τὴν διαισθανόταν νὰ κινητῆ μέσα στὰ γεμάτα πολυτέλεια σαλόνια. Σὰν ὁ καιρὸς καλοσύνευε ἡ Ἔρικα κατέβαινε στὸν κῆπο συχνά. Ἐβλέπε τὸ λεπτὸ τῆς κορμάκι ἀπὸ μακρυνά. Μαθητρία μὲ τὴ μπλέ τῆς ποδίτσα, καὶ τὴ λευκὴ τραχηλιά.

Ἔνα βράδυ, ἰθυμάτι, τοῦζαν παραγγεῖλει νὰ πάρῃ τὸ γάλα πού θᾶρμεγε. Δὲν ξέρει κ' ὁ ἴδιος πῶς ξέφυγε ἀπ' τὴν προσοχὴ τῆς μαγεύριτσας καὶ βρέθηκε μέσα στὸ κεντρικὸ χῶλλ. Θεέ μου, τὴ ὥραία πού ἦταν ἐκεῖ. Τὶ ἔπιπλα, τί χαλιά, τί πίνακες στοὺς τοίχους ζωγραφικῆς. Ἐκείνη τὴ στιγμή ἔπαιξε τὸ τηλέφωνο, ἡ Ἔρικα μπῆκε στὸ διάδρομο καὶ πῆρε τὸ ἀκουστικό. Ἄκουσε τὴ φωνὴ τῆς νὰ λέει:

—Τι, πῶς συνέβηκε αὐτό;

Ἦταν γεμάτη ἀγωνία, τὸ κορμάκι τῆς ἔτρεμε σὰν καλαμὰ στὸν κάμπο. Ἐκείνη τὴ στιγμή μπῆκε ἡ μητέρα τῆς.

—Μᾶς τηλεφωνοῦν, λέει ἡ Ἔρικα, πῶς ὁ μπαμπᾶς στὴ λέσχη λυποθύμησε. Τὸν φέρνουν ἐδῶ.

Σὲ λίγο φέρανε τὸν Βαλέρη μέσα σὲ φορεῖο. Ἦταν πελιδνός. Θυμάται τὶς σπαρακτικὲς κραυγὲς τῆς Ἔρικας. «Μπαμπᾶ μου, μπαμπᾶ μου, τί ἔχεις μπαμπάκα μου», φώναζε μέσα στὰ γορᾶ κλάματα τῆς. Ἐλεφετε ἀπάνω του καὶ λὲς σὰν νᾶθελε μὲ τὸ μικρὸ τῆς κορμάκι νὰ τὸν ζεστάνῃ, νὰ τοῦ δώσῃ ζῶη. Ὁ Βαλέρης ἦταν νεκρός. Τὰ κλάματα τῆς μείναν μέσα σ' αὐτιά του ὀλόκληρῆ του τὴ ζωὴ. Ὁ σπαραγμὸς ἐκείνος...

Ἀπὸ τότε σὰν ἀκούει τηλέφωνο νὰ κτυπᾶ ἀνατριχιάζει, νομίζει πῶς θὰ τοῦ ἀναγγεῖλουν θάνατο. Κατόπι ἤρθαν οἱ δανειστές. Ὁ Βαλέρης εἶχε χρῆθ. Ἡ δουλειὰ ἔμεινε χωρὶς διαχείριση, τὰ

ζητήματα ἄρχισαν ἕνα-ἕνα καὶ πουλιόντουσαν. Ὁ παραγιὸ φεύγανε. Δὲν ὑπῆρχε γι' αὐτοὺς δουλειὰ, μήτε μισθός. Θυμάμαι μὲ τί σπαραγμὸ ἔβλεπε τὰ μεγάλα ἐκείνα ὑποστατικά νὰ περνοῦν σὲ ξένα χέρια. Μιά μέρα, ἡ κυρία τοῦ λέει:

—Μαθίῶ, μεγάλωσες πιά. Βλέπεις, ἔγινες ὀλόκληρο πᾶλληγράρι. Μπορεῖ νὰ πᾶς ἄλλοῦ νὰ βρῆς δουλειὰ. Δὲν μποροῦ νὰ σὲ κρατήσω ἐδῶ τέρα, παιδί μου, γιὰ ἕνα κομμάτι ψωμί πού σοῦ δίνω. Ἐσὺ ἔγινες πιά ἄντρας. Μπορεῖ νὰ μᾶθῃς μιὰ τέχνη καὶ νὰ βγάξῃς γερὸ μεροκάματο.

Ἀλήθεια, πρώτη φορὰ τὸ σκέρτηξε πῶς ἀπ' τὸν καιρὸ πού πέθανε ὁ ἀφέντης, δὲν τοῦ εἶχαν πληρώσει τὸν μισθὸ του.

—Δὲν θέλω, κυρία, μισθό, ἀπάντησε ὁ Μαθιός.

—Παιδί μου, εἶναι κρῖμα νὰ σὲ κρατήσω ἐδῶ γιὰ ἕνα κομμάτι ψωμί. Δὲν θέλω αὐτὴ τὴν ἀδικία. Βλέπεις, ὄλοι οἱ ἄλλοι ἔχουνε φύγει...

Πράγματι, ὄλοι εἶχανε φύγει. Αὐτὸς ἦταν ὁ τελευταῖος.

—Κυρία, εἶπε ὁ Μαθιός, ἂν μὲ θέλετε θὰ μείνω ἐδῶ καὶ χωρὶς νὰ μὲ πληρώσετε. Ἐδῶ θὰ δουλέψω, καὶ βύθισε τὸ βλέμμα του μέσα στὸν ἀπέραντο κάμπο, πού τώρα ἦτανε ξένος. Ἐχετε ἀκόμα τὸ κτήμα κοντὰ στὸ ποτάμι, καὶ τὰ χωράφια σ' ἀπόσκια τοῦ δάσους. Αὐτὰ εἶναι καφερέα, καὶ θὰ μᾶς δώσουνε ψωμί. Θὰ τὰ δουλέψω, θὰ τὰ δουλέψω ὅσο μπορῶ, κυρία. Δὲν θέλω κανένα μισθὸ γι' αὐτὸ σὰς τὸ δοκίμομαι. Μονάχα νὰ μὲ κρατήσετε.

—Παιδί μου, εἶπε μὲ βαθεῖα συγκίνηση ἡ κυρία, καὶ τοῦ χάιδεψε τὸ σκυμμένο κεφάλι του...

Ἔτσι ἔμεινε. Τὰ χρόνια περνοῦσαν, κ' αὐτὸς δούλευε. Δούλευε τὴ γῆς. Ἐμαθε τὸν λόπο, τὸ ἀγκομαχητό τῆς, τὰ μυστικά, τὸ παράπονο, τὴν εὐλογία τῆς. Σιγὰ-σιγὰ τὰ ζωντανὰ ἄρχισαν νὰ πληθαίνουν καὶ πάλι μέσα στὸ παντρί. Ἀγοράστηκαν οἱ ἀγγελᾶδες... τὰ πρόβατα. Ὀλ' αὐτὰ τὰ κουβέντιαζε. Ἦταν τὰ δικὰ του δημοιογήματα, οἱ δικοὶ του φῆλοι, τὰ δικὰ του παιδιά.

Ἡ Ἔρικα μεγάλωνε. Εἶχε τελειώσει πιά τὸ σχολεῖο. Ἦταν ἡ πιὸ ὀμορφὴ κοπέλλα τοῦ τόπου. Τὴν παρακολουθοῦσε ἀπὸ μακρυνά. Σὰν κατέβαινε στὸν κῆπο, ὁ ἀγέρας γλύκαινε, τὸ φῶς ἔμπαινε μὲς' στὴν καρδιά του. Τώρα πιά δὲν ἦτανε μόνη. Παρέες τὴν περιτριγυρίζαν.

Τὰ σαλόνια τῆς ἑπαυλῆς εἶχαν ἀνοίξει καὶ πάλι. Πήγαιναν νέαι καὶ νέες σ' ἐκδρομές, στὸ τένις, στὰ μπάνια, μαζί. Κι' αὐτὸς δούλευε, δούλευε τῆ γῆς. Καὶ τ' ἀγκομαχῆτό του, ἐναντόταν μὲ τὸ δικὸ τῆς ἀναστρέναγμα. Κι' ἡ γῆς ἤξερε, ἤξεραν τὰ δένδρα τὰ μυστικά του. Ἡ Ἐρικὰ ἔβγαине τώρα συχνὰ ἱππασία μὲ τὸν κ. Ντῖνο. Εἶχε μάθει γι' αὐτὸν πῶς εἶχε πάει στὸ Πανεπιστήμιον. Ἦταν οἰκονομολόγος, ἀνώτερος ὑπάλληλος σὲ τράπεζα. Θεέ μου, ποτὲ δὲν μύθρεσε αὐτὸ τὸν ἀνθρωπο νὰ τὸν συμπαθήσῃ. Μιὰ μέρα ἔκουσε φωνές. Μὲ τ' ἄροτρο ὄργωνε τὸ χωράφι ποῦ ἦταν κοντὰ στὸν ποταμὸ. Ἐτρεξε. Ἡ Ἐρικὰ ἦταν ἀπάνω στὸ ἄλογό της, στῆ μέση σχεδὸν τοῦ ποταμοῦ. Μὲ μιὰ ματιά εἶχε καταλάβει. Δὲν ὑπελόγησε ἡ Ἐρικὰ πῶς εἶχε κατέβει ὁ χεῖμαρρος καὶ προσπαθοῦσε νὰ περάσῃ. Τὸ ἄλογο εἶχε ἀφηνιάσει. Ἄν γλύστραγε θὰ τὴν ἔρριχνε μέσα στὸ νερό, ποῦ ἦταν ἐκεῖνη τῆ μέρα ὀρηκτικὸ. Οἱ ἄλλοι στὴν ἄκρη τοῦ ποταμοῦ, ἀπάνω στ' ἄλογά τους, ἔδιναν συμβουλές, φώναζαν, χειρονομοῦσαν. Ἐβγαλε τὸ σακκάκι του καὶ ρίχτηκε στὸ νερό. Πάλαψε μαζί του, σάν θηρίο. Τὴν ἔφτασε. Ἡ ἀνάσα του ἐνώθηκε μὲ τὰ φρένα τοῦ ἀλόγου. Ἦξερε τὴν ὀμιλία του, αὐτὸ τὸ εἶχε μεγαλώσει. Σιγὰ - σιγὰ τὸ ἡμέρευε. Μόλις μοροῦσε νὰ κρατηθῆ στὴν ὀρμη τοῦ νεροῦ. Μὲ προφύλαξη τ' ὠδήγησε στὴν ὄχθη. Κι' ἡ Ἐρικὰ σώθηκε. Οἱ ἄλλοι κύταζαν σάν ἀποσβολωμένοι. Ἡ Ἐρικὰ εἶπε:

—Κανείς σας, δὲν θὰ τῶκανε αὐτό. Κανείς σας, δὲν θὰ διακινδύνευε γιὰ νὰ μὲ σώσῃ. Μονάχα αὐτὸς, μοροῦσε νὰ τὸ κάνῃ, ὁ καλὸς μου Μαθιός. Καὶ τοῦ χαμογέλασε μὲ τόση γλυκύτητα. Σπηροῦνιασε τ' ἄλογό της κι' ἔφυγε γιὰ τὴν ἑπαυλῆ. Αὐτὸς γύρισε στὸ χωράφι. Ἄρχισε νὰ βρέχη, ὡς ἔβρεχε ὅσο ἤθελε, δὲν τὸν ἔγνοιαζε. Ὡ, εὐλογημένη λαχτάρα τῆς γῆς. Ἐπεσε ἀπάνω της καὶ τὴν ἀγκάλιασε. «Κανείς σας δὲν θὰ τῶκανε αὐτό. Μονάχα ὁ καλὸς μου Μαθιός».

Ἐνα σούρουπο ἦρθε ἡ κυρία ἀνήσυχη καὶ τὸν βρῆκε.

—Ἀπὸ ναρῆς, τοῦ λέει, ἔφυγε ἡ Ἐρικὰ μὲ τὸ ἄλογο. Τώρα τὸ ἄλογο γύρισε μονάχο του, χωρὶς αὐτήν. Τρέξε Μαθιό, τρέξε γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μίπως ἔπαθε τίποτε.

—Ἐφυγε μαζί του; Χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ρώτησε.

—Μὲ ποιόν, ρωτᾷ ἡ κυρία.

—Μὲ τὸν κ. Ντῖνο;

—Ὅχι. Μόνη ἔφυγε.

Ἀνέβηκε ἀπάνω στὸ ἄλογο τοῦ καὶ χύθηκε μέσα στὸν κάμπο.

—Ἐρικὰ, Ἐρικὰ, φώναζε. Ἀπελπισμένη ἡ φωνὴ του, παρᾶδερνε μέσα στὴ μάνητα τοῦ ἀγέρα. Τίποτε. Σὲ λίγο θὰ βράδυναζε. Πρὶν ἀκόμα νυκτώσει, βρῆκε τὸ κορμάκι τῆς οἰγμένο κατάχαμα. Ὁ ἀγέρας κτυποῦσε τὸ μικρὸ ἔκεινο σῶμα, καὶ τὸ λεπτό του φουστάνι παρᾶδερνε στὸ φύσημά του. Ἐσκυψε ἀπάνω της. Μιὰ πληγὴ φαίνότανε στὸ μέτωπό της. Κάπου εἶχε κτυπήσει. Ἦταν παγωμένη. Τὴν πῆρε στὴν ἀγκυλιά του, τὴν ἀνέβασε ἀπάνω στὸ ἄλογο καὶ ξεκίνησε σιγὰ - σιγὰ. Τὸ κορμί της σὲ λίγο θὰ ζεστανότανε. Μέσα στὴν ἀγκυλιά του πρῶτη φορὰ ἀξιώθηκε καὶ τὴν κρατήσῃ. Τὸ λεπτό της τὸ στήθος διαφανότανε κάτω ἀπ' τὸ μεταξωτό της φουστάνι, καὶ τὰ χεράκια της, λεπτά κι' ἀραχνούφρανα ἀφινότανε ἄπραγα μέσα στα ροζισμένα του χέρια. Κι' ὅπως φταῖα φουντάνει μέσ' σὲ κατάξερο δάσος, ἔτο' ἡ ἀγάπη ἔκαινε μέσ' τὴν καρδιά του. Γιατί νὰ μὴ σὲ πάρω στὴ σπηλιά μου, Ἐρικὰ; Δὲν ξέρεις πῶς ἔχω μιὰ σπηλιά δική μου; Ὅχι, τίποτε ἐσὺ δὲν ξέρεις. Δὲν ξέρεις ἀκόμα ὅτι σ' ἀγαπᾷ. Γιατί νὰ σ' ἀφήσω νὰ σὲ πάρῃ ὁ ἄλλος. Τί φταῖα γὼ ἀν γεννήθηκα φτωχὸς κι' ἂν ξμεινα ἀγαύματος. Καὶ τὸ ἄλογο ἔτρεχε...

Ὅχι πρὸς τὴ σπηλιά του, ἀλλοίμονο, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἑπαυλῆ. Ὡ ναί, θὰ σὲ πάρω ἐκεῖ, καὶ θὰ σὲ κάνω δική μου, Ἐρικὰ. Τότε δὲν θὰ πᾶ ἀπὸ κοντὰ μου κανένας. Τὸ ἄλογο κάποτε σταμάτησε. Ὅχι μπροστὰ στὴ σπηλιά του, ἀλλὰ μπροστὰ στὴν ἑπαυλῆ. Γεμάτη ἀπὸ ἀγωνία ἡ κυρία τὸν περιμενε... Ὅσοι ἀκολούθησαν οἱ μέρες τῆς ἀρρώστιας της. Δεκαπέντε ὀλόκληρες μέρες ἡ Ἐρικὰ ἔλυανε στὸν πυρετό, χαροπάλαε. Ἐρχόταν κι' ἔφευγαν γιατροί. Ἐρχόταν κι' ἔφευγαν οἱ φίλοι γεμάτοι ἀνθοδέσμες καὶ γλυκά. Κι' αὐτὸς, γιγμένο ἀπάνω στὰ σκαλοπάτια, σάν πευθῆνο ζῶο ποῦ τοῦ εἶχε ἀρρωστήσει ὁ ἀφέντης, πρῶτὴ καὶ βράδυ, περιμενε. Περιμενε ν' ἀκούσῃ κάτι ἀπ' τὰ στόματα δικῶν καὶ ξένων, γιὰ τὴν Ἐρικὰ. Ἐπιτέλους - ἡ μπόρα πέρασε. Ἐγινε καλά. Καὶ κατέβηκε ἡ ἴδια, λεπτὴ κι' ἀραχνούφρανη στὴ δικὴ του καλύβα γιὰ νὰ τὸν βρῆ. Ἦταν ἓνα ὄμορφο ἀπόγευμα. Ἡ ἀνοιξὴ μόλις ἄρχιζε νὰ χαϊδεύῃ τὸν κῆπο.

—Ἐμαθα καὶ πάλι τοῦ λέει, πῶς ἦλ-

θε και με θῆρε, ἐκεῖνο τὸ ἀπόγευμα ποὺ κτύπησα ἀπάνω σ' ἓνα δέντρο κ' ἔπεσα, ὁ καλὸς μου Μαθιός. Γι' αὐτὸ ἦρθα νὰ σ' εὐχαριστήσω καὶ νὰ σοῦ πῶ πόση εὐγνωμοσύνη αισθάνομαι γιὰ σένα, γιὰ ὅ,τι ἔκανες, γιὰ ὅ,τι κάνεις γιὰ μᾶς τόσα χρόνια τώρα, γιὰ μένα καὶ τὴ μητέρα μου.

—Κυρία, λέει ὁ Μαθιός, καὶ στρέφει ἄλλου τὸ βλέμμα του. Δὲν ἔχω κάνει τίποτε. Οὔτε καὶ πολλὰ πράματα περνοῦν ἀπ' τὸ χέρι μου. Ἐγώ, εἶμαι ἕνας ἀγοράματος.

—Δὲν ἔχει καμμιά σημασία αὐτὸ, τ' ἀπαντᾷ ἡ Ἐρικα. Τὸ πᾶν εἶναι στὸν ἄνθρωπο ἢ καλωσύνη κ' ἢ ἀνθρωπιά, κ' ἐσὺ εἶσαι, Μαθιέ μου, καλός...

—Ἰσως, κυρία, λέει ὁ Μαθιός, καὶ τὸ βλέμμα του καρφώνεται ἀπάνω στὴ γῆ.

—Μὴ μὲ λὲς κυρία, Μαθιέ μου, ἐξακολουθεῖ ἡ Ἐρικα. Λέμε με ἁπλῶς Ἐρικα. Τότε τὸ βλέμμα του φεύγει ἀπὸ τὴ γῆ. Προσηλώνεται γιὰ μιὰ στιγμή ἀπάνω στὰ δικά της μάτια καὶ ψιθυρίζει εὐχὰς ἀντίλαλο: Naί, Ἐρικα. Τὸ ἄγέρι γλυκαίνει καὶ πάλι, εὐωδιάζει ὁ τόπος, ψιθυρίζουν μυστικῆς προσευχῆς τὰ λουλούδια, τὰ δέντρα, κ' ἓνα πουλι ἄορατο, κλαίει καὶ γελά μέσ' τὴν καρδιά του.

Ἦταν ἓνα ἀπόγευμα, ὁμορφο ἀπόγευμα, ὅλα τάντυνε μιὰ ἀχαρδινὴ πάχνη, πούρθε καὶ τὸν θῆρε ἡ κυρία, γιὰ νὰ τοῦ ἀναγγεῖλη, πὸς ἡ Ἐρικα ἀρραβωνιάζεται. Παίρνει τὸν κ. Ντίνο, περίφημο ἐπιστήμονα μὲ καριέρα στὴν Τράπεζα.

Ἦρθα σ' ἐσένα πρῶτα νὰ τὸ ἀναγγεῖλω Μαθιέ, λέει ἡ κυρία, γιὰ τὴ ἔξορα πόσο θὰ εὐχαριστηθῆς γιὰ τὴ χαρὰ τῆς Ἐρικας. Ἐμεῖς οἱ δυὸ τόσο πολὺ τὴν ἀγαποῦμε. Δὲν εἶσαι ἀλήθεια, Μαθιέ μου, χαροῦμενος;

—Ναί, ναί, εἶμαι πολὺ χαροῦμενος, κυρία, λέει ὁ Μαθιός, καὶ τὸ βλέμμα του βυθίζεται καὶ πάλι στὴ γῆ. Μὰ ἡ γῆς ποῦ ποτές δὲν τὸν πίκρανε, αὐτὴ τὴ φορὰ ἦταν μαύρη, τὰ ζωντανὰ ἀγριέψανε, Θεέ μου, Θεέ μου, τὰ στάχυα, τὰ στάχυα, θὰ καοῦνε ὅλα. Ὁ ἀγέρας, ὁ ἀγέρας, γιὰ νὰ κλαίη τόσο περίεργα;

Οἱ μῆνες περνοῦσαν. Ἐμαθε πὸς ὁ γαμπρὸς ἀνέβαλλε τὸ γάμο. Ἡ κυρα φαινόταν λυπημένη, ἡ Ἐρικα ὅλο καὶ περισσότερο χαίριμαζε, γιὰ τὸ δὲν τοῦ ἐμπιστευόντουσαν τὸ δικό τους τὸν πό-

νο, ἂν εἶχανε πόνο.

Ἐνα ἀπόγευμα Μαγιατικό, ὁ κῆπος γιόρταζε, ὁ γαμπρὸς σεργιάνιζε μ' ἓνα ἀχώριστο φίλο του μέσα στὸν κῆπο. Κρύφτηκε μέσα στὶς περιπολάδες πίσω ἀπ' τὶς κληματαριές, σύρθηκε ἀπάνω στὴ γῆς. Ὅλα αὐτὰ ἦταν φίλοι του, τὸν καλύπτανε, πλησίασε ἀθώρητος, ἐκεῖ ποὺ καθήσανε. Ὁ φίλος ἔλεγε.

—Μὴ διστάξεις, μωρέ, βρῆς μὰ πρόφαση καὶ χωρίσέ την. Ἐσὺ εἶσαι νέος, μὲ θέση, μὲ μέλλον. Θὰ βρῆς γυναῖκα μὲ λεφτὰ. Ὅχι μιὰ γυναῖκα μὲ τρία ψωροζώραφα.

—Ὅχι, ὄχι ἀπαντοῦσε ὁ Ντίνος, οὔτε σκέφτομαι νὰ τὴν ἀφήσω. Εἶναι ἐκεῖνο τὸ ἔλλειμμα ποῦ σοῦ εἶπα στὰ λεφτὰ ποῦ διαχειρίζομαι τῆς Τράπεζας. Περίπου διακόσιες λίρες. Αὐτὸ μὲ κάνει κ' ἀναβάλλω τὸ γάμο. Ἄν δὲν τὸ βρῶ αὐτὸ τὸ ποσὸν ὡς τὸ τέλος τοῦ χρόνου, καὶ ἀνακαλυφθῆ, χάνω τὴ θέση μου.

—Ὁ μόνος τρόπος εἶναι νὰ κάνης ἓνα πλούσιον γάμο, ἐπαναλαμβάνει ὁ φίλος..

Δὲν ἄκουσε συνέχεια γιὰ τὴ σηκώθη-καν ἀπ' ἐκεῖ κ' ἀπομακρύνθηκαν. Ἄ, ὥστε ἔτσι, ἔλλειμμα διακόσιες λίρες. Δὲν σ' ἔσωσαν τὰ οικονομικά σου, κύριε Ντίνο, καταχραστής, ὥστε καταχραστής, χάσα, Θεέ μου, τὴ εὐχαρίστηση ἔνοιωθε, τὴ εὐχαρίστηση.

Περιμένε μὲ ἀγωνία τὴν ἐξέλιξη. Ἄχ, νάφευγε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, νάφευγε.

Μιὰ μέρα σὰν ἦταν ριγμένους κάτω ἀπ' τὶς φυλλωσιές, κάθησε λίγο παραπέρα ἡ Ἐρικα μὲ τὴ φίλη της, χωρὶς νὰ τὸν προσέξουνε. Ἡ Ἐρικα συνέχιζε τὴν κουβέντα της:

—Ὅχι, Ἐλένη, ἔλεγε στὴ φίλη της, μὴ κυτᾶξεις ποτὲ τὸ ζήτημα τῶν λεφτῶν γιὰ τὸ γάμο σου. Δὲν ξέρεις πόση εὐτυχία δίνει ἡ ἀγάπη. Ἐγώ, ἂν καμμιά φορὰ χωριστῶ ἀπ' τὸν Ντίνο, πιστέψέ με δὲν θὰ μπορέσω νὰ τὸ ὑποφέρω αὐτὸ. Θὰ πεθάνω, Ἐλένη..

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ δὲν κοιμήθηκε. Περιστρεφότανε σὰν βασανισμένο θεοῖο μέσ' στὸ κρεβάτι του. Μὰ οὔτε καὶ τὴν ἄλλη νύκτα δὲν ἔκλεισε μάτι. Ἄν καμμιά φορὰ χωριστῶ ἀπ' τὸν Ντίνο, θὰ πεθάνω Ἐλένη, θὰ πεθάνω, Ἐλένη, θὰ πεθάνω Ἐλένη. Θεέ μου, νὰ μποροῦσε ἔστω καὶ μιὰ στιγμή νὰ κοιμηθῆ, νὰ κοιμηθῆ.

Είχε αυτός κάτι οικονομίες. Δεκαπέντε τώρα χρόνια, δεκάρα προς δεκάρα τὰ φύλαγε ἀπ' τὰ μισθὰ του, πού κάποτε τοῦδινε καὶ κάποτε δὲν τοῦδινε ἢ κυρία. Τὰ μέτρησε κάτω ἀπ' τὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ, κρυφὰ κρυφὰ, σὰν νᾶκανε κάτι κακὸ. Διακόσιες δεκαπέντε λίρες. Φτάνανε. Ὁχι, ὄχι, αὐτὰ τὰ χρήματα ἦτανε γιὰ ν' ἀγοράσῃ τὸ μικρὸ του κτῆμα. Νὰ κἀνῃ κ' αὐτὸς ἕνα κομμάτι γῆς δικό του. Τόσο εἶχε νοσταλγήσει αὐτὸ τὸ ὄνειρο. Ὡ, Θεέ μου, νὰ μποροῦσε νὰ ξέχανε, νὰ μποροῦσε νὰ ἠσύχαζε.

Τὴν ἄλλη μέρα βρέθηκε προσητὰ στὸ γραφεῖο τοῦ κ. Ντίνου στὴν Τράπεζα. —Πάρε αὐτὲς τὶς διακόσιες λίρες τοῦ λέει, ἀκουσα τὴν κουβέντα σας μὲ τὸ φίλο σου, καὶ πλήρωσε τὰ χρέη σου. Κι' αὐτὸ τὸ μῆνα πρέπει νὰ παντρευτῆτε. Μήπως γελαστῆς κ' ἀκούσης ἐκείνο τὸ καταραμένο τὸν φίλο σου, κ' ἀφήσεις τὴν κοπέλλα, γιατί θὰ σὲ σκοτώσω κ. Ντίνο. Μὴ νομίζεις πὼς ἔχασε τὸν πατέρα της, ἔμεινε στὸν κόσμο ἀπροσητὰτευτη. Τάφηκε τὰ χρήματα, κ' ἔφυγε σὰν κυνηγημένος...

Σήμερα γινόνταν οἱ γάμοι της. Χτές ἡ κυρία τοῦφερε νέα ροῦχα, γὰ τὴν γιορτῆ. Ἄραγε, μὲς' τὴν τόση χαρὰ της, ν' ἀντελήφθηκε ἡ Ἔρικα τὴν ἀπουσία του; Μὰ νά, νά, ἀνοίγει ἡ πόρτα τοῦ ἐξώστη τοῦ δωματίου της, ἀπ' τὴν ἐκκλησιά καὶ τὴν γιορτῆ ἔχουνε γυ-

ρίσει. Νὰ προβάλλει στὸν ἐξώστη ἡ Ἔρικα μαζί μὲ τὸν ἄντρα της, ντυμένη στὸ νυφικό της φουστάνι: Ἐραία πού εἶσαι ἀγάπη μου. Τὸ φεγγάρι φωτίζει τὴ χλωμὴ μορφή της. Αὐτὸς κρύβεται πίσω ἀπ' τὰ δέντρα. Μὰ τὸ φεγγάρι εἶναι καλὸ μαζί του καὶ τοῦ ἐπιτρέπει ἀκόμα νὰ τὴν βλέπει. Θεέ μου, οὔτε καὶ νὰ τὴν βλέπῃ χωρὶς νὰ κρύβεται δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα.

Ὁ Ντίνος τὴν ἀγκαλιάζει, τὴ φιλεῖ. Θεέ μου, πόσο τὴ φιλεῖ. Στὸ στόμα, στὰ μάτια, παντοῦ. Τὴν ὀδηγεῖ στὸ δωμάτιο. Κλείνει τὴν πόρτα, κατεβάζει τὶς κουρτίνες. Τότε αὐτὸς πέφτει ἀπάνω στὴ γῆς καὶ κλαίει, δὲν ὑπάρχει λόγος πιά νὰ μὴν κλάψῃ, δὲν θὰ τὸν ἀκούση κανεὶς.

Τὰ δέντρα, οἱ ὄρμοι καρποῖ, τὰ μεστωμένα στάχυα, ἡ γῆς, τρεμουλιάζουνε πάλι, στ' ἀταλό φύσημα τοῦ χλιαροῦ τοῦ ἀγέρα, σὰν τρεμουλιάζει ἡ σάρκα στ' ἀγγίγμα τῆς ἀγάπης. Ὁ κάμπος μένει πάντα ὁ ἴδιος κ' ἀνασαίνει ὅπως στήθος γυναίκα.

Τὰ δέντρα, οἱ ὄρμοι καρποῖ, τὰ μεστωμένα στάχυα, ἡ γῆς... αὐτὰ π' ἀποτελέσανε τὸν κόσμο, τὸ βασίλειό του, πού τ' ἀγάπησε καὶ τὸν ἀγαπήσανε, πού γνώρισαν καὶ φυλάγουν πολὺτιμα τὰ μυστικά του. Γιὰ ὄλους τοὺς ἄλλους, δὲν εἶναι παρὰ ἕνας ἀπλὸς, καλὸς ὑπηρέτης...

ANT. ΕΥΓΕΝΙΟΥ

Πληγώνει πολὺ τὴν «ἀνθρωπιὰ»
καὶ ταπεινώνει πολὺ τὴν ἔννοια
«ἀνθρώπος» ἡ Πορτογαλία στὴν
'Αγκόλα.

ΤΕΣΕΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΙΚΩΝ ΦΥΛΑΚΩΝ

Τ' ὄνομά σας γράφουνε τὰ χελιδόνια τῆς ἄνοιξης
 στὸ ἀπειροσέλιδο βιβλίο τῶν οὐρανῶν μας.
 Τὸ διαβάσουμε τὴ νύχτα ἀνάμεσα στὰ ἑκατομμύρια τ' ἄστρα,
 τραγούδι τὸ ἀκοῦμε κι' ἀλφαβητάρι στὰ χεῖλη τῶν παιδιῶν μας.
 Καλότυχοι, σεῖς, πὺν μὲ τοὺς δεκαεennιά σας Ἀποῖλιδες
 μπήκατε στὰ περιβόλια τοῦ Παραδείσου,
 ὁμορφοκαβαλλάρηδες σὰν τὸν Ἁγ-Γιώργη, κρατώντας
 ἀκέραιο τὸν ἀνασασμὸ μιᾶς αἰώνιας νιότης.
 Χαρὰ σὲ σᾶς πὺν ξέρατε τὴν ὥρα τοῦ λυτρωμοῦ σας
 καὶ τανύσατε τὸν περήφανο λαιμὸ σας
 ὀλόρθο σὰν κίονα Δωρικὸ ἄόρατου ναοῦ
 σὲ μιὰ θηλιά δυνάστη, νικημένου ἀπ' τὸ χαμόγελό σας.

Οἱ γιοὶ τῆς νύχτας βιάζονταν μὴν τοὺς προλάβῃ ἡ Αὐγή,
 μὴν ἔρθῃ καὶ ξεσκίσει τ' ἄγρια τοὺς μεσάνυχτα.
 Μάτια δὲν εἶχανε νὰ ἴδουν πὺς ἔλαμπε μπροστὰ τοὺς κίονα
 ἡ Αὐγή πάνω στὸ κρῦο ἰκρίωμα,
 εἶχαν βαριά τὴν ἀκοή καὶ δὲν ἀκούσανε
 τὸ χορὸ ποῦσερνε ἡ Λευτεριά.

Ἦχος γι' αὐτοὺς δὲν ἦταν ν' ἀλαλάξῃ
 ὅπως στῆς Ρώμης τ' ἀμφιθέατρα, τότε πὺν τὰ λιοντάρια
 τὰ λιμασμένα ἀρνιοῦνταν νὰ σκίσουν μαρτύρων σάρκες
 καὶ στέκανε βουβὰ ἀπὸ μουγκρητὸ
 μπροστὰ στὴν ἄγια τοὺς γαλήνη.

Ἦτανε μόνοι τοῦ μεσονύχτιου οἱ γιοί, μόνοι μὲ μιὰ θηλιά,
 μὲ μιὰ ψυχὴ λερὴ, πὺν μαύρη κι' ἀπ' τῆς μάνας τὴν κατάρα
 καὶ βιάζονταν μήπως ἀκούσουνε ξανὰ
 νὰ τραγουδᾷ τὸ στόμα σας δεύτερο «χαῖρε» γιὰ τὴ Λευτεριά.

Ἄπο τοὺς κάμπους τῆς Λύσης μαζεύω τὸ σιτάρι τῆς θυσίας σας,
 ἀμυγδαλόφυχα δίνουν οἱ μυγδαλιὲς τοῦ Μαχαϊρά,
 σταφίδες μαυρομάτες τῆς Πάφου τ' ἀμπέλια,
 ἀνοίγουν ρώδια ὀλοπόρφυρα σὰν τὸ αἶμα σας τὰ περιβόλια τοῦ Βαρωσιοῦ.
 νὰ στολιστῇ ὁ καλαμένιος δίσκος στὸ μνημόννό σας.

Ὀλημερὶς τῆς Λευτεριάς γιοφύρι χίζαμε, τὸ βράδυ ἐχαλιόταν,
 ὀλοχρονὶς τὸ χίζαμε γενιὲς γενιῶν μὰ τῶπαρνε
 τὸ ρέμα ἀνταριασμένο καὶ θολό.

Δόξα σὲ σᾶς πὺν ρίζατε θεμέλιο τὰ κορμιά σας,
 ζωντανὲς πέτρες πὺν μιλοῦν καὶ τὸ γιοφύρι στέριωσε
 κι' ἡ Ρήγαινά μας Λευτεριά διαβαίνει δακρυσμένη.

Σαρανταπέντε μᾶστορες κι' ἐξήντα μαθητάδες
 μὲ πεντελίσιο μάρμαρο τὸ μνήμα σας θὰ στήσουν.
 Στὸν οὐρανὸ τῆς ἄνοιξης τὰ χελιδόνια γράφουν τ' ὄνομά σας.

(Δημοσιεύτηκε μὲ τὸ ψευδῶνυμο «ΡΑΨΩΔΟΣ» στὸ παράνομο περιοδικὸ τῆς ΕΟΚΑ
 «Ἐγερτήριο Σάλπισμα» τὸν Ἀπρίλιο 1958).

ΔΑΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Δάση τῆς Κύπρου, λεύτερα κορμιὰ δεντρῶν στὸ χυρὸ φῶς
 πὸν δεητικά, σὰν χέρια
 ὑψώνετε τὰ κλώνια σας, οἱ λογισμοὶ μου ἤρθαν σὲ σᾶς
 σὰν τ' ἄγρια περιστέρια.

Ἦσαν μὲ πέταμα ἄξαφνο, πηδώντας μέσα ἀπ' τὴ ζεστὴ
 φωλιὰ τῆς νοσταλγίας
 καὶ κυκλοφέρουν, χάνονται, τὸ λεπτὸ ράμφος τους θυθοῦν
 στὸ ἀσήμι πηγῆς κρύας.

Πηγῆς ὅπου ἡ παλάμη σου στὰ παγωμένα βάθη της
 ν' ἀντέξει δὲν τὸ λέει,
 καὶ σ' ἓνα παίξιμο ματιῶν τὸ ἓνα πλάϊ στ' ἄλλο εὐγενικὰ
 καὶ πάλι αἰθεροπλέει.

Ἀπὸ γκρεμὸ γκρεμίζονται καὶ σ' ἄλλο μπαίνουνε γκρεμὸ
 πὸν ἥλιος ποτὲ δὲ θάμπη
 μονάχα ἀκοῦν τὴ μουσικὴ νερῶν ἀθώρητων, γλυκῶν
 σὲ μοσχοβόλα θάμπη.

Κι' ὕστερα βγαίνοντας στὸ φῶς, σὲ πεῦκα ὅπου δὲν ἄφησε
 κορφή τ' ἀστροπελέκι
 καὶ πὸν τὰ χιόνια λύγισαν μὲ χρόνια τὰ κλωνάρια τους
 καθένα πάλι στέκει.

Στέκουν σὰ νᾶθελαν ψηλὰ κι' ἀπ' τὰ ἀκροβούνια τ' ὄραμα
 τὸ μέγα ν' ἀγναντέψουν:
 Σὲ μιὰ καινούργια Ἀνατολή, βαθειὰ λαχτάρια τῆς καρδιάς
 τὰ μάτια νὰ πιστέψουν.

Σ' ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ

Σ' εὐχαριστῶ, γιατί μπορῶ πὸ γλυκὸ τῶνομά Σου νὰ προσφέρω,
 γιατί μέσα στὰ σπλάχνα μου τὴ μουσικὴ Σου ζωὴ μπορῶ νὰ φέρω.

Γιὰ τὰ παράξενα δεσμὰ τῆς λευτεριάς πὸν μοῦβαλες στὰ χέρια,
 γιὰ τὴν ἀγάπη πὸν ἔδωσες σ' ὅλους καὶ στὸν καθένα ἀκέρια.

Γιατί κι' ἀπ' τὴν ἐγκόσμιά μου λύπη, μοναδικὴ χαρὰ ἀναδίνεις,
 γιατί στὴν μπόρα τ' ὄραμα πονετικῆς μὲ συγκρατεῖ γαλήνης.

Γιατί μοῦ γίνηκες γονιὸς γιὰ μιὰ ὑπερκόσμια Βασιλεία,
 γιὰ τὴν ἐγκάρδια πὸν μοῦ χάρισε, ἱερὴ κι' ἀθάνατη Φιλία.

ΣΤΑ ΔΤΟ ΣΟΥ ΧΕΡΙΑ

Τὴ λυπημένη μου καρδιὰ στὰ δύο Σου πάρε χέρια,
 τὰ φύλλα της πυρόκαψαν φλογᾶτα μεσημέρια.

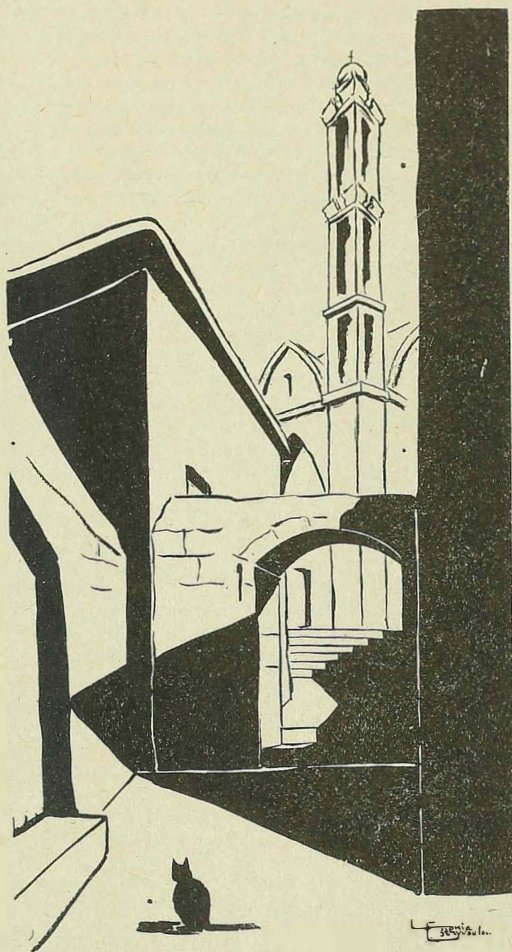
Σ' ἄλλο κατένα δὲν μπορῶ, Χριστέ, νὰ τὴν προσφέρω
οὐράνια δρόσο μέσα της πὼς θὰ σταλάξης ξέρο.

Πὼς θὰ σκιρτήση ὅλη ἀπαλά, στὰ δύο Σου χέρια μέσα,
σὰν τὸ νιογέννητο πουλί στὴν πρώτη-πρώτη ἀνέσα.

Γαληνοφόρα μέσα της τὰ μάτια θὰ βυθίσης,
στὴ μυστική Σου τὴ σιωπὴ γλυκὰ θὰ τῆς μιλήσης.

Γλυκὰ τὸ νόημα θὰ μοῦ πῆς τοῦ πόνου πὸν εἶναι ἐντός μου
κι' ὅση ἀπ' αὐτὸν θὰ βγῆ χαρὰ στὸ φῶς καινούργιου κόσμου.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Α. Εἰθυβούλου: Ἐκκλησία (σχέδιο)

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ

Τὸ θέμα μας εἶναι τόσο πλατὺ, τόσο πολὺπλευρο καὶ πολυσύνθετο, ποὺ τὸ ὄρια μᾶς ὀμίλιας μόλις θὰ ἐπαρκοῦσαν γιὰ μιὰ σύντομη Εἰσαγωγή σ' αὐτό. Γι' αὐτὸ νιώθω τὴν ἀνάγκη εὐθὺς ἀπ' τὴν ἀρχὴ νὰ ἀπομακρύνω μιὰ ἐφαρμυμένη ἐντύπωση, ποὺ μορφοῦσε ἴσως νὰ δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὸν τίτλο. Θὰ ἦταν ἀληθινὰ πολὺ τολμηρὸ νὰ θέλαμε αὐτὸ τὸν σύγχρονο πολυδαίδαλο μουσικὸ κόσμον νὰ τὸν ἀναλύσουμε καὶ νὰ τὸν ἀνασυνθέσουμε σὲ μιὰ σαφὴ καὶ ὁλοκληρωμένη εἰκόνα μέσα σὲ λίγες σελίδες.

Μὲ τὴν ὀμίλια μας λοιπὸν αὐτὴ δὲν θὰ ἐπιζητήσουμε παρὰ νὰ κάνουμε μιὰ Εἰσαγωγὴ στὴ σύγχρονη Μουσικὴ, προσπαθώντας νὰ ἐπισημάνουμε μερικὲς ἀπ' τὶς κυριώτερες αἰσθητικὰς ἀρχές, ποὺ διδάσκει ἢ ἀκολουθεῖ, νὰ διαγράψουμε μ' ἓνα ἀδρομερῆ τρόπο μερικὲς φάσεις τῆς πορείας τῆς, νὰ ρίξουμε κάποιον φῶς σὲ μερικὲς λιγώτερο γνωστές ἢ πῶ συζητούμενες περιοχές τῆς, νὰ ἰδοῦμε τὶς προτιμήσεις τῆς καὶ γενικὰ τὴ συμβολὴ τῆς στὸν σύγχρονον κόσμον.

Ὅσο πῶ κοντὰ βρισκόμαστε σ' αὐτὸ τὸν πολυποίκιλον κόσμον, τόσο πῶ πολὺ μᾶς ξεφεύγει τὸ μέτρο τῆς σωστῆς ἐκτιμήσεως τῶν προτερημάτων καὶ ἐλλειψμάτων του, ἢ ἀντικειμενικὴ κρίση καὶ ἀξιολογῆσι τῶν διαφορῶν αἰσθητικῶν τάσεων, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ κύριον γνώρισμα τῆς σύγχρονης Μουσικῆς.

Σὲ καμιά ἴσως ἄλλη ἐποχὴ τῆς τέχνης δὲν παρουσιάζονται τόσα προβλήματα, τόσες τάσεις καὶ καινοτομίες μαζὶ, τόσοὶ ἀγῶνες, τόση ἐπαναστατικὴ διάθεση ὅσο στὸν εἰκοστὸ αἰῶνα. Μόλις ἀρχίσεις τὴν ἔρευνα βρῖσκεσαι στὴ μέση μᾶς σωστῆς νεώτερης Βαβέλ, ποὺ ἀρχισε νὰ κτίζεται ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ περ. αἰῶνα καὶ προχωρεῖ — δὲν ξέρω ἂν πρὸς τὰ πάνω — πάντως παρουσιάζει πολλὰς φορὰς παρόμοιον πρόβλημα μ' αὐτὸ τοῦ κεκλιμένου πύργου τῆς Πίζας! Συχνὰ δὲν ξέρεις ἂν ἡ περιτέχνη — τουλάχιστον φαινομενικὰ — ἰσοροπία, ποὺ ἀντικρῦσεις, εἶναι δημιουργημὰ μᾶς θαυμαστῆς ἐπιτεύξεως ἢ ὀφείλεται σὲ λανθασμένους ὑπολογισμοὺς ἢ ἑξωτερικοὺς παράγοντες μᾶς δι-κῆς μας ἐντύπωσης καὶ τὸ ἔργο δὲν εἶναι κατὰ συνέπειαν προωρισμένο νὰ ζήσει γιὰ πολὺ καιρὸ.

Γιὰ τὴ μελέτη μας μᾶς χρειάζεται ἓνα σαφὲς περίγραμμα καὶ κάποιον δρόμον. Πιστεύουμε, πὺς ἡ σύγχρονη Μουσικὴ ξεκινάει μετὰ τὸ ἔργο τοῦ Βάγκερ καὶ μὲ στενὰ συνεπῆ ἐξέλιξη προχωρεῖ σὲ ὀλοένα πλατύτερον ὄριζοντα. Πλείστες ἐκδηλώσεις αἰσθητικῆς φύσεως, μ' ὅλη τὴ φαινομενικὴ ἀντίθεσή τους, βρῖσκονται σὲ στενὴ μεταξὺ τους συνάφτησι, ποὺ προῆλθε κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν λογικὴ συχνὰ ἀλληλοεπίδρασή τους. Γι' αὐτὸ θεωροῦμε φυσικὴ τὴν ἀλληλουχίαν τους στὴ διαδοχὴ τῶν διαφορῶν σταδίων τῆς σύγχρονης μουσικῆς, χωρὶς αὐτὸ φυσικὰ νὰ σημαίνει κατ' ἀνάγκην καὶ πρὸς τοῦ ἐνὸς πάνω στὸ ἄλλο. Πρόοδος βέβαια λέγοντας στὴν τέχνη δὲν πρέπει μὲ κανένα τρόπο νὰ ἐννοοῦμε ὑψηλότερον ἐπίπεδο δημιουργίας, ἀλλὰ κυρίως ἀναπροσαρμογὴ συστημάτων καὶ μεθόδων σὲ συνδυασμὸ μὲ νέες αἰσθητικὰς ἀναλήψεις. Ὁ νεωτερισμὸς, πάλι, στὴν τέχνη ἐκδηλώνεται εἴτε μὲ καινοτομίες ὡς πρὸς τὴ μέθοδο ἐργασίας ἢ πῶ πολὺ μὲ τὴ δημιουργία νέας στάσεως ἔναντι τῶν διαφορῶν αἰσθητικῶν προβλημάτων. Στὴ Μουσικῆ λ.χ. ἀναθεώρησι ἔχει γίνεσι σχετικὰ μὲ τὶς ἀντιλήψεις γιὰ τοὺς ἁρμονικὸς συνδυασμοὺς, τὴ διαφωνία, τὰ τονικὰ συστήματα κ.λ., ὅπως θὰ ἀναφερθοῦμε σὲ λίγο. Θὰ ἦταν παράλογον νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι τὸ ἔργο τοῦ Στραβίνσκου ἢ τοῦ Βέλν Bartók ἢ τοῦ Σμέπεργκ ἀποτελεῖ πρόοδος ἔναντι τοῦ ἔργου τοῦ Βάγκερ καὶ αὐτοῦ ἔναντι αὐτοῦ τοῦ Μπετόβεν κ.ο.κ. ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἀξιολογικῆς τοποθετήσεώς των στὴ σφαιρικὴ τῆς δημιουργίας. Τεχνικὴ πρόοδος, ναί, στὰ μέσα ἐκφράσεως καὶ βαθειὰ διαφοροτικὴ θέση ὡς πρὸς τὴ χρῆσι τῶν τεχνικῶν αὐτῶν ἐκφραστικῶν μέσων. Σὰν συνέπειαν ὁ μουσικὸς λόγος παρουσιάζεται ὑπὸ ποικίλῃ μορφή. Ἡ μορφή αὐτὴ ἐμφανίζεται στὰ μάτια τοῦ περισσοτέρου κόσμου τόσο ριζικὰ διαφοροτικὴ ἀπὸ τὴν μιὰ ἐποχὴ ὡς τὴν ἄλλη, ὥστε ἡ σύγχρονη μουσικὴ τοὺς φαίνεται σὰν ἓνας κόσμος παράξενος, ἀλλόκοτος, ἀκατανόητος καὶ ὅτι ἀδικαιολόγητα ἔχει ἀπομακρυνθεῖ σὲ τέτιον ἀφάνταστο βαθμὸ ἀπὸ τὶς «ὕγειες» ἀρχές τῆς τέχνης, ἀπὸ τὶς καθιερωμένες ἀρχές ποὺ διέπουν τὴν ἔννοιαν τοῦ Ὁραίου.

Ἄν ἀφήσουμε γιὰ τὴ στιγμὴ κατὰ μέρος τὸ ὅτι κεῖνον ποὺ μᾶς φαίνεται ἀκατάληπτον δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὰ κακὸ καὶ ἄσχημον καὶ ὅτι οἱ ἀρετὲς ἐνὸς ἔργου τέχνης δὲν εἶναι πάντα ἐκδηλῆσι στοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του, πρέπει νὰ μὴ ξεχνοῦμε πόσο ριζικὰ διαφοροτικὰ εἶναι ὁ κόσμος, τὸ περιβάλλον, οἱ συνθήκες, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασι τῶν ὁποίων ζεῖ ὁ καλλιτέχνης τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὶς καταπληκτικὰς

ἐπιτεύξεις τοῦ αἰῶνα μας, μὲ τις ὁποῖες πραγματοποιήσε τὰ πρὸ τοιμηρά, τὰ πρὸ ἀσύλληπτα ὄνειρα, ἔχει ἀναποδογυροῖσι πλείστες ἀξίες τῆς ζωῆς καὶ ἀναπροσαρμόσει τὴν ἀντιλήψεις του γιὰ τὰ προβλήματα τῆς. Ἄλλο ζήτημα, φυσικά, ἂν ἔχοντες γνωρίζοι καὶ δοκιμάσει μὲ θαυματογὸν δύναμη τὴν μυστικὴν δυνάμει τῆς φύσεως, δὲν ἔχει κατορθώσει νὰ φωτίσει καὶ νὰ δαμάσει τὸ δικό του ἐσώκοσμο, κ' ἂν ἕξανασχόταν στὴ μέση αὐτῆς τῆς μεγαλιώδους ἐπιτυχίας σ' ὅλες τὴς σφαίρας τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως ὁ Σωκράτης, θά ἔλιωθε τὴν ἀνάγκη νὰ κάνει πάλι τὴν ἴδια σοφὴ ὑπόδειξή του στοὺς συνανθρώπους του.

Τὸ μεγάλο δημιοῦργημα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ 20οῦ αἰῶνα εἶναι ἡ μηχανή. Αὐτὴ ὑπὸ μύριες μορφὰς καὶ σχήματα δίνει τὸν τόνο καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ ἀνθρώπος πίστευε πὸς μ' αὐτὴ, μὲ μιὰ λέξη, θά κέρδιζε τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν χαρὰ τῆς ζωῆς του, κατέληξε ὅμως νὰ γίνῃ σκλάβος τῆς. Αὐτὴ ἔπλωσε τὴν κυριαρχία τῆς σ' ὅλες — καὶ τὴς πρὸ μυστικῆς ἀκόμη — πτυχῆς τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἔλλαξε τὸν ρυθμὸ καὶ δημιοῦργησε, μέσα στὴ θαυμαστὴ ἄνεση, μιὰ διαρκῆ ἀνησυχία, μιὰ συνεχῆ ἔλλειψη γαλήνης, ἕνα ἐντονώτατο αἶσθημα ἀνακατασκευῆς ἀναζητήσεως τῆς εὐτυχίας. Ἔτσι, ὁ ἀνθρώπος ἔγινε ἕνας «μαθητευόμενος μάγος», ποὺ βρῆκε ὅλα τὰ μυστικὰ κλειδιά τῆς προόδου, μὰ ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ ἐναρμονίσει τὴς δυνάμεις ποὺ ἔχει στὰ χέρια του καὶ δὲ βροῖσει τὸ ἕνα, τὸ ποθητὸ κλειδί τῆς ἀνθρώπινης εὐτυχίας. Καὶ μένει ἔρμαιο τῶν φιλοδοξιῶν του, στὸ κέντρο ποικίλων συγκρούσεων, τῶν ὁποίων εἶναι ὁ ἴδιος ὑπεύθυνος δημιουργὸς καὶ θῦμα, ἀναζητώντας λύση μὲ περίτρομη καρδιά. Στὴ μέση αὐτοῦ τοῦ κόσμου ἡ τέχνη ζητᾷ νὰ βρεῖ τὴν ἰσορροπία τοῦ δικοῦ της κόσμου.

Ἄν μὴ ἡ τέχνη δὲν εἶναι ἕνα φαινόμενο, ποὺ ζεῖ ἐπὶ τὸς τόπου καὶ χρόνου, καὶ ἂν ὁ καλλιτέχνης δημιουργεῖ δεχόμενος ἄμεσα ἢ ἕμμεσα, συνειδητὰ ἢ ὑποσυνειδητὰ, τὴν ἐπίδραση τῆς γύρω ζωῆς, μπορεῖ νὰ μείνῃ ἀνεπηρέαστος κ' αὐτὸς κ' ἡ τέχνη του ἀπὸ μιὰ τέττα πραγματικότητα; θά ἦταν ἀδιανόητο. Καὶ κεῖ ποὺ ἀπὸ ψυχικῆ συγκρότηση καὶ ἰδiosisπραξία τείνει ὁ καλλιτέχνης στὴν ἀφηρημένη τέχνη καὶ δίνει τὴν ἐντύπωση πὸς ἐργάζεται σὲ κάποια ψυχικὴ ἀπομόνωση, τὸ θέλει — δὲν τὸ θέλει — (κ' ὅταν συνειδητὰ ἀντιδρᾷ ἀκόμη) μένει στὸ βάθος δεμένος, κάποτε καὶ δέσμιος τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος καὶ καθοδηγεῖται ἀπὸ ἕνα ἐσωτερικὸ, μυστικὸ, ἀδιόρατο νῆμα, ποὺ διοχετεύει στὴν ψυχὴ του τὴς γύρω ἐπιδράσεις. Οἱ ἐπιδράσεις αὐτὲς συχνὰ ξεπερνοῦν τὴ θέληση καὶ τὴν δυνάμει μας ν' ἀντιστοῦμε. Ἔτσι, ἡ μηχανὴ ἔχει βάλει τὴ σφραγίδα τῆς σ' ὅλες τὴς ἐκδηλώσεις μας.

Στὴν μουσικὴ οἱ συνέπειες ὑπῆρξαν ποικίλης φύσεως, κακῆς καὶ ἀγαθῆς.

Μιὰ συνέπεια, γιὰ τὸν λαὸ ἰδιαίτερα, εἶναι ἡ ἐκμηδένιση, στὴς βιομηχανικῆς περιοχῆς, τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Τὸ τραγοῦδι ὑπῆρξε πάντα σύντροφος τοῦ ἀνθρώπου στὴ δουλειά, στὸν κάμπο, στὸ βουνό, στὴ θάλασσα, μὰ καὶ στὴν πόλη. Στὸ θέλητρο καὶ τὴ μαγεία τῆς μουσικῆς εὗρισε ἀνακούφιση καὶ πολὺτιμη συμπαράσταση. Τὸ τραγοῦδι τῆς μηχανῆς ἔγινε τώρα ὁ κυρίαρχος ρυθμιστῆς τῆς δουλειᾶς καὶ ἔχει ὑποκαταστήσει ἀμελκτικὰ καὶ ἀδυσώπητα τὸ ἀνθρώπινο τραγοῦδι.

Τὸ ἴδιο πνεῦμα ἔχει, ὡς ἕνα βαθμὸ, ἐπιδράσει καὶ σ' ἄλλες περιοχῆς. Τὸ πᾶνο λ.χ., ποῦναι κ' αὐτὸ μιὰ μηχανή, ἔχει πολὺ χρησιμοποιηθεῖ σὰν ἕνα μέσο ἀποστραγγίσεως τοῦ συναισθήματος. Ἐνὼ ὁ 19ος αἰῶνας γνώρισε τὴν συντακτικὴν κυριαρχία τῆς εὐαισθησίας καὶ ἀντήλησε μέσα ἀπὸ τὴ μηχανὴ τοῦ πᾶνου ποιητικώτατες μουσικῆς εἰκόνας ξεχωριστῆς πνευματικῆς ἀξίας, ὁ 20ὸς αἰῶνας ὠδηγήθηκε σιγὰ - σιγὰ στὸ νὰ θέλει λιγώτερο αὐτὴ τὴν αἰσθητικὴ ἀξία του καὶ πρὸ πολὺ τὴν ὑπολογισμένα μηχανικὴ ἀποψη τῶν συνηχῆσεων καὶ τῶν ρυθμικῶν δυνατοτήτων του.

Ὁ χορὸς ὑπῆρξε ἕνα ἄλλο πεδίο, ὅπου ἡ μηχανικὴ σύνθεση ρυθμῶν καὶ κινήσεων ἔχει συντελέσει στὴν ἀποψίλωση τοῦ αἰσθήματος. Ἐπῆρξε ἐποχὴ — κατὰ τὸ διάστημα τοῦ μεσοπολέμου — ποὺ τὸ διονυσιακὸ παραλήρημα τῆς Τζὰζ πῆγαινε νὰ κατακτῆσει καὶ τὴν περιοχὴ τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς δημιουργίας. Πολλοὶ συνθέτες ἔχουν ἀντήλησει ἀπ' αὐτὴ τὴν πηγὴ — σὲ ὠρισμένες περιπτώσεις μὲ μεγάλη ἐπιδεξιότητα — καὶ μερικοὶ ἤμνησαν μὲ ἀκαιροῦς διθυράμβους τὴς ἀρετῆς τῆς. Νὰ θυμηθοῦμε λ.χ. τὸν Κατέλλα, ποὺ στὸ βιβλίο του «21+26» (1931) γίνεται ὁ ἕμνητῆς «τῆς γλυκειᾶς, βελουδένιας αὐτῆς μουσικῆς»;

Μιὰ ἄλλη διαπίστωση εἶναι ὁ ὀλός ποὺ ἡ ἀκουστικὴ ἐπιστῆμη ἔπαυσε στὴ σύγχρονη ἐποχῇ. Πάντα ἦταν γνωστῆς ὠρισμένες βασικῆς ἀρχῆς. Τὸ ἐνδιαφέρον ὅμως τῶν μουσικῶν, ἰδιαίτερα τῶν δημιουργῶν, δὲν προχωροῦσε πρὸ πέρα ἀπὸ τὴ συστηματικὴ χρησιμοποίησι τῶν στοιχείων αὐτῶν. Πρῶτοι κυρίως οἱ Ἐμπρεσιονιστῆς υἰοθέτησαν

συνειδητά την καινούργια γραμμή. Όπως οί ζωγράφοι είχαν μελετήσει τὸ φῶς καὶ ἐπιζητήσει σὰ ἔργα τους τὴν ἀνάλυση τῆς φωτεινῆς ἀχτίδας, ἔτσι κ' οἱ μουσικοὶ κατέφυγαν στὴν ἀνάλυση καὶ ἀνασύνθεση τοῦ ἤχου. Μερικοὶ προχώρησαν ὥστε νὰ δημιουργήσουν βασικὰ στοιχεῖα στὴ σύνθεση τῶν ἔργων των ἀπὸ τὴν στήλη (κλίμακες λ.χ.). Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἠπέρξε ὁ Ρώσος συνθέτης Σκριάμπιν, (ποῦ σὰ τελευταῖα τὸ ἔργο χρησιμοποιεῖ δλόκληρες κλίμακες καὶ ἁρμονίες — τὶς «μυστικιστικὲς συγχορδίες» του, αὐτούσια βγαλμένες ἀπὸ τὴν ἁρμονικὴ στήλη). Ἀντλώντας ἀπὸ τὴ φύση τὰ ἐσωτερικὰ ὑλικά τῆς τέχνης του καὶ περιβάλλοντας τὴν ἔκφρασή των μὲ κάποιο αἰθέριο καὶ ἀσύλληπτο πέπλο μυστηρίου, ἔβαινε νὰ δημιουργήσει μίαν ἀτιμωσφαῖρα φιλοσοφικῆς ἐκστάσεως καὶ μυστικισμοῦ.

Στὴν ἀκουστικὴ ἔχει προστρέξει ἐπίσης ἕνας ἀπὸ τοὺς κορυφαίους συνθέτες τῆς ἐποχῆς μας, ὁ Πάουλ Χίντεμτ. Τὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα εἶναι διάχυτο καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν περιοχή τῆς καθαρῆς δημιουργίας, σ' ὅλη τὴ μουσικὴ δραστηριότητα τοῦ αἰῶνα μας. Ἡ ἐπιστημονικὴ ζέουσα καὶ μελέτη τῶν ποικίλων προβλημάτων τῆς Μουσικῆς καθιέρωσε καὶ τὴν Μουσικολογίαν ὡς ἕνα βασικὸ κλάδο τῆς Μουσικῆς, παράλληλο τῆς δημιουργίας.

Ἐνα ἄλλο πεδίο, ὅπου ἀνάλογο πνεῦμα ἔχει ὀδηγήσει τὴ μουσικὴ δημιουργία, εἶναι ἡ σχέση καὶ ἀναλογία ἀνάμεσα στὸν ἦχο καὶ τὸ χρῶμα. Μολοντί ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἀναγνωρίζεται αὐτὴ ἡ ἀναλογία, ἐν τούτοις τοὺς τελευταίους δύο αἰῶνες ἄρχισε νὰ διαμορφώνεται κάποια τάση πρακτικῆς χρησιμοποίησεως.

Ὁ Βέλγος συνθέτης Grétry (1741—1813) ἀναγνωρίζει τὶς ἀναλογίες αὐτές, πάνω ἀπὸ 100 χρόνια πρὶν, κ' ὁ μεγάλος Ραμῶ στὴν «Ἀρμονία» του (1722) διαγράφει τὶς ἀναλογίες τῶν τόνων μὲ ὀρισμένες ψυχικὲς διαθέσεις. Τὸ θέμα μελετήθηκε ἀπὸ ἀρκετοὺς εἰδικούς γιὰ νὰ μπεῖ στὴ σφαῖρα τῶν μουσικῶν καὶ τῆς μουσικῆς δημιουργίας. Ὁ Ἄγγλος συνθέτης Cyril Scott, ἕνας ἀπὸ τοὺς Ἐμπρεσιονιστὲς συνθέτες μὲ πολλὴ μυστικιστικὴ καὶ φιλοσοφικὴ καλλιέργεια, στὸ βιβλίον του «Φιλοσοφία τοῦ μοντερνισμοῦ» δίνει καὶ πίνακα τῆς μουσικῆς σκάλας μὲ τὰ ἀντίστοιχα χρώματα καὶ ψυχικὲς ιδιότητες. Ἔτσι λ.χ. ἡ νότα DO ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ κόκκινο καὶ τὴ Δύναμη, τὸ RE μὲ τὸ πορτοκαλὶ καὶ τὴ Δραστηριότητα, κ.ο.κ. Ὁ Σκριάμπιν στὸ συμφωνικὸ του ποίημα «Προμηθεὺς» συνδυάζει τὰ χρώματα μὲ τοὺς ἤχους. Στὴν ὀρχήστρα προσθέτει ἕνα μικρὸ πανάκι (tastiera per luce), ἐφεύρεση τοῦ Rimington, πάνω στὸ ὁποῖο πιέζοντας κανεῖς τὰ πλήκτρα μορφοῦσε νὰ παίρνει ὀρισμένα χρώματα ποὺ προβάλλονταν στὴν θόνη ταυτόχρονα μὲ τὴν ἐκτέλεση τῆς ὀρχήστρας. Μὲ τὸν συνδυασμὸ αὐτὸ πρωτοεξετέλεστηκε τὸ ἔργο στὴ Ν. Ἰόρτζη στὰ 1915.

Βαθύτερες συνέπειες δὲν ἔχει ἀσκήσει στὴ μουσικὴ ἡ αἰσθητικὴ αὐτὴ ἀρχή.

Μιὰ ἄλλη ὅμως σχολὴ εἶχε ἐξασκήσει μεγάλῃ ἐπίδραση. Οἱ θεωρίες τοῦ αἰσθητικοῦ ρεαλισμοῦ εἶχαν βαθεῖαν ἀπήχηση στὴν μουσικὴ τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Ὁ ρεαλισμὸς στὴν τέχνη μπορεῖ νὰ πάρει μιὰ διπλὴ ἔκφραση: μπορεῖ νὰ βρεῖται στὴν ἐκλογή τοῦ θέματος τοῦ ἔργου ἢ «στὸν τρόπον ἔκφράσεως αὐτῆς τῆς ἀπόψεως καλλιτεχνικῶς».

Ὁ ρεαλισμὸς σὰν βασικὴ τάση προσηλώσεως πρὸς τὴν ἀλήθεια πρωτοπαρουσιάζεται στὴ μουσικὴ στὰ ἔργα, ἰδίως τὰ δράματα, τοῦ Μουσόργγκου, σὶς ὅπερες τῶν βεριστῶν καὶ ἀπλώνεται στὸν 20ῦ αἰῶνα στὰ συμφωνικὰ ποιήματα τοῦ Στράους, στὰ μπαλέτα τοῦ Στραβίνσκου καὶ ἄλλων. Σ' αὐτὰ τὰ ἔργα ὁ ρεαλισμὸς ἐκφράζεται στὸν τρόπο παρουσιάσεως καὶ ἐπεξεργασίας τοῦ θέματος. Συναντοῦμε ὅμως καὶ περιπτώσεις ἀπηνόου ρεαλισμοῦ, ὅπου τὸ θέμα τὸ ἴδιο δημιουργεῖ τὴ βασικὴ προϋπόθεση καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ παρουσίαση ἀποτελεῖ ἀπλῶς τὴ φυσικὴ συνέπεια. Τέτιο λ.χ. ἔργο, τὸ «Μηχανουργεῖο» τοῦ Ρώσου συνθέτη Μόσσολωφ. Σ' ἄλλα ἔργα, παρμένα ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴ ζωὴ, καταβάλλεται προσπάθεια ἀποδόσεως τῆς ἐσωτερικῆς διαθέσεως τοῦ συνθέτη στὸ ἀντίζουσμα μιᾶς ρεαλιστικῆς σκηνῆς ἢ ἐνὸς στοιχείου τῆς ζωῆς. Τέτιο λ.χ. τὸ περίφημο «Pacific 231» τοῦ Ὀνεγγε, τὰ «Λιμάνια» τοῦ J. Ibert, τὸ «Γαλάζιο Τραῖνο» τοῦ Μιλῶ, τὸ «Train Music» τοῦ Ἀυστραλοῦ συνθέτη Πέρσου Γκραϊντσερ. Σχετικὰ μ' αὐτὰ εἶναι μερικά ἔργα τοῦ προστάτη τῆς ὁμάδος τῶν Ἐξῆ Erik Satie, ὅπου σὲ μιὰ διάθεση προφανῶς σατυρικῆ ὑπάρχει καὶ μιὰ ἐνδιάθετη τάση ὠραιοποίησεως τοῦ παραξένου καὶ τοῦ γελίοιου («Μουσικὴ Ἐπιπλώσεως»).

Μέσα ἀπὸ τέτοιες ἀντιλήψεις κατῳρθωσαν ἀκόμα καὶ θόρυβοι νὰ ὑπεισέλθουν ὡς στοιχεῖα μουσικὰ σὲ διάφορα ἔργα.

Ὁ ρεαλισμὸς μὲ τὴν ἀντικειμενικὴν προσπάθεια ἀποδόσεως μετὴ τὴ μουσικὴ τῆς πραγματικότητος ὀδηγεῖ σὲ μιὰ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τοὺς βασικοὺς σκοποὺς τῆς, ποῦναι πὸ βαθεῖοι καὶ πὸ ὑψηλοὶ μαζί.

Τὸ κυριώτερο ἴσως χαρακτηριστικὸ τῶν μουσικῶν ἀναζητήσεων τοῦ 20οῦ αἰῶνα

είναι ή δίψα του νεωτερισμού, που μετρημένη μπορεί να αποτελέσει πηγή και θρηνητήριο νέων κατακτήσεων, άμεση όμως καταντάει κίνδυνος. Προσπάθειες προς οικίλες κατευθύνσεις έχουν γίνει για να αναβαπτίσουν τη μουσική σε νέες αισθητικές κολυμβήθρες, για να της δώσουν πληρέστερα και πλουσιώτερα μέσα έκφράσεως, να αναεώσουν το τυπικό της.

Από τον περασμένο κ' έλας αιώνα οι Ευρωπαίοι συνθέτες με τη χρήση της έθνηκής των δημοτικής μουσικής είχαν έπεκτείνει το ενδιαφέρον τους σε έξωευρωπαϊκές πηγές έμπνεύσεως, ιδίως στην Ανατολή — χοντινή και μακρυνή — τα δημοτικά τραγούδια της όποιας μελέτησαν συστηματικά. Έτσι σιγά-σιγά ένας καινούργιος κλάδος της Μουσικής Έπιστήμης, ή Έθνομουσικολογία πήρε σάρκα και όστά κυρίως στον αιώνα μας. Ένας τεράστιος μελωδικός και ρυθμικός πλούτος βγήκε στην επιφάνεια και ή παλέττα του Ευρωπαίου συνθέτη πλουτίστηκε με άφθονα έξωτικά στοιχεία.

Η έξωτική μουσική, άντιμετωπίζοντας αισθητικά το πρόβλημα της μεταφοράς της μελωδικής μουσικής των Ανατολικών λαών στη σφαίρα της συγκερασμένης Ευρωπαϊκής, έφερε στην επιφάνεια ένα άλλο θέμα, που πολύ κέντρισε τη φαντασία των μουσικών. Αυτό της χρησιμοποιήσεως στην Ευρωπαϊκή μουσική πιδ μικρών διαστημάτων, που πίστεψαν πολλοί πώς, διαποτίζοντας τη γερασμένη μουσική του Δυτικού πολιτισμού με λεπτότερες διαστηματικές άποχωρώσεις, θα συντελούσαν στο ξανάναμμα της. Ο μικροτονικός κόσμος γι' αυτούς αποτέλεσε το κλειδί του μέλλοντος της Μουσικής. Παρόμοιες προσπάθειες, με μεμονωμένο χαρακτήρα, είχαν γίνει στο παρελθόν κατά καιρούς. (Ο περίφημος θεωρητικός Ζαχλίνο (1517—1590) επέβλεπε στην κατασκευή ενός όργάνου που περιείχε 19 άντι 12 νότες σε μιá όκταβα). Στην Αρχαιότητα ο Αριστόξενος δίδαξε το συγκράσμα με 1)4 του τόνου κατά τρόπο προφητικό.

Είμαι όμως στον αιώνα μας που συστηματικά και συνειδητά τέτιες προσπάθειες παρουσιάστησαν σε έκτεταμένη κλίμακα. Έκτός από διάφορα όργανα που έχουν κατασκευασθεί με μικρότερα διαστήματα από τα καθιερωμένα (αναφέρουμε λ.χ. τον Μούσο που στο 1910 κατασκευάσε ένα άρμόνιο με την ινδική υποδιαίρεση της όκτάβας σε 22 σρούπτις και τα «Ηλεκτρικά Κύματα Μαρτενό») πολλοί συνθέτες έχουν χρησιμοποιήσει 1)4 και 1)3 του τόνου, σε έργα τους. Πρωταγωνιστής αυτής της τάσεως υπήρξε ο διαπρεπής Ουγγρος βιολιστής και συνθέτης Άλφίος Χάμπα, που σε κουαρτέττα έγχορδων, άκόμα και στην όπερα του «Μητέρα», χρησιμοποίησε όργανα με μικροτονική υποδιαίρεση. Ο Συμανόφσκυ σούς «Μύθους» του για βιολί καταφάνει κ' αυτός στον «μικρόκοσμο», ο δικός μας Λεβίδης (πούγραψε για τα «Μουσικά Κύματα Μαρτενό»), ο Ρώσος Βισνεγκρότσου και πολλοί άλλοι. Άλλοι κριτικοί ή συνθέτες — όπως ο Κεχλίν — ένωσαν πώς ή όρχήστρα (ή το βιολί) έπαιξε έξω του τόνου, κ' άλλοι, όπως ο Messiaen, θάμυζαν τη διαστηματική διάγεια και τη γρητεία των άρμονικών συνδυασμών. Θα έξιζε να προσθέταμε σ' αυτούς και τον μεγάλο πανίστα και συνθέτη Μπουζίνι που έπεχείρησε έπιστημονικά να αποδείξει (στη μελέτη του «Σκιαγραφία μιás νέας αισθητικής της Μουσικής») πώς το μέλλον της Μουσικής βρίσκεται στο μικρόκοσμο αυτό (ιδιαιτέρως στα 1)3 του τόνου).

Κ' οι προσπάθειες αυτές ζυμειναν χωρίς βαθύτερες συνέπειες. Μπορεί τα μικρά αυτά διαστήματα να ήρθαν να πλουτίσουν μιá τέχνη — όπως ή μελωδική των ανατολικών λαών — που έστερείτο άλλων έκφραστικών παραγόντων. Δέ σημαίνει πώς παρόμοια αισθητική ανάγκη υπάρχει και σε μιá μουσική που άνεπύχθη κυρίως προς την π ο λ υ φ ω ν ι κ ή κ α τ ε ύ θ υ ν σ η. (Έτσι ή χρήση τους εδώ ήρθε να ικανοποιησει κυρίως την διάχτυτη διάθεση στον αιώνα μας προς έρευνα προς όλες τις διευθύνσεις και τη δίψα του νεωτερισμού).

Όταν αναπολήσει κανείς τις τόσες προσπάθειες στον αιώνα μας προς δημογρία νέων αισθητικών προυποθέσεων, νιώθει άκόμη πόσο διάπυρος ήταν ό πόθος για μιá ριζική έκφυγη από το παλιό σύστημα. Το φαινόμενο αυτό δεν είναι άνεξήγητο. Έκτός από άπειρους λόγους βαθύτατης έπιδράσεως έξωευρωπαϊκών παραγόντων στο πνεύμα και τη σκέψη των καλλιτεχνών, υπήρξε και μιá ανάγκη έσωευτερική. Το παλιό τονικό σύστημα είχε προσφέρει για τρείς δόλοκληρους αιώνες (από τα τέλη του 16ου ως την αϊγή του 20ου) τα οικοδομικά υλικά, θα λέγαμε, για να οικοδομηθεί το κολοσιαίο οικοδόμημα της μεγίστης άκμής της Μουσικής. Ήδη και μετά τον Μπετόβεν ήταν αισθητή μιá ανάγκη ανανεώσεως των μέσων της Μουσικής το μεγαλόπνοο έργο του Μπετόβεν φάνηκε πώς εξάντλησε τελειωτικά όλες τις δυνατότητες που είχε το παλιό σύστημα. Μιá ματιά στο έργο του Μπερολιός, του Σοπέν, του Σούμνα μας δίνει μιá ιδέα των νέων προσανατολισμών. Με την ρωσική πεντάδα και κυρίως τον Μουσόργσκυ, μπορούμε να έκτιμήσουμε πόσο γόνιμη καλλιτεχνικά ήταν αυτή ή έρευνα

πρὸς νέες ἀναζητήσεις. Μιά ἀπὸ τὶς πρώτες συνέπειες ἐμπλουτισμοῦ τῆς Μουσικῆς ὑπῆρξε ἡ ἀναβίωση τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ποῦ ἐκεκτείνεται σ' ὅλες τὶς χώρες. Πρὸς τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα τὸ κίνημα πῆρε κ' ὅλας τεράστια ἔκταση: ἔγινε βασικὸ κίνημα μᾶς καινούργιας αἰσθητικῆς σχολῆς. Ἀπὸ τὴν μὴ πλῆθος μελετητῆς παντοῦ συνάξουν μὲ στοργὴ καὶ ἀγάπη τὸν πηγαῖο κ' αἰῶνο λαϊκὸ θησαυρὸ, κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ συνθέτες ἐμπνέονται ἀπ' εὐθείας ἀπ' αὐτὴ τὴν πηγὴ. Οἱ καλλιτέχνες ὀδηγοῦνται ἔτσι νὰ γνωρίσουν μέσα ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγούδι τοῦ ἔθνους τὸν τὸν δικὸ τους ἐσώκοσμο καὶ νὰ γίνουν ἐκφραστῆς τῆς ψυχῆς τῆς φυλῆς τῶν. Ὁ 20ὸς αἰῶνας γνωρίζει τὸ φρόντωμα καὶ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς αἰσθητικῆς αὐτῆς σχολῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔχει σχεδὸν ξεπεράσει. Σήμερον ἀρχίζουμε νὰ ἀπομακρυνόμεσθε ἀργὰ - ἀργὰ ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὴ προσήλωση στὶς ἄρχες αὐτές. Ἡ τάση εἶναι νὰ γενικεύωμε κ' ὄχι νὰ εἰδικεύωμε. Τὸ κέρδος ὀμοιᾶς ὑπῆρξε τεράστιο καὶ σὲ μερικὰς περιπτώσεως ὑπῆρξαν θαυματουργὰ καθατὸν ἀποτελέσματα. Χώρες ποῦ δὲν εἶχαν καμμιά ἄμεση μουσικὴ παράδοση ἀντίλασαν ἀπὸ τοὺς θούλους, τὶς ἔθνικες τῶν παραδόσεις καὶ τὸ δημοτικὸ τους τραγούδι, δηλαδὴ μέσα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους, δυναμίεις, ποῦμεναν σὲ λαϊκὴ καταστάση, καὶ δημιουργήσαν ἀξιόλογη ἔθνικὴ τέχνη, ποῦ τὶς ἀντιπροσωπεύει ἐπάξια στὸν διεθνεῖ καλλιτεχνικὸ στίβο καὶ χάρισε μαζὶ τὸ συναίσθημα μᾶς ὑπέροτατης ἔθνικῆς ἀξιοπρέπειας καὶ πίστεως στὶς δημιουργικὰς ἰκανότητές τῶν.

Ἀλλὰ ἡ χρησιμοποίηση τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν εἶχε καὶ μίαν ἄλλη σοβαρῶτατη συνέπεια: τὸ ξαναζοιτάνεμα τῶν ἀρχαίων τρόπων, τῶν λεγομένων Ἑλληνικῶν κλιμάκων, ποῦ ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνα εἶχαν σχεδὸν ὀλοκληρωτικὰ ταφεῖ γιὰ τὴν ἐπίσημη, τὴν ἔντεχνον μουσικὴν δημοουργίαν. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐμφανίζονται κανένα - δυὸ σποραδικὰ παραδείγματα (ὅπως τοῦ Μπετόβεν στὸ *adagio* τοῦ Κουαρτέτου ἔργ. 132 μὲ τὸν ὑπότιτλο «Τραγούδι εἰγνομουσῆς στὸ Θεὸ ἀπὸ ἓνα ἀναρραβάνοντα, πλὸν λυδικὸ τρόπο»). Ὁ Μπερλιόζ ἀντιλαμβάνεται κάπως ἀμυδρὰ τὴ δυνατότητα πλουτισμοῦ τῆς μουσικῆς μὲ τοὺς τρόπους αὐτούς. Ἡ χρῆσις τους ἤθευ νὰ φέρει μὴ ζωτικότητα ἀγνωστὴ ὡς τώρα καὶ πρόσθεσε στὴ νεότερη μουσικὴ μίαν ἀγνή, παρθένα καὶ ἀνεπιθέυτη ὁμορφίαν. Μετὰ τὸν Μουσόργκσκυ ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ βρῆκε σ' αὐτοὺς παλιὰς ἀναμνήσεις, ἰσως ἀπὸ ἰνδοευρωπαϊκὸ ἀτταβισμό, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴν τοῦ γρηγοριανοῦ μέλους, ὅπου ζοῦσαν πάντα οἱ τρόποι αὐτοί.

Γιὰ μᾶς τοὺς Ἑλληνας ἡ σημασία τους εἶναι ἀκόμη πὺ μεγάλη, πὺ βαθειά, γιὰ τὸ δημοτικὸ μᾶς τραγούδι καὶ ἡ βυζαντινὴ ἠμνωδία ἀποτελοῦν ζωντανοὺς συνεχιστῆς αὐτῆς τῆς παραδόσεως, καὶ εἶναι μοναδικὴ τύχη ἡ χρησιμοποίησις τους, σὲ διάκριση ἀπὸ τοὺς ἄλλους μὲ ἀνάγλυφα ἀνατολικὰ στοιχεῖα. Ἐδῶ βρίσκεται, πιστεύουμε, ἡ ὑγιέστερη θέσις μας.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπεί νὰ σταθῶ τώρα γιὰ λίγο στὴν περιοχὴ τῆς ἁρμονίας. Κατανοῶ ἀπολύτως πόσο ρωποκίνδυνο εἶναι γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ ἐνδιαφέροντος σὲ μίαν διάλεξι ἡ χρῆσις τεχνικῶν λεπτομερειῶν, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀποφύγει κανεὶς νὰ ἀναφερθεῖ σὲ κείνο ποῦ πάνω ἀπ' ὅλα ἔχει δημιουργήσει τὶς προϋποθέσεις καὶ αὐτὴ τὴν ὑπαρξὴ τῆς σύγχρονης μουσικῆς.

Ὁ ρυθμὸς καὶ τὰ ποικίλα ἡχοχρώματα τῆς ὀρχήστρας, μὲ τὴν ἐκπληκτικὴν ἐφευρετικότητά ποῦ ἔχουν ἐπιδειξεί οἱ νεώτεροι συνθέτες, εἶναι δυὸ βασικοὶ συντελεστές. Ἄλλα ἡ ἁρμονία (καὶ πολυφωνία) εἶναι, πιστεύουμε, ὁ κεντρικὸς παράγων στὴ γενικὴ ἔκφρασι τῆς σύγχρονης μουσικῆς. Εἶναι αὐτὴ ἡ ἁρμονικὴ γλῶσσα κυρίως ποῦ δημιουργεῖ τὴ γενικὴ ἐντύπωσι πὺς ἡ σύγχρονη μουσικὴ ἀποτελεῖ κόσμον παράξενον κ' ἀκατανόητον. Ὁ μελετητῆς τῆς θέσεται σὲ δύσκολη θέσι ἀναζητάντας τὸ θαυότερον νῆμα μᾶς λεπτεπιλεπτῆς καὶ πολυπλοκῆς τεχνικῆς ποῦ βρίσκεται σὲ ἐξέλιξι. Ὅταν ὅμως βροῦμε αὐτὸ τὸ νῆμα, ἀνακαλύπτουμε πὺς πλείστα γνωρίσματα τῆς ἁρμονικῆς ἐπαναστάσεως τῆς ἐποχῆς μᾶς ἀποτελοῦν φυσιολογικὴ ἐξέλιξι στὸ πνεῦμα τοῦ παλιοῦ συστήματος. Βασικὴ ἀρχὴ εἶναι ἡ καινούργια στάσις ἔναντι αὐτοῦ ποῦ λέμε διαφωνία. Ἄλλα τὸ φρούριον ποῦ δέχθηκε τὶς ἰσχυρότερες ἐπιθέσεις εἶναι τὸ φρούριον τῆς τονικότητος. Κεῖνο ποῦ ὅμως ζήτησε νὰ βάλει δυναμίτιδα στὰ θεμέλια καθαυτοῦ τοῦ φρουρίου ἦταν τὸ δωδεκάφθογγον, ποῦ σάν σύστημα ἀποδεικτικὸ μὲ ἰσχυρὸ ἀπὸ τὶς ἄλλες αἰσθητικὰς σχολὰς. Εἶναι τὸ πὺ συζητούμενον σύστημα τοῦ αἰῶνος: γιὰ τοὺς μὲν εἶναι τὸ σύστημα τοῦ μέλλοντος, ποῦ περιέχει κατὰ τρόπο προφητικὸν τὰ σπέρματα ἑνὸς ἴσως γενικώτερου τρόπου ἐκφράσεως ἡ τουλάχιστον ἀποτελεῖ ἓνα ὀλοκληρωμένον σύστημα καὶ μὴ θετικὴ συμβολὴ στὴν ἐξέλιξι τῆς μουσικῆς. Γιὰ τοὺς ἄλλους ἀποτελεῖ τὴν ἀρνητικὴν πλευρὰ τῆς σύγχρονης μουσικῆς. Οἱ δωδεκαφωνιστῆς εἶναι εἰκονοκλάστες, ἀρνητῆς τῶν βασικωτέρων νόμων τῆς μουσικῆς, ποῦ, ἀφοῦ ἀποστράγγι-

σαν τὸ αἰσθημα, μετέβαλαν τὴ μουσικὴ δημιουργία σὲ ἕνα καθαρὰ διανοητικὸ λειτουργημα. Ὅπως εἶναι φυσικὸ σὲ παρόμοιες περιπτώσεις ἢ βαθειὰ πίστη τῶν ὁπαδῶν στὴν μεγάλη ἀξία τῆς αἰσθητικῆς αὐτῆς σχολῆς συναντᾶται φανατικὴ ἀντίδραση καὶ πολεμικὴ ἀπὸ πολλούς, ποὺ δὲν βρίσκουν στὴ μουσικὴ αὐτὴ οὔτε ἀρχιτεκτονικὴ, οὔτε διαρθρωμένη μελωδία, οὔτε νόημα.

Ὅταν ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Σέιπεργκ μὲ τὸν προσανατολισμὸ πρὸς τὴ νέα σχολή, τὸ περίφημο του «Πιερόδ Λυναί» δόθηκε σὲ πρώτη ἐκτέλεση στὴ Βιέννη, στὰ 1912, προκάλεσε τρομακτικὸ ἄλο. Ἐνας γιατρός νόμισε πὼς διεπίστωσε φανερά σημεῖα νευρώσεως σὲ πολλοὺς ἀκροατές.

Ἄμορφη, χωρὶς μελωδικὴ πλοκὴ καὶ ἁρμονικὸ νόημα φάνηκε 10 χρόνια πρὶν ἢ γοητευτικὴ μουσικὴ τοῦ «Πελλέας» τοῦ Ντεμπυσὸ (1909), ὅταν πρωτοδόθηκε στὸ Παρίσι. Ἡ ἴδια κριτικὴ γινόταν πανομοιότυπα καὶ γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Βάγνερ καὶ γιὰ τόσους ἄλλους πρὶν. Ὁ Γκριμπάτσεφ θεωροῦσε ὅτι ἡ μουσικὴ τῆς «Εὐφράνης» τοῦ Βέμπερ ἀποτελοῦσε παράβαση καὶ βεβήλωση τῶν νόμων τοῦ ὥραϊου καὶ ζητοῦσε τὴν ἐπέμβαση τῆς ἀστυνομίας. Ὁ συνθέτης Σπὸρ κρίνοντας τὴν 9η τοῦ Μπετόβεν, εἶρσκει ὅτι ἀπὸ τὸν Μπετόβεν ἔλειπε ἡ αἰσθητικὴ καλλιέργεια καὶ τὸ αἰσθημα τοῦ ὥραϊου. Ἄπειρα τὰ παραδείγματα καὶ μᾶς διδάσκουν ὅτι πρέπει νὰ εἴμαστε ἐπιφυλακτικοὶ στὶς κρίσεις μας.

Δὲν εἶναι ἡ στιγμή νὰ ἀναλύσουμε τὸ δωδεκάφθογγο. Εἶναι πάντως ἕνα σύστημα πολὺπλοκο ποὺ ἡ γνώση τῶν μυστικῶν του κ' ἢ ἐλεύθερη χρῆση του δὲν εἶναι εὐχολη δουλειά!

Εἶναι ἀλήθεια πὼς, ἐνῶ μέχρι τοῦ τελευταίου πολέμου ἦταν ἀκόμα περιορισμένο σὲ σχετικῶς στενὸ κύκλο, μετὰ τὸν πόλεμο ξαφνικὰ φούντωσε σ' ὅλες τὶς χώρες, ὅπου πολλοί, ἰδίως νέοι συνθέτες ἀκολουθοῦν μὲ κάποια φανατικὴ προσήλωση τὸ σύστημα αὐτό.

Κεῖνο ποὺ πρέπει νὰ τονισθεῖ εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ μονάχα ἕνα μέσο, δὲν εἶναι σκοπὸς τοῦ δημιουργοῦ καλλιτέχνη. Εἶναι ἐπομένως νόμιμο δικαίωμα ἐνὸς καλλιτέχνη νὰ μεταχειριθεῖ αὐτὸ τὸ μέσο ἐκφράσεως, ἂν πιστεῖ πὼς μ' αὐτὸ θὰ ἐκφρασθεῖ εὐλοκρῶν καὶ μὲ πλήρη καὶ σοβαρὴ συναίσθηση τῆς εὐθύνης του ὡς δημιουργοῦ.

Τὸ δωδεκάφθογγο λοιπὸν ἀποτελεῖ μὴ πραγματικότητα ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὴν ἀγνοοῦμε. Ὅσο γιὰ τὸ μέλλον του οἱ προσεχεῖς μᾶ - δυὸ δεκαετίες θὰ δεῖξουν τὴν πραγματικὴ ἐπίδρασή του στὴ διαμόρφωση ἐνὸς ὀριστικὰ νέου τονικοῦ συστήματος ἢ ἐὰν θὰ ἀφήσει τὰ ἴχνη του μονάχα στὴν τεχνικὴ.

Ἡ ν ε ὠ τ ε ρ η μ ε λ ω δ ῖ α εἶναι ἕνα ἀκόμη πεδίο, ὅπου ἡ σύγχρονη μουσικὴ ἔχει ἐπεκτείνει τὴν δράσή της. Δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸ νὰ καθοριστοῦν τὴν εὐωτερὴ μελωδία μ' ἕνα τρόπο πλήρη καὶ ἀπόλυτο. Μονάχα μ' ἕνα γενικὸ τρόπο μπορούμε νὰ συλλάβουμε τὰ πρὶν ἔντονα καὶ πρὶν γνώριμα χαρακτηριστικὰ τῆς καὶ νὰ σκιαγραφήσουμε τὶς ἀρχὲς ποὶ τὴ στηρίζουν.

Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν νέων τονικῶν συστημάτων, καὶ ἰδιαίτερα τοῦ δωδεκάφθογγο, ἔχει ἐπηρέασε βαθειὰ τὴ μελωδία, ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀναπροσαρμοσθεῖ, νὰ ἐγκλιματισθεῖ στὴν καινούργιαν ἀτμόσφαιρα.

Στοὺς κλασσικοὺς κ' αὐτὴ ἡ ὀργανικὴ μελωδία διατηρεῖ τὴν παλιὰ ὠραία φωνητικὴ παράδοση, δηλαδὴ τραγουδιέται, ὅπως θὰ λέγαμε, ἔσω καὶ ἔσωτερικά. Στοὺς πλείστους νεωτέρους τὰ πράγματα ἔχουν ἀντιστραφεῖ ἢ φωνητικὴ μελωδία ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς ἔχει υποθετήσῃ ἐπικίνδυνη ἐλευθερία. Τὸ τραγοῦδι κατάντησε σὲ πολλὰς περιπτώσεις τραγουδισμένη μουσικὴ ὄμιλα. Ἐγκατέλειψε τὴν πλαστικότητα τῆς καμπύλης καὶ υιοθέτησε ἰσχνὴ ἀντιφωνητικὴ στάση. Τὰ ὠραία μικρὰ «μελωδικὰ» διαστήματα ἔχουν, σὲ πολλοὺς, διαδεχθεῖ τὰ μεγάλα μὲ χωρισμένους τόνους, ὅπως στὸν Pointillisme στὴ ζωγραφικὴ ἀπομονώνονται οἱ πινελιὲς στὸ πανί.

Οἱ συνθέτες τοῦ 20οῦ αἰῶνα ἔχουν ἰδιαίτερα ἐνδιαφεροθεῖ γιὰ τὸ μαλλετό καὶ τὴν παντομίμα, ὡς μορφὲς τέχνης πρὶν πολλὰ παρὰ γιὰ τὴν ὄπερα. Εἶναι γνωστὸ πόσο σ' αὐτὸ ἔχουν συμβάλει τὰ περίφημα μαλλέτα Ντιαγκίλεφ στὴ δημιουργία μᾶς πλειάδος ἁριστουργημάτων τῆς σύγχρονης μουσικῆς. Τὸ εἶδος ἔχει καλλιεργηθεῖ συστηματικὰ καὶ πολὺ πρὶν πέρα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ντιαγκίλεφ. Ἡ ὄπερα, ποὺ ἔχει κάπως παραμεληθεῖ, ἀρχισε μεταπολεμικὰ νὰ σημειώνει κάποια ἄνοδο· ἀρκετοὶ συνθέτες κ' ἄλλοι ἔχουν στραφεῖ πρὸς αὐτὴ τὴ μορφή τέχνης πάλι.

Σταυρωμένοι οἱ καλλιτέχνες ἀνάμεσα σὲ δύο παγκόσμιους πολέμους βοήθησαν κάτω ἀπὸ τὸ κράτος τρομακτικῶν συνθηκῶν, ποὺ ἐπηρέασαν βαθύτατα τὴν τέχνη τους. Στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ μεσοπολέμου, μετὰ τὸν α' παγκόσμιον πόλεμον εἶχε ἀναπτυχθεῖ μὴ πολὺ ἐπαναστατικὴ τάση στὴ Μουσικὴ. Οἱ νέοι καλλιτέχνες μὲ τὴν καρδιὰ γεμάτη

πικρία, πόνο και αντίδραση διωχέτευσαν στην μουσική τους μικρόχολο αίσθημα, δητική ειρωνεία και σκληρότητα. Έχθροι της κλασικής αβρότητας και ευγενείας, της ρωμαντικής ευαισθησίας και της εμπρεσιονιστικής λεπτότητας έκηρυσξαν με τόν άσηπη τους ρεαλισμό, τόν πόλεμο προς τόν νασιόστημα και γενικά τήν έκφραστική μουσική. Θέλησαν, άκόμα, με τά θέματά τους να πλησιάσουν τήν τέχνη τους προς τό λαό, προς τή μάζα, αλλά ή πικρή και σκληρή γλώσσα τους τούς άπάθησε μακριά της.

Μετά τήν πρώτη ύμως αήτη περίοδο και γύρω στά 1930 άρχισε νά δημιουργείται μιά άπαλότερη άτμόσφαιρα. Με τήν απομάκρυνση τού φάσματος τού πολέμου ή νέα γενιά άρχισε νά δουλεύει ήρεμότερα και νά προσανατολίζεται προς ένα τόσο νεοκλασικισμό. Στά έργα τους, όπως έγραφε σ' ένα άρθρο του στά 1933 ό άξιόχαστος Ραβέλ, μπορούσε νά διαβλέπει «τή φροντίδα τής καθαρότητας, τής σαφήνειας, ειλικρίνειας, μιάς αγάπης στη ζωή και τό φώς, ένα είδος έσωτερικής φαιδρότητας».

Άλλοίμονο, ύμως, πόσο σύντομη ύπηρεξε αήτη ή περίοδος τής γαλήνης. Η τρομακτική συμφορά, πού άκολούθησε, έξακολουθεί νά βαρύνει άπάνω μας σάν φορτική κατάρα. Στοιχείο άρνητικό γιά τή δημιουργία κάποιας σταθεράς προοπτικής γιά τό μέλλον τής τέχνης. Οι νέοι καλλιτέχνες δίνουν τήν έντύπωση πώς θέλουν νά άπαλλαγούν από όποιαδήποτε κηδεμονία, είτε αήτη προέρχεται από τήν άκτινοβολία τής τέχνης τών μεγάλων διδασκάλων τού παρελθόντος, είτε αήτη μπορεί νά εκδηλωθεί ύπό μορφή άμεσου προτύπου πού έχουν θέσει οι πρεσβύτεροι συναδέλφοι τών. Ένας άέρας δηλαδή πλήρους άνεξαρτησίας, πού άναζητάει δύναμη θετικώς μέν στην πρωτοποριακή ένταξη τους και άρνητικά στόν παραμερισμό τής παραδόσεως.

Όστόσο μέσα από τό πηκτό σκοτάδι τού τελευταίου πολέμου ένα θαύμα άρχισε νά επιτελείται. Μέσα από τήν άγονια και τό φόβο πρόβαλε ή Μουσική σάν παρήγορος άγγελος. Άπειρα πλήθη σέ πλειότες χώρες άψηφόντας τους κινδύνους, κατάφευγαν στη Μουσική γιά νά βρουν παρηγοριά, δύναμη κι' έλπίδα γιά τό μέλλον, γιά νά ξεχάσουν μέσα στη μαγική τής άτμόσφαιρα τή δυστυχία και τόν πόνο τους. Άντίθετα δηλαδή με ό,τι συνέθε στόν τομέα τής δημιουργίας, στην περιοχή τής κοινωνικής αποστολής τής μουσικής ή πίστη στην δύναμη τής τέχνης και εύούτερα στίς πνευματικές άξίες ήρθε σάν αντίβαρο μέσα στόν κλυδωνιζόμενο έσωτερικό κόσμο τού ανθρώπου. Ειδικά ή Μουσική άναμφισβήτητο είναι ότι μετά τόν τελευταίο πόλεμο έχει κερδίσει χιλιάδες νέους πιστούς, πού από έρασιτέχνες χωρίς προετοιμασία και γνώση γίνονται σιγά - σιγά φατισμένοι δέκτες τής μεγάλης μουσικής. Η άστια άρχιτεκτονική, ή έναρμονισμένη ρυθμική, μελωδική και άρμονική σύνθεση, ή χρυστάλλινη γλώσσα τών κλασικών άριστουργημάτων δημιουργούν στόν άκορατή τό αίσθημα τής ευρυθμίας και εύασουσίας, καθώς έλεγε κι' ό Πλάτων, τής τάξεως και ίσοροπίας, τής άρμονίας και καλαισθησίας, με μιά λέξη τό αίσθημα τού καλού. Η Μουσική σιγά - σιγά παύει νά είναι άπλό μέσο ψυχαγωγίας (με τή στενή σημασία τής λέξεως) και διαμορφώνεται σ' ένα σημαντικό όργανο διαπαιδαγωγήσεως. Άναγνωρίζεται τώρα όλοένα και πλατύτερα πως, έκτός από τήν τέραψη τών αισθήσεων, δέν ζητάει μονάχα νά βάλλει τάξη κι' ρυθμό, αλλά προσφέρει κάτι πολύ βαθύτερο. Στην περίπτωση μεγαλόπνοων έργων δημιουργεί μέσα μας μιάν άτμόσφαιρα άφατης εύτυχίας, όπου ή ψυχή ζει σ' ένα κόσμο άληθινά έξω και πιο πάνω από τόν πραγματικό. Η μουσική κατορθώνει νά διεισδύει κατά τόπο μυστηριώδη μέσα στίς πιο μυστικές πτυχές τής ψυχής, άναδύει τά άδύτα τών άδύτων της και προσφέρει στην άγνή και καθάρια ψυχή τή γλυκειά της μαγεία, τήν άφατη γοητεία τού λόγου της και ξεδιπλώνει μπροστά της εικόνες άπόκοσμης όμορφιάς. Κατορθώνει νά διαπερνάει τά έθνικά σύνορα, ίσοπεδώνει τείχη πού ύψώνονται άνάμεσα στούς λαούς, συναδελφώνει έχθρους και ξένους, δημιουργεί με μαγική και άκατανίκητη δύναμη μοναδική άτμόσφαιρα ψυχικής μεταρσίσεως.

Είναι παρήγορο, γιατί τέτιες αντίληψεις όλοένα και πιο πολύ πάν νά γίνουν βασικές άρχές στην διαπαιδαγωγή ιδιαίτερα τών νέων. Χρειάζεται βέβαια μακροπρόθεση προοπτική και συστηματική έργασία. Τό ραδιόφωνο, ό κινηματογράφος, ή τηλεόραση μπορεί νά γίνουν άληθινόι φορείς πολιτισμού, τά άγαθοποιά πνεύματα τής μηχανής. Δυνατές αντίθεσεις συνθέτουν άκόμη τόν πίνακα τών φίλων τής Μουσικής: από τή μιά χιλιάδες πού πυκνώνουν τις στρατιές εκείνων πού δέχονται τήν άκαταμάχητη δύναμη τής Μουσικής κι' από τήν άλλη έκατομμύρια νέων πού άρέσκονται σέ χαμηλό πνευματικό, καλλιτεχνικό και ήθικό άκόμη επίπεδο τέχνη.

Τεράστιες προσπάθειες καταβάλλονται σέ πολλές χώρες γιά νά απομακρύνουν τούς νέους απ' αήτη τήν άτμόσφαιρα. Έπίσημοι και άνεπίσημοι Όργανισμοί (Ουένεσκο, Κυβερνήσεις, Δήμοι, Συμβούλια Τεχνών) εργάζονται μ' εύγενική φιλοδοξία γι' αυτό τόν σκοπό. Όρχήστρες και χορωδίες σχηματίζονται άνάμεσα σέ πολίτες,

ἀγρότες καὶ ἐργάτες. «Μουσικὲς νεολαῖες», δηλαδὴ σωματεῖα μὲ καθαρὸ σκοπὸ τῆ μουσικῆ ἀνάπτυξη τῶν νέων, ἔχουν ἰδρυθῆ σχεδὸν σ' ὅλη τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη σὲ ἐθνικὸ καὶ διεθνὲς πλάσιο. Ὁρχηστρὲς στέλλονται σὲ σχολεῖα, σὲ ἐργοστάσια, σὲ ἀπομακρυσμένους περιοχὰς γιὰ νὰ φέρουν τὸ μήνυμα τῆς Μουσικῆς καὶ συστηματικὲς ἀνταλλαγὰς καλλιτεχνῶν συμβάλλουν στὴν προβολὴ τῶν ἐθνικῶν πνευματικῶν ἀξιών καὶ τὴν ἀνάπτυξη πνεύματος διεθνῶς κατανοήσεως καὶ ἀγάπης.

Μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε βάσιμα, πὼς ἂν ἡ ἀξιοζήλευτη αὐτὴ ἐργασία συνεχισθεῖ μὲ γοργότερο ἀκόμη ρυθμὸ καὶ μεταφτυθεῖ καὶ σὲ χῶρες, ὅπως ἡ δική μας, ὅπου ἡ δύναμη τῆς Μουσικῆς ὡς ἀξιόλογου μορφωτικοῦ καὶ ἠθοπλαστικοῦ μέσου δὲν ἔχει ἀκόμη ἀναγνωρισθεῖ (παρὰ τὸ ὅτι ἐδῶ εἶδε τὸ φῶς ἡ διδασκαλία αὐτῆ) θὰ συντελέσει σὸ ἀνέβασμα τῆς στάθμης τοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ ἀκόμη στὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν ἀγονία καὶ τὸν φόβο μᾶς νέας παγκόσμιας καταστροφῆς.

Σ Ο Λ Ω Ν Μ Ι Χ Α Η Λ Ι Δ Η Σ

(Διάλεξη στὴ Στέγη Τεχνῶν καὶ Γραμμάτων, Ἀθηνῶν).

14 Φεβρ. 1958.

ΠΙΤΡΗΝΙΚΕΣ ΔΟΚΙΜΕΣ

Τὰ τρύπια παπούτσια τῶν ὁδοκαθαριστῶν,
πετᾶνε τώρα στοὺς οὐρανοὺς τῆς ἀνίας.
Γέμισαν ἀπὸ φοβερὰ πετροχελίδονα
πὸν τὰ ράμφη τους μουντζώνουν τὸ Σύμπαν.
Προσέχετε, κύριοι, τὰ μάτια σας
μὴν πέσει κανένα παπούτσι
ἢ κανένα πετροχελίδο
στὸ κεφάλι σας!
Οἱ οὐρανοὶ μαύρισαν ἀπὸ ἐφιάλτες
ποὺ πέφτουνε βροχὴ στοὺς ἀγροὺς
στὶς πλατεῖες
στοὺς δρόμους,
στὰ μέγαρα.
Παρ' ὅλη τὴν μαυρίλα τῆς γῆς
καὶ τὴν ἀναθυμίαση τῶν οὐρανῶν
οἱ σκέψεις τῶν ὁδοκαθαριστῶν
διατηροῦν τὴν ἀπλότητα τῆς ψυχῆς τους,
οἱ ἐκρήξεις τῶν ἀρρωστημένων ἐγκεφάλων
ἔγιναν κορόιδο τῆς αἰώνιας ἐρήμου
καὶ παίρνουν μαθήματα καλῆς συμπεριφορᾶς
ἀπ' τοὺς ὁδοκαθαριστὲς τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων:
“Si oculus Tuus fuerit simplex
Totum corpus Tuum lucidum erit.
Si autem
oculus Tuus fuerit nequam,
Totum corpus Tuum Tenebrarum erit.
Si ergo
lumen quod in te est
Tenebrae sunt
ipsae Tenebrae
quantae erunt?”

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΚΑΣ

ΖΗΣΕ...

Διαφεντευτές του κούρσου που μᾶς ἔλαγε
 δουλεύουμε μ' ἀγκομαχητό ἀφάνταστα τρομαχτικό,
 χωρίς τὸ γιατί ποτὲ νὰ μάθουμε.
 Τὸ μόνο που μᾶς ἔμεινε νὰ λέμε,
 τόσο χλιοειπωμένο, που κατάντησε τροπᾶρι,
 εἶναι πὼς πρέπει τὸ ἄπειρο νὰ μᾶς χρωστάη,
 γιατί τὰ κούφια τὰ κορμιά μας δώσαμε,
 λίγη ἀπ' τὴ χαίνουσά του γύμνια νὰ καλύψουμε.

Καὶ νᾶταν ἡ ζωὴ μὲ χαρὲς νὰ στολιζόταν,
 ἔτσι που παγιδεύτρα νὰ μᾶς πλάνευε
 στροβιλλίζοντάς μας στὸν τρολλὸ χορὸ τῆς ἀπάτης!
 Μὰ γεμάτη ἀδικίες, μίση
 μᾶς περισφίγγει σὰν τὸ φίδι
 καὶ μὴ μπορῶντας ἄλλο τι
 νὰ κάνουμε, σπαράζουμε.

Πολὺ συχνὰ τοῦ Μεγαλέξαντρου ἡ ἀδελφὴ
 μᾶς ἀνταμώνει στῆς ζωῆς τὸ ρέμα
 καὶ μὲ φωνὴ ἀδυσώπητη, στριγγιὰ
 φωνάζει: Ζῆσε αἰώνια ἢ πέθανε τώρα δά.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ—ΠΑΡΑΛΗΣ

ΜΑΚΑΡΙΟΙ...

(Ματθ. Ε', 3 - 12).

Μακάριοι αὐτοί, που ταπείνωση ρυθμίζει τὴ ζωὴ τους,
 γιατί σαυτοὺς ἡ δόξα τ' οὐρανοῦ ἀνήκει,
 Μακάριοι ὅσοι πενθοῦν, γιατί στὸ τέλος τοῦτοι παράκληση θεὸ νᾶβρουν
 Μακάριοι οἱ πραεῖς γιατί σ' αὐτοὺς ἡ γῆ κληρονομία θεὸ νὰ δοθῆ,
 Μακάριοι ἐκεῖνοι ὅσοι μὲ δίψ' ἀποζητοῦν δικαιοσύνη, γιατί θὰ χορτασθοῦν,
 Μακάριοι, ὅσοι ἔλεούν τοὺς συνανθρώπους τους, γιατί σὲ τούτους θὰ δοθῆ
 τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ,
 Μακάριοι, ὅσοι δλάγνη τὴ καρδιά κρατήσανε, γιατί μιὰ μέρα
 θ' ἀντικρύσουν τὸν Θεό,
 Μακάριοι, ὅλοι οἱ φίλοι τῆς εἰρήνης, γιατί αὐτοὶ θὰ ὀνομασθοῦν παιδιά Θεοῦ,
 Μακάριοι ὅσοι διωχτήσαν γιὰ δικαιοσύνη, γιατί αὐτοὶ στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ
 ἔχουν μερίδιο,
 «Μακάριοί ἐστε», ὅταν σᾶς κοροϊδέψουν καὶ σᾶς διώξουνε γιὰ μένα,
 χαρὰ μεγάλη ἂς πλημμυρίζει τὴ καρδιά σας, ἔτσι πρὶν
 ἀπὸ σᾶς ὅλοι οἱ προφῆτες μου ἔχουν διωχτῆ.

Α. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

(ἀπό ὀμιλία)

Ἀσφαλῶς δὲν θὰ μπορούσεν ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία νὰ ἐπιζητήσῃ καὶ νὰ προβάλλῃ πρὸ πολυσήμαντο συμβολισμὸν ἀπ' αὐτὸν πού τῆς ἐπιτρέπει ὁ συνδυασμὸς τῆς ἐπίσημης ἐτήσιας Ἑορτῆς τῆς μὲ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ τὸ πνευματικὸ τῆς ἔργου, ὑπὸ τὴν εὐρύτερην ἐννοίαν του, εἶναι πράγματι ἀποστολικὸ — ἑξεδίπλωμα ἰδεῶν, γνώσεων καὶ ἀρετῆς. Ἡ ἀνάγκη τοῦ διαρκῶς ἀνανεωνόμενου ἐσωτερικοῦ φωτισμοῦ κί ἡ ὑποχρέωσις τῆς σταθερῶς ἀναπτυσσόμενης ἐξωτερικῆς ἀκτινοβολίας ἀποτελεῖ τὴν ἰδιαίτην μοῖραν τοῦ Δασκάλου, στῆς ὁποίας τὴν πυρᾶν ὁ νέος σπουδαστής, ὀφείλει, κατὰ τὴ φρονήσιν του, νὰ σφουρηλατήσῃ ὁλόκληρην τὴν προσωπικότητά του.

Ἡ θέσις αὐτῆ δὲν ἀποτελεῖ — δὲν εἶναι νοητὸ ν' ἀποτελῇ κενὴ καὶ κοινότυπη φιλολογία. Ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, ἕνα ἴδρυμα μὲ συγκεκριμένη ἡγετική εὐθύνη ἔναντι τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἔθνους, γνωρίζει ὅτι οἱ καιροὶ μας δὲν ἀρίθουν περιθώριον γιὰ πρόχειρους κί αὐτάρκειους αὐτοσχεδιασμούς. Στὴν περὶ πτώσῃ τῆς οἱ λόγοι πρέπει νὰ ἔχουν ἀντίκρουσμα ἀγωνίας, ὄνειρου, καὶ προγραμματισμένων προθέσεων...

Ἄλιμονο — γιὰ τὸν τόπο καὶ γιὰ ὄλους μας, ἀν μὲσα στῆ γενικὴ σύγχυσις αὐτῆς τῆς παράξενης ἐποχῆς πού καλπάζει ἀνεξέλεγκτη ἔμμενε στήν τύχην ἡ μόρφωσις τῶν δασκάλων καὶ χωρὶς κατεύθυνσις ἡ ἀποστολὴ τους. Ἡ φιλοδοξία πού διατυπώσαμε εἶναι πειθαρχημένη, ἐπίμονη κί ἀνένδοτον διεκδίκηση — εἶναι χρέος ζωῆς. Γιατὶ ὁ Δάσκαλος, ὁ προσγειωμένος Δάσκαλος, εἶναι στήν ὑπερῆσιν τῆς ζωῆς — καὶ μὲσα κί ἔξω ἀπ' τὸ σχολεῖο. Καὶ μὲν πού ἡ Παιδεία, δύναμις χειραφετημένη σήμερα στήν Κύπρο, ἀποτελεῖ τὴν οὐσιαστικώτερην ζήτησιν τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων, μπορεῖ σ' αὐτὴ τῇ ζωῇ νὰ δώσῃ τὴ δικὴ τῆς σφραγίδα — ν' ἀνακόψῃ ἢ νὰ βοηθήσῃ τὸν καθῆρο καὶ νὰ οἰκοδομήσῃ ἢ νὰ ξεθεμελιώσῃ. Μὰ ὅσοι κρατοῦν μὲσα τους ἀλύγιστη τὴν ἔγνοιαν τοῦ Ἀνθρώπου ἐννοοῦν νὰ βλέπουν καὶ νὰ θέλουν τὸ Δάσκαλο μόνο σὰν μαχητὴν προκοπῆς — συνεπῶς, ὄχι σὰν ἀπλό, ὄσο καλὸ, ὄργανο μεταδόσεως τῶν ὄποιων, ὄσων πρακτικῶν ἢ ὄσων σοφῶν, γνώσεων. Ἡ Παιδεία δὲν μπορεῖ νὰ στέκῃ ἐκτός τῶνου καὶ χρόνου. Γι' αὐτὸ κί ὁ

Δάσκαλος ἔχει ὑποχρέωσις νὰ ζῆ σωστὰ τὴ γύρω του κοινωνικὴ κί ἱστορικὴ πραγματικότητα — γιὰ νὰ μπορῇ νὰ τοποθετήται καὶ νὰ τοποθετῆ σωστά, μ' ὅ,τι εἶναι μὲσα του δημοσυργικό, μπρὸς σ' ὅ,τι ἀνοίγει δρόμο.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ προσδιορίσωμεν ἐπαρκῶς τὴν εἰκόνα τοῦ Δασκάλου πού ἀξιοῖ ἡ ἐποχὴ μας εἶναι ἀνάγκη πρῶτα νὰ κοιτάξωμε λίγους τὰ προβλήματα τῆς:

Στὸ τόπο μας εἶναι σήμερα (α') ἡ ἐλείγουσα ἀνάγκη τῆς καταπῶς πρέπει ἀξιολογήσεως κί ἀξιοποιήσεως τῆς παραδόσεως τοῦ μεγάλου Ἀγῶνα σὲ συγκεκριμένα παιδευτικά καὶ πολιτιστικά δεδομένα, κί ἡ πλήρης ἀποσαφήνισις τῶν πνευματικῶν προσανατολισμῶν μας, (β') ἡ ὑποχρέωσις μᾶς εὐφύτατης ἠθικῆς ἐξυγιάνσεως πού νὰ βοηθήσῃ τοὺς νέους μας νὰ οἰκοδομήσουν μὲσα τους ἰσχυρὸ τὸ αἶσθημα τῆς ἀτομικῆς εὐθύνης καὶ τοῦ προσωπικοῦ ἤθους, (γ') τὸ καθῆρον γιὰ λελογισμένη ἐξισορροπήσιν τῶν κοινωνικῶν μας πραγμάτων, (δ') τὸ χρέος γιὰ συστηματικὴ καλλιέργεια τῆς ἐνότητος τοῦ λαοῦ μπρὸς σ' ὅ,τι ἀπειλεῖ τὴν πορεία του, (ε') ἡ ἀνάγκη ἀναπτύξεως καὶ χρησιμοποίησεως ὄλων τῶν δυνατοτήτων τοῦ τόπου γιὰ τὴν κατάρτιση τῆς εὐμερείας του, (στ') ἡ ἐπιβίωσις κί ἡ πνευματικὴ προκοπὴ τοῦ Κυπριακοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ (ζ') ἡ ἐπιδιώξις πραγματώσεως τῶν ἔθνικῶν του πόθων — ἡ δικαίωσίν του.

Στὸ γενικώτερον πλαίσιο τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, περ' ἀπὸ προβλήματα ἀνάλογα μὲ τὰ πρὸ πάντων, εἶναι ἡ ἀνάγκη γονιμοποιήσεως ὄλων τῶν ἀξίων δυνάμεων γιὰ ἕνα φωτισμένο καὶ δικαιομένο ἔθνικὸ αὐριό — στήν ὑπερῆσιν τοῦ Ἀνθρώπου.

Στὸν τομέα τώρα τῶν προβλημάτων πού σφραγίζουν εὐρύτερα τὴν ἐποχὴ μας ἔχομε βασικὰ νὰ σημειώσωμε τὴν ὑποταγὴν τοῦ ἀτόμου στῇ μάξᾳ δὲν εἶναι νοητὸ, πιστεύω, ν' ἀφεθῇ τὸ πρᾶγμα ἐκεῖ πού εἶναι καὶ κυλάει σήμερα. Δὲν βλέπω πῶς μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ τοῦτο σὲ διαμορφώσεις ἐξυπηρετικὰς τῷ Ἀνθρώπῳ. Τὸν Ἀνθρώπο, στήν Ἑλλάδα, γέννησε, ἔξορμεν, ἡ εὐθύνη ἡ ἀτομικὴ — γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἄτομο σήμερα ἀν θέλῃ νὰ σώσῃ μὲσα του τὸν Ἀνθρώπο πρέπει ν' ἀντισταθῇ γιὰ νὰ ξαναβρῇ τὸν ἑαυτὸ του, ἀποκαθιστώντας τὴν ἀναγκαίαν ἰσορροπία μὲ τὰ γύρω του.

Ἄλλωστε πού θά μπορέση κανείς, μέ τήν ἐξουδετέρωση τοῦ αὐτοῦ, ν' ἀναζητήση τήν ἐλευθερία, καί πῶς θά μπορέση νά σώση τήν ἰδέα τῆς δημοκρατίας καί νά ξαναστήση τήν πραγματικότητα τῆς; Πού θά βρῆ τρόπο γιά νά στηρίξη τίς προσπάθειές του γιά τήν εἰρήνη καί τή χαρά τῆς ζωῆς; Καταντήσαμε νά μιλάμε ὅλοι γιά τὰ ἴδια πράγματα καί ἄ μή καταλαβαίνωμεν ὁ ἕνας τόν ἄλλο. Γιατί παύσαμε νά στοχαζόμεστε τήν οὐσία τῶν πραγμάτων καί σκεφτόμαστε μέ συνθήματα, καί γιατί μέ τὸ κατακομμάτισμα πού ὑπέστη τὸ ἄτομο κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς μάζας κατακομμάτιστῃσαν κι' οἱ ἰδέες κι' ἐπῆλθε μιὰ πρωτοφανῆς σύγχυση πού περιζώνει ἀσφικτικά τὸν κόσμο ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη στὴν ἄλλη. Ὅμως, ἡ ἐλευθερία, ἡ δημοκρατία κι' ἡ εἰρήνη μόνο δικαιώνουν τὴ ζωὴ... Κι' ὁ Δάσκαλος, πού βρίσκεται, εἴπαμε, στὴν ὑπηρεσία τῆς ζωῆς, χρειάζεται νάχη ἀσκήσει τὴν ὄραση τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ του γιά νά βλέπῃ τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν, ν' ἀναγνωρίσῃ καί νά ζῇ ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα καί ν' ἀναζητῇ τὸ φῶς πού διαλύει τὸ ζόφο. Μὰ γιά νά μπορέση νά σηκώσῃ στοὺς ὤμους του τόσο βῆρος ὑποχρεώσεων χρειάζεται νά σπᾶσῃ τὰ δεσμὰ τῆς στατικότητος καί νά ἐλευθερώσῃ μέσα του ὅλη τὴν ἀνθρωπινὴ εὐαισθησία καὶ πίστη. Πάνω ἄδὲ ἀπαραιτήτες διδασκτικῆς, πού πρέπει ν' ἀναφάνουν καί νά προσαρμόζωνται διαρκῶς ἡ πείρα κι' ἡ ἔρευνα, ὁ Δάσκαλος πρέπει νάνα κι' ἄνθρωπος πνευματικὸς πού νά ξέρῃ ν' ἀποφυγκοῦν τὸν παλμὸ τῆς ἐποχῆς του καί νάχη τὴν ἰκανότητα νά προχωρῇ στὴ δουλειά του μέ ρεαλισμὸ κι' ἰκανότητα. Γιατί ἀληθινὸς παιδαγωγός, μ' ὅποια ἡλικία κι' ἂν ἐργάζεται κι' ὅποια κοινότητα κι' ἂν ὑπηρετῇ, εἶναι ὅποιος μπορεῖ νά ζυμῶνῃ κάθε φορὰ τὴ σωστὴ γνῶση καί τίς μεγάλες ἰδέες μέ τὴν οὐσία τῶν καιρῶν του καί νά διανοίγῃ μέ τὴν ἀξιοσύνη τῆς προσεγγίσεως ἀσφαλῆ τὸ δρόμο τῆς συνειδήσεως γιά τὰ παιδιά μας καί τὸ λαό.

Ὅμως, ὁ Δάσκαλος γιά ν' ἀνέβῃ ἐκεῖ πού θέλομε ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴ βοήθεια ὄλων μας. Χρειάζεται τὴν ἀγάπη μας, τὴν κατανόηση, τὸ σεβασμὸ μας. Χρειάζεται νά διατηροῦμε σταθερὰ τίς προϋποθέσεις πού θά τοῦ ἐπιτρέψουν τὴν ἐλεύθερη κι' ἀνεπηρέαστη ἀσκηση τῶν ἐθνικῶν του καί τοῦ δημοκρατικοῦ του ἔργου. Δὲν εἶναι ὑπᾶλληλος ὁ Δάσκαλος — εἶναι λειτουργός, εἰν' ἕνας ποιητῆς κι' αὐτῶν, πού στενεύει καί συνθλί-

βεται ἀπὸ κάθε ἐξωσχολικὴ παραγοντικὴ παρέμβαση. Δὲν εἶναι νοητὸ ἐμεῖς νά ἐπιτρέψωμε στὸν ἑαυτὸ μας κάθε ἰδιοτροπία καί νά θέλωμε τὸν Δάσκαλο μόνο ἀναχωρητῆ. Ἄλλωστε, ἡ Παιδεία μας πρέπει νά εἶναι κοινὸς καί συνεχῆς καμὸς ὄλων μας, γιά νά μπορῇ διαρκῶς νά πλαταίνῃ καί νά πραγματοποιῇ συνεχῶς μέσα τῆς τίς μεταβολές πού θά τῆς ἐπιτρέπουν τὴν παρακολούθηση κι' ἀντιμετώπιση τῶν ὀλοένα καινούργιων ἀπαιτήσεων τῆς ζωῆς. Χρυστάμε, λοιπόν, τὴν ὀλοπρόθυμη ἀλλὰ διακριτικὴ συνεργασία μετ' οὗ Δάσκαλο — καί, προπαντὸς, στὸ λειτουργοῦ τῆς λαϊκῆς παιδείας, Γιατί, στὸ κάτω — κάτω, ὅλες οἱ ἐπιτευξίες μας τοῦ Αὔριου ἐξαρτῶνται ἀπ' αὐτὸ πού σήμερα προσφέρει τὸ σχολεῖο. Γι' αὐτὸ καί πρόσφατο διεθνὲς συνέδριο στὸ Παρίσι διακρίθηκε ὅτι «ἀναγκαστικὰ πιά, κάθε κοινωνία πού προετοιμάζει τὸ μέλλον, εἶναι ὑποχρεωμένη νά τοποθετήσῃ τίς ἐπενδύσεις γιά τὴν ἐκπαίδευση ἀνάμεσα στὶς πρώτες κι' ἐπείγουσες παραγωγικῆς ἐπενδύσεις». Ἄλλωστε, κατὰ Πλάτωνα, «δεῖ τὴν παιδεῖαν μηδαμῶς ἀτιμάζειν ὡς πρῶτον τῶν καλλίστων τοῖς ἀρίστοις ἀνδράσι παραγινομένων... Τοῦτ' αἶε δραστέον δια βίου παντὶ κατὰ δύναμιν».

Στὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία ἡ προσπάθεια, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἦταν μέ τὴν ἐσωτερικὴν ουστηματικὴν ἐργασία καί μέ τὴ συχνὴ κι' οὐσιαστικὴ ἐπαφὴ μέ τὸ κοινὸ, νά χαραχθῇ πορεία μέ βάση τίς πού πάνω ἀρχές καί μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἀποστολικῆς εὐθύνης τοῦ Δασκάλου.

Δὲν μοροῦμε, φυσικὰ, νά ξεύρωμεν ὡς πού προχώρησεν ἡ προσπάθεια αὐτῆ. Φροντίσαμεν, ὅμως, νά προωθησόμεν, ὁ Καθηγητικὸς Σύλλογος, τὴν ἐργασία μας σταδιακὰ — καί μέ συνεχῆ αὐτοκριτικὴν κι' ἀναζήτηση, πού ξεκίνησεν ἀπὸ ἕνα ἐνδοσχολικὸ Συνέδριο τὸν π. Σεπτέμβριον γιά νά φθάσῃ ὡς τὴν ὀργάνωση ἑνὸς Πανελληνίου Συνεδρίου Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημικῶν πού ζήτησε ν' ἀντικρύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς μορφώσεως τῶν Δασκάλων μέ τρόπο ὀρεκτὴ τολμηρὸ καί σ' ὅλο τὸ βάθος καί τὴν ἔκτασή του. Κι' ἡ δουλειὰ συνεχίζεται μ' ὅλη τὴν ἐλαστικότητα, ὡς πρὸς τοὺς τρόπους καί τὸ πρόγραμμα, πού ἀπαιτῆ ἡ ὑποχρέωση τῆς διαρκοῦς προσαρμοστικότητος πρὸς ὅ,τι κάθε φορὰ ἐπισημαίνεται ὡς ἐξυπηρετικὸ τῶν ἀμεσώτερων κι' ἀπώτερων παιδαγωγικῶν σκοπῶν τῆς Σχολῆς καί τῶν εὐρότερων πνευματικῶν

κι' ἐθνικῶν προσανατολισμῶν μας. Ὁμως, δὲν προτίθεται νὰ προσβῶ σὲ ἀπολογισμό ἐργασίας. Ἐπιθυμῶ μονάχα νὰ διαγράψω μερικὰ ἀπὸ τὰ βασικά μας προβλήματα καὶ τίς κυριώτερες ἐπιδιώξεις μας.

Ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία εἶχε κι' ἔχει νὰ παλαίση μ' ὄλες τίς δυσκολίες, πού τῆς κληροδότησε τὸ διζὸ της παρελθὸν κι' ἡ γενικώτερη κατάστασις τῆς ἐκπαιδευσῆς μας, κατὰ τὰ σκληρὰ κι' ἡρωϊκὰ χρόνια τῆς ἐπικῆς πενταετίας τοῦ Ἀγῶνα. Χρειάστηκε πολλὴ εὐλιχρῶνεια γιὰ νὰ κερδίση τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ ἔμψυχου ὕλικου της καὶ γιὰ νὰ τὸ βοηθήσῃ νὰ ἰδῇ τίς ἐλλείψεις καὶ τίς ὑποχωρέσεις του. Κι' ἀπαιτεῖται πάντα ἰδιαίτερη μέριμνα γιὰ συμπλήρωσις πολλῶν κενῶν, πρῶτα μὲν πού παρακωλύει τὴν ἀνετη ἀνάπτυξη τῆς εὐρύτερης προσπάθειας γι' ἀνώτερη θεωρητικὴν κατάρτιση. Καὶ φυσικὰ τὸ χρονικὸ διάστημα τῆς διευτοῦς φοιτήσεως δὲν παρέχει τίς εὐκαιρίες καὶ τίς δυνατότητες πού ἀπαιτοῦν οἱ σημερινές ἐιδικῆς συνθήκες — ἀλλὰ κι' αὐτὲς οἱ ἴδιες οἱ μορφωτικῆς ἀνάγκες τοῦ Δασκάλου ὅπως τὸν εἶδαμε πρῖν. Κι' ἔτσι ἡ ἐργασία μας βαρύνεται ἀπὸ πολλὴ συμπληρωσις καὶ ρυθμὸ ἔντονου.

Φιλοδοξία μας εἶναι νὰ μπορέσωμε νὰ σπᾶσωμε τὴν προκατάληψη ὅτι ὁ κάθε ἀπόφοιτος Σχολῆς Μ. Παιδείας εἶναι κι' ἱκανὸς νὰ γίνῃ δάσκαλος ἢ ὅτι ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία ἀποτελεῖ ἰδρυμὰ Κοινωνικῆς Προνοίας. Μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ κερδίσωμε τὸν Δάσκαλο μέσα ἀπὸ τίς τάξεις τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἀσφαλῶς αἴτημα αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ εἶναι νὰ μπορέσωμε νὰ προσελκύσωμε κατὰ τὸ δυνατὸ καλύτερο ποῖον σπουδαστῶν. Καὶ σ' αὐτῇ τῇ φροντίδῃ μὲν ποροῦν, εἴμαστε βέβαιοι, νὰ μᾶς βοηθήσουν καὶ τὰ σχολεῖα κι' οἱ γονεῖς — ὀλόκληρη ἡ κοινωνία, πού κατὰ τὰ ἄλλα χρειάζεται νὰ κρατήσῃ ἐαυτὴν σταθερῶς μακρὰ ἀπὸ κάθε πειρασμὸν ἄλλης ἐπεμβάσεως.

Ὁμως, ἡ συμπαράστασις τοῦ κοινοῦ, πού παικτοτρόπως ἤδη ἐκδηλώνεται πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς Σχολῆς, θὰ μπορούσε νὰ ἐπεκταθῇ καὶ σ' ἄλλους τομεῖς — ὅπως μὲ τὴ σύστασις ἐνὸς Συνδέσμου Φίλων τῶν Σπουδαστῶν τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, καὶ μὲ εὐγενεῖς ἀτομικῆς ἢ συλλογικῆς πρωτοβουλίες γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ καὶ τὴν βελτίωσις τῶν μέσων καὶ τῶν ἠθρῶν πού διαθέτομε γιὰ τὴν προώθησις τῆς ἐργασίας μας. Ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκα-

δημία δὲν εἶναι πιά ἡ παλὰ Κυβερνητικὴ Σχολὴ μὲ τοὺς ἀνεξάντλητους πόρους. Ἀνήκει τώρα στὸ κοινὸ καὶ τὸ ἔθνος. Οἱ νεαροὶ Σύνδεσμοι Ἀποφοίτων της ἔχουν ἐπίγνωσις τοῦ πράγματος καὶ φροντίζουν νὰ βροῦν τρόπους οὐσιαστικῆς ἀρωγῆς, ἀλλὰ, ἐπιναλαμβάνω, ἔχει ἀνάγκη πολὺ εὐρύτερης στοργῆς. Ἡ εὐγενὴς φιλοδοξία της εἶναι ν' ἀποβῇ ἐκπαιδευτικὸ κέντρο πλατείας ἀκτινοβολίας*...

Ἡ Σχολὴ γνωρίζει ὅτι ὀφείλει σοβαρὰ καὶ μελετητικῶς παιδαγωγικῆς προσφορὰ, συνεχῆ παιδευτικῆ καὶ πνευματικῆ ἀκτινοβολία, ἐπιστημονικὴ συμβολή — ἀλλὰ πάνω καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα πλοῦσια ἑλληνικὴ παρουσία κι' ἠγετική ἐθνικὴ καταβολή. Κι' ὅλα αὐτὰ γιὰ τί ξέρεῖ νὰ κρατῇ ἀνένδοτη τὴν πίστη της στὸν Ἀνθρώπου, χριστιανικὴ τὴν καρδιά της κι' ὀρθάνοχη τὴ συνειδησὴ τῆς μονάχα γιὰ τὸ Θεὸ καὶ τὴν ἔγνοια γιὰ τὴν ἐθνικὴ δικαίωσι τοῦ τόπου μας καὶ τὸ καλύτερο αἴριο τῆς Φυλῆς καὶ τοῦ Ἀνθρώπου.

Οἱ σπουδαστῆς μας, κι' αὐτοὶ πού πρόκειται ν' ἀποφοιτήσουν κι' οἱ πρωτοετείς πού θὰ συνεχίσουν τὴ φοιτησὴ τους, εἶμαι βέβαιος ζοῦν βαθειὰ μέσα τους τίς διεκδικήσεις τῆς Σχολῆς καὶ σὰν δικὰ τους ἀτομικὰ αἰτήματα. Ἄλλωστε ἡ καταγόνη κι' ὁ ἐθνουσιασμὸς πού μᾶς χάρισαν εἶναι πού μᾶς ἐπέτρεψαν νὰ ὀραματιστοῦμε καὶ νὰ πιστέψωμε. Θάθελα μονάχα νὰ τοὺς θυμίσω, καὶ δὴ τοὺς τελειοφοίτους πού θὰ εἶναι κι' οἱ πρῶτοι ἀπόφοιτοι μὲ πλήρη τὴ φοιτησὴ τους στὴ διευτοῦς βίου Ἀκαδημία μας, ὅτι ἡ ἱστορία δὲν γράφεται μονάχα μὲ τὴν παθητικὴ πίστη, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐνεργητικὴ πράξι. Τὴ συνεπῆ καὶ φωτισμένη πράξι πού εἶναι ἀνάλοση στὸ βωμὸ τῆς Ἀρετῆς. Ἐμεῖς θὰ τοὺς παρακολουθήσωμε ἀπὸ κοντὰ μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι κι' οὗτοι θὰ νιώθουν πάντα σὰν μητέρα τὴ Σχολὴ τους. Κι' αὐτοὺς κι' ἐμᾶς βραβεῖν ἡ ἴδια ἀποστολικὴ εὐθύνη.

Καὶ πρέπει νὰ πετύχωμε, γιὰτὶ δὲν ἔχομε δικαίωμα νὰ προδώσωμε τίς προσδοκίες τοῦ λαοῦ καὶ νὰ συντρίψωμε τὴ μοῖρα τοῦ ἔθνους.

Ἐπάγετε, μαθητεύσατε... Κι' ὁ Θεὸς μαζί σας!

ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ

* Ἐδῶ παραλείπονται ὅσα δὲν ἀφοροῦν τὴν κατεύθυνση κ.λ.π. τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας.

ΕΝΑΣ ΦΙΛΟΣ ΜΟΥ

Ήταν δειλός...
 ἀπέναντι τῶν συνανθρώπων του,
 Εὐαίσθητος καὶ σιωπηλός.
 Κοκκίνιζε σὰν κορασίδα
 μὰ ἦτανε ἄντρας.

Ὁ δεύτερος συμπεριφέρεται παράξενα:
 Γελάει στ' ἄστειά του πὺν ἄσσεια δὲν εἶναι,
 τολμᾷ, δὲν νοιάζεται γιὰ τίποτα.
 Καπνίζει κ' ἴσως... πίνει.
 Λέει πονᾷ καὶ λίγο τὴν καρδιά του.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ

Χαίρονται οἱ ἀνθρώποι πὺν μαζεῦουν
 ἀπὸ τὰ σπίτια ὅλα τὰ σκουπίδια.
 Γεμᾶτοι κέφι, ὅλο ἄστειεύουν
 τὸν Νικολῆ μὲ τὰ ζαβὰ παῖδια.

Μιὰ μουσικὴ τοῦ σαλονιοῦ θλιμμένη...
 Τὴν ὥρα πὺν μαζεῦαν τὰ σκουπίδια
 παίζει στὸ πιάνο μιὰ κυρία ἀφηρημένη
 Μυρίζει ἓνα φαί: κρέας μὲ κουνουπίδια.

Εἶναι ἀκριβὸ γιὰ τὰ ζαβὰ παῖδια.

Α. ΝΗΣΤΙΚΟΣ

ΤΟ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΜΟΥ

Σὲ βλέπω καθὼς ὀδηγεῖς τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸ χέρι
 ἀπλᾶ σὰ νᾶταν παιδάκια στὸ δρόμο πὺν φέρνει στὸ μνῆμα.
 Μέσ' ἀπ' τὸ σχέδιο διαβάζω τὸ μεγάλο τραγοῦδι τῆς πεδιάδας
 σιωπηλὰ βυθισμένο στὶς ἐκτάσεις τῶν ματιῶν. Κρύβεις σπασμένο
 πάνω ἀπ' τὰ χεῖλη ἓνα παράπονο. Κι ἀκόμα ἡ θλίψη
 δὲν ἄγγιξε τὴν πλατεῖα ἐπιφάνεια τοῦ μετώπου. Κι ἀκόμα οἱ δίχως ἀστερία
 νύκτες δὲ θρήνησαν κάτω ἀπ' τὰ βλέφαρα. Αὐτὸ ἐδῶ τὸ σχέδιο
 εἶναι μιὰ πολὺ βαθειὰ λίμνη, ἀκυμάτιστη. Τὸ γυναικεῖο
 τραγοῦδι μου ἡμερο θὰ φτερουγίσει πάνω ἀπ' τὰ σύννεφα. Θὰ ἀνεμίσει
 καινούργιο κι ἐλεύθερο στοὺς ἀγροὺς μὲ τὶς παπαροῦνες. Θὰ χαϊδέψει
 τὸ χῶμα ἴδιο ἀπλᾶ σὰ νᾶταν βροχὴ Μαγιατικὴ. Θὰ χυθῆ
 στοὺς ἀνθῶνες. Θὰ σπάσει τὰ φράγματα κι ἀκράτητο θὰ
 σαλέψῃ τὴ λίμνη.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ

ΜΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

Η ΑΜΥΝΑ ΚΙ' Η ΠΡΟΚΟΠΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Ἡ πλατειὰ καὶ συγκινητικὴ ἀνταπόκριση ποὺ θρῖσκει ἡ ἔρευνα τοῦ περιοδικοῦ μας γιὰ τὴν ἄμυνα καὶ τὴν προκοπὴ τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ δίνει, νομίζω, τὸ μέτρο τῆς ἔγνοιας μὲ τὴν ὁποίαν τὸ ἔθνος κι' οἱ πνευματικοὶ του ἄνθρωποι παρακολουθοῦν τὴ δύσκολη πορεία μας. Χαρακτηριστικὲς εἶν' οἱ περιπτώσεις μερικῶν ἐκλεκτῶν ἐλλαδικῶν διανοουμένων ποὺ μᾶς ἔγραψαν μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ποῦν τὸν καημὸ τους γιὰ τὴν Κύπρο καὶ νὰ ἐκφράσουν λύπη γιὰτὶ, ἀπὸ λειψὴ γνῶση τῶν ιδιαίτερων συνθηκῶν τῆς, δὲν εἶναι σὲ θέση ν' ἀπαντήσουν μὲ τρόπο ὑπεύθυνο στὰ ἐρωτήματα — ποῦ, ὅμως, ὁμολογοῦν, πὼς μὲ πολλὴ ἀνησυχία τὰ κρατοῦν ὀρθάνοικτα καὶ σὰν διαρκὴ πρόκληση στὴ συνείδησή τους. Γιὰ τὴν ὑπόθεσή μας κέρδος εἶναι καὶ τοῦτο — γιὰτὶ ἀπλώνεται ἔτσι τὸ αἷτημα καὶ πλαταίνουν πολλὲς δυνατότητες...

Ἄλλὰ σὰν νὰ αισθάνομαι, ἀπὸ διαφορὲς ἀντιδράσεις φίλων, πὼς χρωστάμε κάποια ἐξηγήση γιὰ τὴ φύση τῶν ἐρωτημάτων τοῦ περιοδικοῦ μας. Ἄς τὰ ἰδοῦμε ἀπὸ κοντά:

«1. Ποιὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ θέση τῆς πνευματικῆς Κύπρου μέσα στὸν Ἑλληνικὸ ἔθνος καὶ πὼς θὰ προωθηθῇ καὶ διασφαλισθῇ ἡ θέση αὐτή;»

Ἡ ἀπορία ὑπὸ φυσικὲς συνθήκες ἴσως νὰ ἦταν καὶ κομικὴ. Ὅμως, μὲ τὴ σημερινὴ ἰδιοτυπία τῆς πολιτικῆς μας ζωῆς, τὰ ἰδανικά μας χρειάζονται καὶ ξεκαθάρισμα καὶ ἑλληνοποίηση. Γιὰτὶ, ὅπως κι' ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ κι' ἄλλου λεπτομερῶς ἐξηγήσαμε, ὑπάρχει πράγματι καὶ σύγχυση καὶ θέμα ἄμυνας. Ὑπάρχει ἀνάγκη πίστεως. Τὰ ἴδια θὰ μπορούσαν νὰ λεχθοῦν καὶ γιὰ τὸ ἐρώτημα

«2. Πὼς θὰ ἀμυνθῇ κατὰ πνευματικὸν τρόπον ἡ Ἑλληνικὴ Κύπρος ἔναντι τῶν σημερινῶν περιστάσεων ὥστε νὰ μπορέσῃ νὰ διατηρήσῃ ἀλώβητον τὸν ἑαυτὸν τῆς;»

Ξέρουμε πὼς τὰ πνευματικὰ πράγματα δὲν μπαίνουν σὲ καλούπια — νιώθουμε, ὅμως, πὼς τὰ μεγάλα ἐθνικὰ θέματα ἀ-

ξιοῦν προγραμματισμὸ πολὺ περισσότερο ὅταν οἱ γύρω συνθήκες κι' οἱ σκηνοθεσίες τῶν ξένων ὀρθοῦν σταθερὰ πρὸς παγιδεύσεις καὶ ἑστρατίσματα, ποὺ μονάχα ξεριζώματα, ἐπικίνδυνες αὐτονομιστικὲς ἀποκλίσεις ἢ κι' ὀμφαλοσκοπισμὸ μποροῦν νὰ παρασκευάσουν. Τὸ πρόβλημα εἶναι τὸ πὼς τὸ πολιτικὸ δεδομένον ποὺ ἔχομε νὰ τὸ μετατρέψουμε σὲ φύραμα ἐλληνικῆς ζωῆς καὶ δημιουργίας.

«3. Ποιὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ συμπεράσταση τοῦ Κέντρου πρὸς τὴν Κύπρο στὸν πνευματικὸ τομέα καὶ ποιὰ μέτρα πρακτικὰ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθοῦν;»

Πρὸς Θεοῦ! Δὲν ποθήσαμε τὸ ὄλο ἐτερόφωτης εἰσαρχίας. Ὅμως, ἔχομε ἀνάγκη νὰ μιολιάσωμε τὴ ζωὴ μας μ' ὅ,τι γόνιμο ἔχει νὰ προσφέρῃ ἡ σύγχρονη παράδοση τοῦ ἔθνους. Μὴ ξεχνᾶμε — βγαίνομε ἀπὸ δεσμὰ ἀποικιοκρατίας, μᾶς περιζώνουν σήμερα οἱ κάθε λογῆς προπαγάνδες καὶ σένομο μεσα μὲ τὸ μικρὸ βάρος τῆς προσωρινῆς, ἔστω, διάψευσης μιᾶς χρυσῆς προσδοκίας.... Ἄπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ὡς τὴν καλλιέργεια ἀνθελλαδικοῦ πνεύματος φοβόμαστε πὼς δὲν ὑπάρχει πολλὴ ἀπόσταση. Κι' αὐτὸ πρέπει νὰ προληφθῇ. Καὶ πέραν τούτου — ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Κύπρου νὰ ἐξελιχθῇ σὲ ζωντανὸ νεοελληνισμό. Πῶς; Μὰ γι' αὐτὸ χρειάζεται ν' ἀκουστοῦν γνώμες.

Τὸ τελευταῖο ἐρώτημα:

«4. Τί εὐρύτερο θὰ μπορούσε νὰ ἐπιτευχθῇ μέσω τῆς Κύπρου σὰν ἐνὸς ἀκτινοδόλου ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ κέντρου;»

Δὲν τρέφομε ἀνόητες ψευδαισθήσεις πιστεύομεν, ὅμως, ὅτι τὸ πρᾶγμα συνδέεται μὲ τὸ ὅλο θέμα τῶν προσανατολισμῶν μας καὶ μὲ τὸ εὐρύτερο ἑλληνικὸ θέμα. Εἶναι καὶ τοῦτο πίστη ἀναγκαία: νὰ συνειδητοποιήσωμεν τὴς ἐπαυξημένες ἀγορτικὲς ἐθνικὲς εὐθύνες μας.

Πᾶμε νὰ ζωντανέψωμε μιὰ πορεία κι' ἀσφαλῶς ἀπαιτεῖται νὰ ὀπισθοῦμε μὲ πολὺ «λογισμὸ καὶ μ' ὄνειρο».

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΑΠΑΝΤΑ: ΡΕΝΟΣ Η. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

1. Πνευματικά, ἡ Κύπρος εἶναι «Ἑλλάς» — καὶ ζήτημα, ἄρα, δὲν τίθεται, γιὰ τὸ «παὺ π ρ έ π ε ι ν ἄ εἶναι» ἢ θέση της «μέσα στὸν ἑλληνικὸ χῶρο». Διαθέτει κάποιες ἀξιοποσεντες πνευματικὲς ποιότητες, ποιητικὲς ὡς τὴν ὥρα· αὐτὲς ἔχουν ἦδη λάβει, αὐτόματα, τὴ θέση ποὺ τοὺς πρέπει, μέσα στὴ συνείδηση τῶν λίγων πνευματικῶν ἑλλήνων ποὺ δύνανται καὶ δικαιούνται νὰ κρίνουν. Ζήτημα «προσθήσεως» καὶ «διασφαλίσσεως» πάλι δὲν γεννᾶται. Ὁ Καβάφης — ποὺ καλὰ χερσοκρατεῖ κάποιους ἀξιόλογους κύριους — σωστὰ τὸ λέγει:

«...Πρέπει μὲ τὸ δικαίωμά σου νάσαι
πολίτης εἰς τῶν ἰδεῶν τὴν πόλη.
Καὶ δύσκολο στὴν πόλη ἐκείνην εἶναι
καὶ σπάνιο νὰ σὲ πολιτογραφήσουν.
Στὴν ἀγορὰ της βρίσκεις Νομοθέτας
ποὺ δὲν γελᾷ κανέννας τυχοδιώκτης...»

Μὲ τὸ δικαίωμά της λοιπὸν — τὸ πραγματικὸ, τῆς ἀληθινῆς ποιότητῆς της (ὅποια εἶναι) — ἢ ἡ Κύπρος στῶν ἰδεῶν τὴν πόλη. Ποὺ δὲν εἶναι — σὰν «πόλη τῶν ἰδεῶν» — οὔτε στὴν Ἑλλάδα, οὔτε στὴν Κύπρο, οὔτε πουθενὰ εἰδικῶς τοῦ κόσμου ὅλου, παρὰ τοῦ κόσμου ὅλου καὶ πάνω ἀπ' τις κορφές κὶ ἀπὸ τοὺς τόπους. Ὅπου κού τόπος» — ἀλλὰ ποιότητος μόνο (ποὺ σ' ὅλους ἀνήκει)... Καὶ πόλη, λοιπὸν, στὴν ὅποια «προώθησις» ἔλλη ἀπὸ τῆς ποιότητῆς καὶ τῆς οὐσίας δὲ χωρεῖ καὶ «πέρασις» δὲν ἔχει. (Μὴ βλέπετε ποὺ τόσο καὶ τόσο ὄλο πῆδους καὶ σάλτα κάνουν στοὺς καιροὺς μας — σ' ὅλους τοὺς καιροὺς ἄλλωστε! Νὰ θυμᾶστε: «...Νομοθέτας ποὺ δὲν γελᾷ κανέννας τυχοδιώκτης...») Καὶ ποὺ, φυσικά, οὔτε κινδυνεὶ κανεὶς ἀπὸ τὴν κρίση τοὺς ν' ἀδικηθῆ — ἄρα περιττὴ κ' ἢ ὅποια φροντίδα γιὰ «διασφάλισιν».)

Τὸ πνεῦμα πνεῖ — δὲ νοιάζεται. Ἄμα νοιάζεται, δὲν πνεῖ. «Προώθησις», λοιπὸν, καὶ «διασφάλισις» — μόνο γιὰ τοὺς ἀκριτοὺς καὶ τοὺς ἔξω ἀπ' τῶν ἰδεῶν τὴν πόλη, γιὰ τοὺς δίχως «δικαίωμα» σ' αὐτὴν. Τί τοὺς θέλετε; (Τοὺς θέλετε; Μὰ τότε τί ρωτᾶτε ἐμένα; ρωτᾶτε ἐμένα; Ἐξέρτε! Πατὶ κ' ἔσειε ἀνασάινετε τὴν ἀπὸ χροῖα «κρατοῦσα» ἑλληνικὴ πνευματικὴ ἀποφορὰ — καὶ ἔξερτε ὅλα τὰ τετρίτια καὶ τὰ καμώματα, κ' ἔχετε κ' ἐκεῖ τοὺς φορεῖς της, καὶ συνδέστε κ' ἐδῶ μὲ τις κεντρικώτατες τῶν σήψεων!.. Ἐξέρτε, ἔξερτε! Δὲ χροιάζεται νὰ σᾶς μάθω τίποτε!)

«Προώθησις» καὶ «διασφάλισις» εἶναι κουνέντες «ἐμπορικὲς». Τὸ πνεῦμα, ἢ ποιότητα, μήτε «προσθεῖται» μήτε κινδυνεὶ ὥστε νὰ ζητῆ «διασφάλισιν». Εἶναι ἢ δὲν εἶναι. Λόγος αὐτόματα ισχυρὸς — ἢ μόνη «διασφάλισις»: τὸ νὰ εἶναι!

Ἔστε, πρακτικά: Κάνετε σωστὰ τὴ δουλειά σας: ἐκφράζετε τίμα, ἰκανά, ισχυρὰ τὴν καρδιά σας — καὶ μὴ νοιάζεστε. Ἡ ἀλήθεια ἔχει αὐτόματα τὴ δύναμη. Βρίσκει αὐτὴ τὸ δρόμο. Ἡ οὐσία, ἢ ποιότητα, εἶναι αὐτοδύναμα καὶ αὐτεπίβολα στοιχεῖα. Μὴ νοιάζεστε, μὴ νοιάζεστε κὶ «ὁμοιάζεσθε» μ' αὐτοὺς τοὺς ἐδῶ, ποὺ πολλὰς φαγοῦρες ἔχουν διαρκῶς γιὰ τὴν «ἐπιτύχη» καὶ τὴν «ἐπιβολή», γιὰ τὴν «ἀθανασία» καὶ τὸ «φθάσιμο» — καὶ μόνο «φθάσιμο ἀληθινὸ δὲν ἔχουν σὲ καμὴν οὐσία, κὶ οὔτε τὸν ἑαυτὸ τους δὲν ἐξατατοῦν, καὶ μόνο τὴ ζωὴ τους χαραμίζουν, μόνο τὴν ποιότητά τους (τὴν ὅποια, κάποτε) σπαταλοῦν κ' ἔξαναμίζουν.

Μὴ γίνεστε χαμένα κομμάτια. Μείνεται χρομὶδ — ἀνεπιτήδευτα γιὰ τὸ αἶμα...

2. Πάλι μακρὰ βροσκόμαστε μὲ τὸ ἐρώτημά σας. Πολλὴ μακρὰ!... Ἐναντι τίνος «ν' ἀμυνθῆ» ἢ Κύπρος; Ἐναντι τοῦ Ἄγγλου; τοῦ Τούρκου; τοῦ Ἀνατολικοῦ ἢ τοῦ Δυτικοῦ; τοῦ ἑλληνικοῦ Κακοῦ (ποῦναι καὶ πνευματικὸ Κακό);

Νὰ εἶστε — καὶ δὲν κινδυνεύετε. Νὰ εἰσθε σωστοί, οὐσιαστικοί, δρωῶντες σημερνοὶ — καὶ δὲν ἀπειλεισθε. Νὰ εἰσθε ἐτοιμοὶ γιὰ θάνατο — ἔτσι νὰ εἰσθε πνευματικοί, ἔτσι ἐλεύθεροί — καὶ δὲν θὰ σᾶς πειράξῃ τίποτε μέσα στὸν κόσμο!

Εἰστε χριστιανοί; Σᾶς φτάνει τὸ δίδαγμα τοῦ Σταυροῦ: Ἐως θανάτο υ! Στὸ κάθε τί σας!

Εἰστε πατριῶτες; Σᾶς φτάνει τὸ δίδαγμα τοῦ Ἀξεντιοῦ σας: Ἐως θανάτο υ! Σὲ κάθε ἀλήθεια σας!

Εἰστε revoltés ἢ ἐπαναστάτες; Σᾶς φτάνει τὸ μήνυμα ὅλων τῶν ἀλήθεια

revoltés, όλων τῶν γνήσιων ἐπαναστατῶν, όλων τῶν αἰώνων: Ἔως θανάτου! Σὲ κάθε ἀγώνα σας!

Νὰ εἰσθε! Πανασι: Ἔτοιμοι νὰ φύγετε κάθε στιγμή. Ἔτοιμοι! Τότε εἰσθε οἱ ἐπιτιθέμενοι τῆς ζωῆς — καὶ τότε: ἀλώβητοι! Ἀλώβητοι — καὶ ὅταν ἀκόμα λαβωμένοι. Ἀλώβητοι — καὶ ὅταν ἀκόμα νεκροί.

Ἄλλ' ὁ θάνατος εἶναι σπάνιος. Γιατὶ εἶναι βέβαιος. Βεβαιωθείτε πόσο ἐντελῶς βέβαιος εἶναι — γευθεῖτε, συνηθίστε, οἰκειωθῆτε τὴ γεύση αὐτῆ — καὶ τότε θὰ δεῖτε πόσο θὰ σπανίση ἀπ' τὴ ζωὴ σας ὁ τόσο συχνὸς ἄλλοτε, ὁ τόσο δουλωτικὸς καὶ ἀντιστρατευόμενος τὴν Ἐλευθερίαν (καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ τὴν Οὐσίαν, καὶ τὴν ἀδέσμευτην Ἐκφραση καὶ Πράξιν) φόβος τοῦ!

Ὁ φόβος τοῦ θανάτου εἶναι συχνὸς — ὁ θάνατος ὁ ἴδιος πάντα ἀπὸν.

Νὰ εἰσθε ἄφοβοι — τότε μόνο ἡ ζωὴ ἐλευθερώνεται. Καὶ τότε μόνο τὸ Πνεῦμα, πού ζητᾶτε, καὶ ἡ Ποιότητα, πού ζητᾶτε, καὶ ἡ Οὐσία, πού ζητᾶτε — τότε μόνο ἡ ἀσφάλεια, πού γυρεύετε.

Πρακτικά: Μόνη ἄμυνα, τὸ νὰ λογαριάζετε, ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο, τὴν ποιότητα. Μόνη ἀσφάλεια: Τὸ νὰ κρίνετε ἐντελῶς ἀδέσμευτα — ἐντελῶς, καὶ μόνο, μὲ τὴ δική σας κρίση. (Κ' ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάδα σήμερον, ἡ «πνευματικὴ», σήπεται καὶ θρωμᾷ, μόνη συμβουλή: Μακροῦ. ἀπὸ τὴ σήψη τῆς!)

Τελικῶς, τοῦτο: Ὑποψιάζεσθε, ὑποψιάζεσθε, ὑποψιάζεσθε, ὅτι ἀπ' τὴν Ἑλλάδα! Μέχρις οὗτου δεῖτε ἐδῶ κάτι ν' ἀρχίσῃ ἄλλο, ὑποψιάζεσθε, δυσπιστεῖτε, ἐλέγγχετε καὶ ξαναελέγγχετε ὅτι σὰς σεργιναίται ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα!

Ἡ Ἑλλάδα, ἡ δὴθεν «πνευματικὴ», θροάζει στή σήψη!

Μακροῦ! Τὰ πάντα νὰ ὑποψιάζεσθε. (Βεβαίωτατα καὶ ἐμένα!)

3. Οὐσιαστικὰ ἔχω ἤδη ἀπαντήσει: Μακροῦ. ἀπὸ τὸ «Κέντρο» — ἂν θέλετε νὰ σωθῆτε! Τὸ Κέντρο σήπεται! Ὅτι θὰ σὰς δώσῃ, καὶ μάλα: ὅτι ἐπίσημὸς θὰ σὰς δώσῃ, πετάξτε το στὴ θάλασσα! Ἄν φτάσῃ καὶ τίποτα ζωντανὸ — ἔννοια σας, θὰ κολυμπήσῃ καὶ θὰ βγῆ μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ στὴν Κύπρον σας! Μά, κατ' ἀρχήν: ὄλα στὴ θάλασσα! Εἶναι σάπιο ὅτι ἀπὸ δῶ — 99%!

(Ἄλλὰ ξέρετε! Τί ρωτᾶτε; «Κουβέντα νὰ γίνεται»;.. Εἶναι φαινόμενα σήμερον αὐτὰ — νὰ ξέρετε, καὶ ὡστόσο νὰ ρωτᾶτε!.. Τὰ εἶπαμε, τὰ εἶπαμε, ἀπ' τὸ '52! Καὶ τὰ λέμε, καὶ τὰ γράφουμε — ξέρετε! Ἄλλὰ θέλετε ζουβεντολοῦ καὶ μὲ τοὺς «σεσιπώτας». Ἀσχημα τὰ μαντάτα σας.)

4. Σ' ἓνα σημεῖο μόνο τοῦ κόσμου ἂν ἀρχίσῃ τὸ Ἄλλο, ἡ ἀντίδραση» θάνατος «ἀλυσωτῆ» καὶ τὸν κόσμον ὅλο μορεῖ νὰ ἐξαλλάξῃ!

Ἄρα: Κι ἀπὸ σὰς μορεῖ!

Θυμηθῆτε τὸν Σολωμό. Θεωρήστε ἐθνικὸ ὅτι εἶναι ἀληθές. Κι ὅτι εἶναι οὐσία. Κι ὅτι εἶναι πριότητα. Θεωρήστε τὴν Κύπρον σας ἰκανὴ νὰ δώσῃ τὸν κόσμον ὅλον μιὰ ποιότητα πού δὲν ὑποψιάζεται! Ὁ κόσμος ὅλος δὲν τὸ μορεῖ. Κάντε ἐσεῖς τὴν Κύπρον σας ὅ τὸ πόν ἀλλὰ ποιότητα νέα, πρῶτη φορὰ στὸν κόσμον.

Ἄν μορεῖτε; Μπορεῖτε! Ὅλοι μοροῦν — μὰ ποιός;

Μπορεῖ καὶ ἐσεῖς — μὰ πῶς!

ΑΠΑΝΤΑ: Θ. ΠΕΤΣΑΛΗΣ—ΔΙΟΜΗΔΗΣ

Πρὶν ἀπαντήσω στὰ ἐρωτήματα τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ἐκφράσω μὰ βαθύτατη λύπη, τὴ λύπη κάθε Ἑλληνα πού βλέπει πὸς ἡ ἀνάγκη μᾶς ἔφερε νὰ θέτομε τέτοια βαρεῖα ἐθνικὰ προβλήματα γὰ τὴν Ἑλληνικὴν Κύπρον ὅστεο! ἀκριβὸς ἀπὸ τὸν μεγάλο ἠρωϊκὸ τῆς ἀγῶνα. Δὲν ἔπρεπε βέβαια νὰ φθάσουμε ἐκεῖ. Ἄλλ' ἀφοῦ ἐκεῖ μᾶς ὀδήγησαν τὰ δικὰ μᾶς λάθη, καθήκον καὶ μέλημά μας πρῶτο εἶναι νὰ ἐξετάσουμε καὶ νὰ δώσουμε μὴν ἀπάντησιν, μὰ κάποια λύση στὰ ζωτικὰ προβλήματα πού μᾶς ἐτέθησαν ἔτσι.

Κατὰ τὴν γνώμη μου, ὡστόσο, δὲν εἶναι δυνατόν, οὔτε καὶ «εὐκαιτῶν» νὰ δοθοῦν ἀμέσως καὶ προχείρως ἀπαντήσεις καὶ νὰ προταθοῦν λύσεις στὰ ἐπὶ μέρους ἐρωτήματα αὐτὰ. Εἶναι οἱ λεπτομέρειες τόσο σημαντικῆς, μολὶς θελήσει κανεὶς νὰ ἀντικριθεῖ τὸ κάθε ζήτημα χωρισμένα, πού, θαρρεῖς, τὸ πῶς σωστό, τὸ πῶς σίγουρον εἶναι νὰ συσταθεῖ μὴ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ κατάλληλα πρόσωπα, πού νὰ προχωρήσει στὴ μελέτη καὶ στὴ

διατύπωση τῶν ὧσων πρέπει νὰ γίνωνν.

Φυσικά, θὰ μπορούσε κανεὶς ἀμέσως καὶ ἐκ τοῦ προχείρου, νὰ πεῖ μερικὰ γενικώτατα πράγματα. Ἀ.χ. ἀρχὴ πρώτη πρέπει νὰ σταθεῖ ὅτι δὲν θὰ γίνει π ο τ ε καὶ κ α μ ι ἄ διάκριση ἀνάμεσα στοὺς κάθε λογῆς πνευματικοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς καλλιτέχνες καὶ τὰ πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα τῶν Ἑλλήνων τοῦ Κέντρου καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου. Ἐπαναλαμβάνω τὶς λέξεις «ποτέ» καὶ «καμιά» ἐπεξηγώντας: σὲ καμὴν ἀπολύτως περίπτωσιν. Ὅ,τι θὰ ἰσχύει γιὰ τοὺς μὲν, θὰ ἰσχύει καὶ γιὰ τοὺς δέ. Καὶ ἄς ἀναφέρουμε ἓνα λεπτομερειακὸ παράδειγμα: ὡς μέλη πνευματικῶν ιδρυμάτων κάθε μορφῆς θὰ γίνονται δεκτοὶ οἱ Κύπριοι, ἀκριβῶς ὅπως γίνονται καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ Κέντρου, χωρὶς καμιά διαφορὰ. Τὸ ἴδιο θὰ ἰσχύει φυσικά γιὰ τοὺς νέους ποὺ θὰ ἔρθουν νὰ ἐγγραφοῦν σὲ Πανεπιστήμια ἐδῶ ἢ σὲ ἄλλες Σχολές. Αὐτὸ εἶναι καθήκον τῆς Μητέρας πρὸς ὅλα τὰ παιδιά της. Δὲν θέλω νὰ μιλῶ γιὰ τὶς ἀδιάκοπες καὶ στενὲς ἐπαφές καὶ ἀνταλλαγές καὶ συνεννόσεις καὶ τοὺς συντονισμοὺς καὶ ἐκπαραλληλισμοὺς μεταξὺ Κέντρου καὶ Κύπρου σὲ κάθε πολιτιστικῇ ἐκδήλωσιν, γιατί, καθὼς εἶπα παραπάνω, ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι αὐτὰ ὅλα θὰ πρέπει νὰ ἀνατεθοῦν σὲ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ κατάλληλα πρόσωπα, ποὺ νὰ δώσει λύσεις καὶ σὲ ὅσα ἄλλα μέτρα θὰ προκριθοῦν γιὰ τὴ συσχέτιση καὶ τὴν εὐθυγράμμιση τῶν προσπαθειῶν, γιὰ τὴν συμπαράστασιν τοῦ Κέντρου πρὸς τὴν Κύπρο, γιὰ τὴν ἄμυνα ἀπέναντι τῶν σημερινῶν περιστάσεων, γιὰ τὴν διασφάλισιν τῆς θέσεως τῆς πνευματικῆς Κύπρου μέσα στὸν ἑλληνικὸ χῶρον κτλ. κτλ.

Ἐνα ὀφείλω νὰ τονίσω ἐδῶ, γιατί αὐτὸ προπάντων με βάζει σὲ σκέψη πολλή, καθὼς ὑποθέτω ὅτι θὰ ἔχει γίνει καθύπερθε ἕγνια ὧσων ὅσοι ἀσχολοῦνται μετὰ τὴν ἐθνικὰ ζητήματα, καὶ ἐννοῶ τὸ περιλάλητο θέμα τῆς δημιουργίας χωριστῆς κυπριακῆς συνειδήσεως μέσ' στὶς καρδιές τῶν Ἑλλήνων ποὺ γεννήθηκαν καὶ ζοῦνε στὴν Κύπρο.

Εἶναι ἓνα θέμα ἐξαιρετικὰ σοβαρὸ, ἐξαιρετικὰ λεπτό, με πιθανές βαρύντατες ἐπιπτώσεις, ποὺ ἴσως δὲν τὸ ἀντίκρισαν με ὅσιν πρέπει διαγνῆαι ὅσοι γυρεύουν σήμερα νὰ διαγράψουν καὶ νὰ κατευθύνουν τὴ μελλοντικὴ μοῖρα τῆς Κύπρου. Εἶναι ἓνα θέμα ποὺ ἀπαιτεῖ μεγίστην περίσκεψιν. Καὶ ἐὰν ἐγὼ προσωπικὰ ὑποστηρίξω ὅτι εἶναι ματαιοποινία καὶ ἀπατηλὴ προσπλάθεια κάθε εἶδους τάση πρὸς δημιουργίαν χωριστῆς κυπριακῆς συνειδήσεως (διότι αὐτὰ τὰ ριζικὰ συναισθήματα δὲν δημιουργοῦνται κατὰ παραγγελίαν καὶ ἐκ τῶν περιστάσεων, ἀλλὰ γειννῶνται καὶ θερμόνται καὶ θερμαίνονται καὶ ἀναπτύσσονται καὶ ἀντρεῖσθουν μετὰ τὶς γενιές τῆ μαὶ μετὰ τὴν ἄλλη, με τοὺς πόνοους καὶ τὶς χαρὲς καὶ τὶς ἐλπίδες αἰώνων, ἐνὸς μέσα στὴν ψυχὴ τῶν Ἑλλήνων ποὺ εἶναι ριζωμένοι στὴν Κύπρο ἐδῶ καὶ τρεῖς χιλιετηρίδες ἀνθεὶ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ σήμερα ἡ ἑλληνικὴ συνείδηση, ἡ καθαρὴ, ἡ ἀτόφρα ἑλληνικὴ συνείδηση) ἐπειδὴ ἐν τούτοις εἶναι ἔμφυτη στὸν Ἕλληνα ἡ τοπικιστικὴ ροπὴ, δὲν νομίζω ὀρθὸ νὰ ἐξαπολύει κανεὶς ἐπιπόλαια τέτοια συνθήματα. Πολὺ παραπάνω, ὅταν ἀπὸ τὴν ἀντίπερα ὄχθη καλλιεργεῖται ἐπιμόνα καὶ συστηματικῶς καὶ κραυγαλέα ἓνα ἐκ διαμέτρου ἀτίθετο σύνθημα.

Εἶναι ἀνομφισβήτητο, ὅτι ὅπως διαμορφώθηκαν τὰ πράγματα, μοιραῖα θὰ ὄθηθοῦμε πρὸς κάποια τοπικιστικὴ κατεύθυνση. Ἐμεῖς δὲν πρέπει νὰ τὴν καλλιεργήσουμε οἱ ἴδιοι. Μετὰ ἄρα προσοχὴ καὶ φροντίδα ὀφείλομε νὰ διαπαιδαγωγήσουμε τὸν κυπριακὸ κόσμον πρὸς τὴν κυπριακὴ συνείδηση, π ὡς: μ ὄ ν ο μ ἔ σ α σ τ ἄ π λ α ἰ σ ι α τ ο ὕ ἔ λ λ η ν ι κ ο ὕ χ ὶ ὄ ρ ο υ, ἔτσι ποὺ νὰ νιώσουν ὅλοι παντοτείνῃ τὴν μικρὴ πατρίδα μέσα στὴν μεγάλη πατρίδα.

Πρέπει νὰ τὸ κάνουμε ὅλοι κανόνα καὶ πίστη ἀτράνταχτη: δὲν χωραίει μέσ' στὴν ψυχὴ τῆς Κύπρου παρὰ ἡ ψυχὴ τῆς Ἑλλάδος.

ΑΠΑΝΤΑ: ΚΩΣΤΑΣ ΠΗΛΑΒΑΚΗΣ

Εὐχαρίστως ἀπαντῶ στὰ ἐρωτήματα ποὺ μᾶς βάζει ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» μόνο ποὺ θέλω νὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ δώσω μιὰ γενικὴ ἀπάντησιν ἀντὶ ν' ἀπαντήσω χωριστὰ στὸ καθένα.

Ἐὰν ἐκπαιδευτικὸς θὰ δώσω μεγαλύτερη ἐμφασιν στὰ θέματα κυρίως τῆς Παιδείας, τὰ ὁποῖα, πιστεύω, συμβάλλουν στὴν ἐπιτυχία τῶν σκοπῶν ποὺ θέτετε στὰ ἐρωτήματα σας.

Τὸ πρῶτο ποὺ μᾶς χρειάζεται στὴν κρίσιμη τούτῃ περίοδον εἶναι ἐνότητα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κόσμου — ὅχι ἄλλως ἐπαγγελματικῇ, ἀλλὰ περισσότερο πνευματικῇ καὶ ψυχικῇ — γιὰ τὴν γενικὴν πνευματικὴν καὶ πολιτιστικὴν ἄνοδον τοῦ λαοῦ μας. Πρέπει νὰ ὁργανωθοῦν καὶ νὰ συντονισθοῦν ὅλες οἱ δυνάμεις τοῦ τόπου γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν καὶ τὴν καλὴν λειτουργίαν τῆς Παιδείας μας, ἡ ὁποία θὰ περιλαμβάνει βέβαια καὶ τὶς πο-

λιτιστικές μας έκδηλώσεις. Οί διαφορές πρέπει νά διευθετηθοῦν κι' οί ἀντιγωνίες νά λείψουν γιά νά μή παρουσιάζεται σήμερα ὁ ἐκπαιδευτικός μας κόσμος διεσπασμένος ὕστερα ἀπὸ τὴ θαυμαστὴν ἐνότητα καὶ συνοχὴ ποὺ ἐπιδείχθηκε κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ Κυπριακοῦ Ἀγῶνα.

Γὰ ν' ἀντιμετωπίσουμε μ' ἐπιτυχία τὰ προβλήματα καὶ τὶς δυσκολίες ποὺ παρουσιάζει ἡ ἀνάπτυξη τῆς Παιδείας μας, χρειάζομαστε τὴ στενὴ συμπαράσταση τοῦ Κέντρου, ἡ ὁποία πρέπει νά ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴ δική μας συνεργασία καὶ πρωτοβουλία.

Τὰ πρακτικὰ μέσα, μὲ τὰ ὁποία ἡ συμπαράσταση αὐτὴ καὶ ἡ συνεργασία θὰ τελεσφορήσει, εἶναι τὰ ἀκόλουθα:—

(α) Ἡ ἐπ'ἀνδρῶσιν τῶν σχολείων μας μὲ ἰκανὸ καὶ πεπειραμένον προσωπικόν. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση νά φροντίζει νά μᾶς στέλλονται διαλεχτοὶ ἐκπαιδευτικοὶ σὲ ὄλους τοὺς κλάδους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη σήμερα τὰ σχολεῖα μας.

Νά καθιερωθῆ ἓνα σύστημα ἀνταλλαγῆς προσωπικοῦ — ὀρισμένοι ἀριθμὸς ἐκπαιδευτικῶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νά ὑπηρετοῦν ἐδῶ καὶ ἀνάλογος ἀριθμὸς Κυπρίων νά τοποθετοῦνται σὲ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος, κατὰ προτίμηση σὲ πρότυπα σχολεῖα, ὥστε ἡ ἔκει ὑπηρεσία των νά ἔχει τὴ μορφή μετεκπαιδευσεως.

(β) Οἱ ἐπιστημονικὲς ἑταιρεῖες, πνευματικοὶ ὄμιλοι καὶ σύνδεσμοι τῆς Κύπρου νά βρισκῶνται σὲ στενὴ ἐπαφὴ καὶ συνεργασία μὲ ἀνάλογες ἑταιρεῖες καὶ ὁμίλους στὴν Ἑλλάδα.

(γ) Γιά νά καλλιεργηθῆ καὶ νά τονωθῆ τὸ αἶσθημα τῆς ἐνότητας μὲ τὸν ἄλλο Ἑλληνισμό, τὸ Ἑλληνικὸ βιβλίον, τὸ περιοδικὸ καὶ ἡ ἐφημερίδα πρέπει νά ἔχουν πλατεῖα διάδοση στὴν Κύπρο, ὥστε νά γίνῃ συνείδηση μέσα στὶς πλατεῖες λαϊκῆς μᾶζης ὅτι τὰ προβλήματα καὶ οἱ ἐπιδιώξεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι κοινὰ καὶ ἐνδιαφέρονον ἐξ ἴσου τοὺς Ἑλληνας ὅπου καὶ νά βρισκῶνται.

Ἴδιως τὸ Ἑλληνικὸ βιβλίον, ποὺ τὴ διάδοση του ἐμποδίζει γιά τὴν ὥρα ἡ ἀκρίβεια του, πρέπει νά βρεθῆ τρόπος νά γίνῃ προσιτὸ καὶ νά διαβάζεται ἀπὸ τὸ εὐρύτερον κοινὸ τῆς Κύπρου. Ἑλληνικὰ βιβλία, περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες νά κυκλοφοροῦν ὄχι μόνο στὶς πόλεις, ἀλλὰ καὶ στὰ χωριά μας καὶ νά μὴ περιορίζονται μόνο στὰ σχολεῖα, ἀλλὰ νά βρισκῶνται στὴ διάθεση καὶ τῶν ἐνήλικων στὰ χωριά.

Γιά τὸν ἴδιον λόγον ἡ πνευματικὴ κίνησις καὶ οἱ πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις μας πρέπει νά ἐπεκταθοῦν καὶ στὴν παιθερόν, ἰδίως στὰ μεγαλύτερα ἀγροτικὰ κέντρα.

Καὶ τὸ Ραδιόφωνον θὰ μπορούσε νά χρησιμοποιηθῆ ὡς μέσον καλλιέργειας τῶν πνευματικῶν σχέσεων Ἑλλάδος — Κύπρου μὲ ἐπιμελημένες ἐκπομπές.

Ἀπὸ τὸ Ἑθνικὸ Ἴδρυμα Ραδιοφωνίας τῆς Ἑλλάδος θὰ ἔπρεπε νά καθιερωθοῦν εἰδικὲς ἐκπομπές γιά τὴν Κύπρο.

(δ) Οἱ πνευματικὲς ἐπαφές καὶ ἀνταλλαγές νά μὴ περιορίζονται μόνο μεταξὺ Κύπρου καὶ Ἀθηνῶν, ἀλλὰ νά περιλαμβάνουν καὶ ἄλλα κέντρα — τὴ Θεσσαλονικὴ λ.χ. καὶ τὶς μεγάλες ἐπαρχίες, ὅπως τὴν Κρήτη, τὰ Δωδεκάνησα, τὰ Ἐφτάνησα κλπ. καὶ ἀκόμα τὴ μεγάλη γειτονικὴ Ἑλληνικὴ παροικία τῆς Αἰγύπτου.

ΑΠΑΝΤΑ: ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ

1. Καμμιά ἄλλη θέσις, φυσικὰ, παρὰ μόνον ἡ ἀπόλυτα Ἑλληνική! Ἡρωϊκὸ μετερίζι κι' ὄρητιήριο, ἀπὸ ὅπου θὰ ξεκινᾶν μὲς' στὴ διάρκεια τοῦ χρόνου, ἴδιοι ἀληθινοὶ κι' ἀδάμαστοι ἀγωνιστὲς οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Κύπρου, συνεπεῖς ὅπως πάντα στὴ ρίζα τους καὶ στὸ αἷμα ποὺ πότισε αὐτὴ τὴ ρίζα γιά νά διατηρηθῆ στὸ μαρτυρικὸ γῶμα τοῦ μεγαλονησιοῦ καὶ γιά ν' ἀνθοκορπώσει. Δικαιωματικὰ ἄλλωστε ἡ πνευματικὴ Κύπρος ἔχει τὴν ἔκτασις τῆς μέσ' στὸν ἑλληνικὸ χῶρον, ὅπου ὅλοι τὴ νιώθουμε ἀδελφικὰ δική μας κι' ἀκούμε τὸν παλμὸ τῆς σὰ νά βγαίνει ἀπ' τὴν ἴδια μας τὴν καρδιά. Ἐδῶ μάλιστα στὴν Ἑλλάδα πρέπει νά κάμουμε μιά πιὸ ἐντονὴ ἀπ' τὴν ὡς τῶρα προσπάθεια: ν' ἀγκαλιάσουμε πιὸ πλατιά τὰ Κυπριακὰ Γράμματα, νά γνωρίσουμε τὸ ἔργον τῶν ἀνθρώπων ποὺ τὰ ὑπηρετοῦν, νά συντομέψουμε μ' ἓνα λόγο τὸ μᾶκρος τῆς γέφυρας ποὺ μᾶς συνδέει.... Ἀπ' τὴν ἄλλη ὄχθη, ἀπ' τὴν ἴδια Κύπρο, μιά ἀδιάκοπη πνευματικὴ παρουσία μὲ κείμενα στὰ ἑλληνικὰ περιοδικὰ καὶ στὶς ἐφημερίδες ποὺ θὰ φέρονται καὶ ἰθὰ τοποθετοῦν δλοένα πιὸ στερεὰ στὸ προσκήνιον τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς ποιητὲς τοῦ Νησιοῦ, θὰ συντελέσει σὲ μιά σίγουρη διασφάλισις τοῦ σύγχρονου Κυπριακοῦ Πνεύματος στὴ συνείδησις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ τροφοδότησις τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου καὶ ὁ πλουτισμὸς τῆς ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας μὲ Κυπριακὸ ἔλικὸν θὰ ὀργανώσουν μιά στενὴ κι' ἀκατάπαυστη ἐπαφὴ ποὺ μιά μέρα θ'ἀχει τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα: τὴν

πλήρη ταύτιση τῆς πνευματικῆς Κύπρου μὲ τὸν Ἑλληνικὸ ᾠθερό.

2. Μὲ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο πὸς τὴ διδασκαλίαν ἡ ἱστορία τῆς καὶ οἱ καιροί, ἀπὸ τοὺς παλιότερους ὡς τοὺς χριστιανούς· πολεμώντας! Ἄγώνας κ' ἐδῶ; Ἐνας ἀγώνας εἰρηνικὸς βέβαια, μὴ πὸς πεισματικὸς καὶ συντονισμένος πὸς τὸ χαρακτηριστικὸ του δὲν πρέπει νὰ εἶνε ἡ ἠθικὴ ἀντίσταση, ἀλλὰ ἡ γόνιμη κ' ἀσταμάτητη πνευματικὴ ἐπίθεσις. Στὸ κλίμα πὸς εἶναι τῶρα ἡ Κύπρος, μὲ τὴ συναίσθησι τῆς ἀλήθειας πὸς κρύβεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς μοίρας τῆς, χρειάζεται ν' ἀγρυπνῆ γιὰ τὴν ἐλληνικότητά τῆς καὶ νὰ τὴν πυργώνει μὲ ἱερὸ δημιουργικὸ πάθος πὸς ἀρχίζει ἀπ' τὸ λίκνο τοῦ θρόνου καὶ συνεχίζεται πέρα ἀπὸ τὸν τάφο τοῦ Κυπριακοῦ νεκροῦ. Ἡ ἐλληνικὴ παράδοσις πὸς κυβερνάει τὸν τόπο, πρέπει νὰ γίνῃ κοινὴ συνείδησις σὲ κάθε ἐκδήλωσι τὸ τόπου καὶ τῶν ἀνθρώπων του: στὴ διατήρησι τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, στὰ διδάγματα τοῦ σχολείου, στοὺς πανηγυρικοὺς λόγους καὶ στὶς διαλέξεις, στοὺς νόμους καὶ στὸ ραδιόφωνο, στὰ Γράμματα καὶ στὸ Τέχνης. Ὁ πολιτισμὸς ἔχει πὸς ἀποτελεσματικὰ ὄπλα γιὰ νὰ καταχτηθοῦν καὶ νὰ στερεωθοῦν τ' ἀληθινὰ ἰδιαιτά. Μὲς' ἀπὸ μὴ διαρκῆ κ' ἀναπτυσσόμενη πάλῃ πὸς θ' ἀναδείχῃν κάθε μέρα τοὺς Κύπριοι πνευματικοὺς ὀδηγητὲς καὶ θὰ συγκεντρώνει γύρω τοὺς ἕνα φανατισμένο ἑλληνικὸ Κυπριακὸ λαό, τὸ μεγάλο κέρδος θάρθει μόνο του: ἡ ἐπιβολή. Ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος», ὅπως ἄλλοτε τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», εἶνε ἕνα παραγωγικὸ μέσο στὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλληνικῆς Κύπρου πὸς συνδέει τὸ κοινὸ μὲ τὴν πνευματικὴ ἡγεσία καὶ διερμηνεύει τὶς ὑποθήκες, τὶς ἀνησυχίες καὶ τὰ ἐπιτεύγματα στὸ μορφωτικὸ τομέα. Ἡ δύναμις τῆς δημοσιότητας πὸς προβάλλει τὰ πρόσωπα καὶ τὶς ἰδέες καὶ πὸς μάχεται γι' αὐτὰ, πρέπει νὰ ἐχτιμηθεῖ καὶ νὰ ἐπεχταθεῖ μὲ ἀδιάπτωτο φανατισμὸ στὸν ἴδιο ἰδεώδη στόχο.

3. Μὰ ποιά ἄλλη ἀπὸ κείνη πὸς ἐμπνέει τὸ ἀναμφισβήτητο πνευματικὸ δικαίωμα τῆς Κύπρου καὶ ἡ συνειδητοποιημένη αἴσθησις τοῦ χρέους τοῦ Κέντρου! Δὲ νομίζω ὅτι κ' ἐδῶ, ὅπως στὸ θέμα τῶν πνευματικῶν σχέσεων Ἀθήνας καὶ Ἑλληνικῆς Ἐπαρχίας, ἔχει καμμιά θέσι ἡ λέξι «στοργή» πὸς ἀκοῦμε δυστυχῶς κάποιες ἀκόμα φορὲς νὰ ἐπαγγέλλονται μερικοὶ ἀνεύθινοι πρωτευουσιανοὶ «προστάτες» τῆς πνευματικῆς μας ἐνδοχωράς... Ἡ Κύπρος μὲς' στὸ σκόρπιο κράτος τοῦ Ἀπόδημου Πνευματικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀποτελεῖ τὴν πὸς συγκροτημένη καὶ καταξιομένη κοινότητα. Ἐχει τὴν πνευματικὴ τῆς ἱστορία καὶ παράδοσις, ἔχει τοὺς λογοτέχνες, τοὺς ποιητὲς καὶ τεχνοκρίτες τῆς, τὶς ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ τῆς, τὰ βιβλία τῆς. Καθημερινὲς ἐκδηλώσεις τῶν τόπων καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς, ἀπαρτίζουν τὸ ἀδιάφυστο καὶ μεγάλο τῆς πνευματικὸ «παρόν». Τὸ Κέντρο φυσικὰ δὲν ἀρνιέται, εἶτε τὸ θέλει καὶ τὸ νιώθει, εἶτε ὄχι, μὰ ὀφείλει νὰ συστηματοποιήσει ἔστω καὶ μεροληπτικώτερα αὐτὸ τὸ ἐνδιαφερόν καὶ τὴν προσοχή πὸς δίνει σήμερα στὴν πνευματικὴ Κύπρου. Μποροῦ νὰ πῶ ὅτι χρειάζεται τὸ Κέντρο ν' ἀναλάβῃ ἕνα μεθοδικὸ ἀγῶνα: Τὴν ἐνθύτερη προβολή καὶ διάδοσι τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας στὴν Ἑλλάδα. Πρακτικὰ μέσα; Τὰ περιοδικὰ, οἱ βιβλιοκρισιές, ἡ πληροφοριακὴ ἐνημέρωσι τοῦ ἐλληνικοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινού γιὰ ὅσα πνευματικὰ συμβαίνουν στὴν Κύπρου, ἡ καθιέρωσι εἰδικῆς ὥρας στὰ προγράμματα τοῦ Ε.Ι.Ρ. ἀφιερωμένης στὰ Κυπριακὰ Γράμματα, ἡ ἀνταλλαγὴ ὀμιλητῶν Ἑλλάδας καὶ Ἑλληνικῆς Κύπρου....

4. Νομίζω, ἡ δημιουργία ἐνός καινούργιου Ἑλληνικοῦ Κυπριακοῦ πολιτισμοῦ πὸς θὰ πρόσφερε τεράστιες ὑπηρεσίες στὴ Φυλὴ καὶ στὸ ἔθνος. Στὸ μαρτυρικὸ ἄλλωστε αὐτὸ Νησί γράφτηκε τελευταία τὸ νεώτερο αἱματηρὸ ἐλληνικὸ ἔπος, καὶ μπορεῖ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ κατεργασία τοῦ ὕλικου πὸς ὠφέρεσε ἡ ἰδέα τῆς Λευτεριάς καὶ ἡ θυσία γιὰ τὴν ἐνσάρκωσὴ τῆς, νὰ προκύβῃ μὴ νέα Λογοτεχνία καὶ μὴ νέα Πόησις πὸς θὰ πᾶρουν ἕχωρη θέσι στὴν Ἑλληνικὴ Γραμματολογία. Ἡ γεωγραφικὴ θέσι τῆς Κύπρου τὴ βοηθεῖ νὰ γίνῃ ὁ φωτοδότῃς πομπὸς τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ στὴν Ἀσία καὶ στὴν Ἀφρική, ὥστε ὕστερ' ἀπὸ αἰῶνες νὰ λάμψῃ πάλῃ, πάνω ἀπὸ καθεστῶτα καὶ πάθη, σὲ μὴ τεράστια περιοχὴ τῆς γῆς τὸ αἰῶνιο κ' ἀθάνατο πνεῦμα τῆς Παλλάδας Ἀθηνᾶς.

ΑΠΑΝΤΑ: ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

1. Σὲ παλαιότερα χρόνια, ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε ἀναπτύξει διάφορες ἐστίες αὐτοδύναμης πνευματικῆς ζωῆς. Εἶταν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, τὰ Ἐπτάνησα, ἡ Πόλη, ἡ Σμύρνη, ἡ Ἀλεξάνδρεια. Ἀργότερα, οἱ ἱστορικὲς περιστάσεις ἀνάγκασαν τὴν πνευματικὴ μας κίνησι νὰ περιορισθεῖ ἀποκλειστικὰ, γιὰ ἀρκετὸν καιρὸ, ἀνάμεσα στὸ

Σύνταγμα και την 'Ομοίωση, και τοῦτο δὲν τῆς βγῆκε σὲ καλὸ. Ἔχασε τὴ γεωγραφικὴ εὐρύτητα καὶ τὴν ποικιλία τῶν τόνων καὶ τὴν ἐκδηλώσεων πού εἶχε πρῖν. Τελευταία, ἡ Θεσσαλονικὴ ἀρχίζει νὰ χειραφετεῖται ἀπὸ τὸ Κέντρο, στὴν περιορῆ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, καὶ νὰ ἀποκτᾷ μὲν αὐθιγαξία. Ἄν ἡ Κύπρος μᾶς δώσει μὲ τρίτη τέτοια ἐστία θὰ εἶναι κέρδος μεγάλο. Θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ χειραφετηθοῦμε κι ἐμεῖς ἀπὸ τὴ στενότητα τοῦ «ἐλλαδισμοῦ» καὶ νὰ ξαναβροῦμε γὰτι ἀπὸ τὸ πολύμορφο καὶ ἀεικίνητο πνεῦμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὲ τὴν πλατύτερη ἔννοια τῆς λέξης. Ἐννοῶ, βέβαια, μὴ ἐστία ἑλληνικὴ ὅσο καὶ οἱ ἄλλες δύο, ἀλλὰ αὐτοκέφαλη, μὲ δική της προσωπικότητα, πὺ νὰ μὴν ἀκολουθεῖ σὰν ἀπλή ἐπαρχία τὰ διδάγματα τῆς Ἀθήνας, ἀλλὰ νὰ διαμορφώσει τὰ δικά της ζητήρια.

2. Ἡ παιδεία, φυσικά, εἶναι ἡ βάση τῆς πνευματικῆς μας ὑπόστασης. Ἡ γλώσσα εἶναι τὸ κυριότερο γνώρισμα τοῦ ἔθνισμοῦ μας. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ βιωτὸς τῆς βαθύτερης πνευματικότητάς μας. Εἶναι τάχα ἀνάγκη νὰ τονίσαι κανεῖς τὴ σημασία αὐτῶν τῶν πραγμάτων; Γιὰ τοὺς θεσμοὺς θὰ ἔλεγα: Προσπαθεῖτε βλοεῖν νὰ γίνον ὅσο τὸ δυνατό καλλίτεροι καὶ πνευματικότεροι καὶ τότε θὰ εἶναι καὶ ἑλληνικότεροι. Γιὰ τὴ γλώσσα εἰδικὰ καὶ γιὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ συστήματα, θὰ εὐχόμενον νὰ ἀπαλλαγεῖ ἡ Κύπρος ἀπὸ ὀρισμένες κακὲς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους πὺ ζημιώνουν πολὺ τὴ μόρφωση τοῦ λαοῦ μας. Νὰ βρεῖ ἡ Κύπρος τὸ δικὸ της δρόμο, χωρὶς τίς δικές μας κληρονομικὲς δεσμεύσεις.

3. Τὸ Κέντρο πρέπει νὰ προσφέρει στὴν Κύπρο κάθε δυνατὴ πνευματικὴ συμπαράσταση. Γιὰ τὰ συγκεκριμένα μέσα πὺ θὰ χρησιμοποιηθοῦν ὀρθὸ εἶναι, βέβαια, νὰ μιλήσουν καὶ οἱ Κύπριοι. Ἀπὸ τί ἔχουν ἀνάγκη κατὰ κύριο λόγο; Χρειάζονται λ. χ. ἐνίσχυση γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐκπαίδευση ἢ ὀρισμένες ἐπιτημονικὲς εἰδικότητες ἢ σκηνοθέτες γιὰ τὸ θέατρο ἢ ἄλλους καλλιτέχνες; Αὐτὰ ὅλα θὰ πρέπει νὰ κριθοῦν πρῶτα στὴν Κύπρο καὶ ὕστερα στὴν Ἀθήνα. Τὸ Κέντρο πρέπει, ἀπὸ τὴ δικὴ του πλευρά, νὰ ὀργανώσει σοβαρὰ τίς ἐπιχειρήσεις, ὥστε νὰ εἶναι πάντα αἰσθητὴ στὴν Κύπρο ἡ πνευματικὴ του παρουσία, μὲ βιβλία, διαλέξεις, θεατρικὲς περιοδείες, ἐθέσεις, μουσικὲς ἐκδηλώσεις, ἐκπαιδευτικὰ ταξίδια καὶ κάθε ἄλλο κατάλληλο μέσο.

4. Ἡ Κύπρος, ὡς αὐτοδύναμη ἑλληνικὴ ἐστία μὲ δικὴ της πρωτοβουλία, μπορεῖ παρὰ πολὺ νὰ ἐνισχύσει τὴν ἀκτινοβολία τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος στὶς χῶρες τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶναι παντοῦ εὐπρόσδεκτος στὶς χῶρες αὐτές καὶ στηρίζει τὸ γόητρό του σὲ πολὺχρονας καὶ ἔνδοξες παραδόσεις. Οἱ ἀραβόφωνοι ὀρθόδοξοι τοῦ Διβάνου καὶ τῆς Συρίας αἰσθάνονται ἰσχυρὸ πνευματικὸ δεσμὸ μὲ μᾶς. Γενικότερα, ὁ Δίβανος εἶναι πρόθυμος γιὰ πνευματικὲς σχέσεις μὲ τοὺς Ἕλληνας. Ἐξ ἄλλου, τὰ μεγάλα θερησκευτικὰ κέντρα τῆς Παλαιστίνης καὶ τοῦ Σινὰ διοικοῦνται πάντα ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ κληρο, τοῦ ὁποῦ ὅμως ἡ ἀριθμητικὴ δύναμη ἐλαττώνεται ἐπιπλέον τὸν τελευταῖο καιρὸ. Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ σημεία, ἡ Κύπρος μπορεῖ νὰ παίξει σπουδαῖοτατο ρόλο. Καὶ σχέσεις πνευματικὲς νὰ σταθεροποιήσει καὶ στὴν ἐπ'ἀνδροση τῶν ἱστορικῶν Μονῶν νὰ συντελέσει. Ἴσως θὰ πρέπει νὰ ἀρχίσει νὰ μελετᾶται καὶ τὸ θέμα τῆς ἴδρυσης ἐνὸς Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κύπρου πὺ νὰ περιλαμβάνει, πρὸς τὸ παρὸν, μόνο τίς τρεῖς θεωρητικὲς σχολές, οἱ ὁποῖες δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ δαπανηρὲς ἐγκαταστάσεις γιὰ νὰ λειτουργήσουν: τὴ Θεολογικὴ, τὴ Φιλοσοφικὴ καὶ τὴ Νομικὴ Σχολή. Φαντάζομαι ὅτι ἓνα μέρος τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ μετακινηθεῖ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, μὲ πνεῦμα εὐρύτερο καὶ ὄχι στενὸ τοπιστικὸ, ὥστε νὰ εἶναι ὁ θεσμὸς αὐτὸς ἑτοιμὸς νὰ ἐμπροσθήσει, ἀπὸ τὴν πρῶτη στιγμή, ὅσο τὸ δυνατό πληρέστερα, τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα ἀπέναντι στὴ Μέση Ἀνατολή. Ἐπίσης θὰ ἔπρεπε νὰ μελετηθεῖ ἡ περίπτωση τῆς διδασκαλίας, στὸ Ἑλληνικὸ Πανεπιστήμιο, τῆς τουρκικῆς καὶ τῆς ἀραβικῆς γλώσσας καὶ φιλολογίας. Ὁ σκοπὸς θὰ εἶταν μακροπρόθεσμος, ἀλλὰ ιδιαίτερα σημαντικὸς: νὰ προετοιμαστοῖε σιγά-σιγά ἡ προσέλευση νέων Μουσουλμάνων στὸ κλίμα τῆς πνευματικῆς συνεργασίας μὲ τὸν Ἑλληνισμὸ. Τὰ σημειῶνω αὐτὰ ἐδῶ γιὰ νὰ τὰ λάβουν ὑπὸ σημείωση ὅσοι συλλογίζονται τὸ μέλλον, πέρα ἀπὸ τὰ τρέχοντα ζητήματα τῆς ἐπικαιρότητας.

ΙΣΠΑΝΟΙ ΠΟΗΤΕΣ

ΧΟΥΑΝ ΡΑΜΟΝ ΧΙΜΕΝΕΘ

Στα νεώτερα χρόνια ο θάνατος του Lorca και η απονομή του βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας στα 1956 στον Jiméneз δημιουργήσανε κάποια κίνηση του διεθνούς κοινού γύρω από τη σύγχρονη Ισπανική λογοτεχνία.

Στην Ελλάδα το ενδιαφέρον δέν ξεπέρασε την επικαιρότητα με δυο - τρεις σύντομες βιογραφίες και λίγες μεταφράσεις.

Για τοῦτο τὸν λόγο θεωρῶ συμβολή κάθε μικρῆ μεταφραστικῆ προσφορᾶ για μιὰ πιὸ πλατιά γνωριμία με τὴν Ἰσπανικὴ λογοτεχνία. Εἰδικὰ ὁ Χιμένεθ, ποῦ ἡ ποίησή του χαρακτηρίζει τὸν προπολεμικὸν Ἰσπανικὸ λυρισμὸ στὸν αἰῶνα μας, ἀξίζει νὰ διαβαστῆ σὲ πολλὰ δείγματα για νὰ γίνῃ μιὰ οἰκεία με τὸ εὐρύτερο Ἑλληνικὸν κοινὸ.

Για τὴν καλύτερη τοποθέτηση τῆς ποίησης αὐτῆς τοῦ Χιμένεθ μεταφέρω ἐδῶ μιὰ διαίρεση εἰδικοῦ για τὴ Νεώτερη Ἰσπανικὴ Λογοτεχνία. Ἡ νεώτερη Ἰσπανικὴ ποίηση διακρίνεται σὲ τρεῖς μεγάλους σταθμοὺς: τὴ γενιὰ τοῦ 1898 (Οὐναμούντο, Ματσάδο, Χιμένεθ), τὴ γενιὰ τοῦ 1925 (Λόρκα, Θερνούτα καὶ ἄλλοι, ποῦ γεννηθήκανε γύρω στὰ 1900) καὶ τὴ γενιὰ μετὰ τὸ 1936, τὴ χρονιά τοῦ ἐμφυλίου πολέμου (Ἐρνάντεθ, Ροσάλες καὶ ἄλλοι). Ὁ Χιμένεθ εἶναι μετὰ τοὺς πρωτοπόρους τῆς σύγχρονης Ἰσπανικῆς λογοτεχνίας. Δέχτηκε στὴν ἀρχὴ πολλὰ ἀπὸ τὴ Γαλλία, ἰδίως ἀπὸ τὸ συμβολισμὸ, καὶ ἀργότερα ἀπὸ τὴν Ἀγγλοσαξωνικὴ ποίηση. Ὡστόσο, διατηρεῖ τὸν Ἰσπανικὸ του χαρακτήρα, ἂν καὶ κάπως συγκρατημένο.

Ὁ Χιμένεθ γεννήθηκε στὸ Moguer (Ἀνδαλουσίας) στὰ 1881. Ἡ ζωὴ του ὅλη ἀφιερῶθηκε στὴν ποίηση. Ταξίδεψε πολὺ, μελέτησε πολὺ, ἔγραψε πολὺ. Εἶναι πολλὰ τὰ ποιητικὰ του ἔργα (ποῦ μερικὰ τοὺς κάποτε τ' ἀποκήρυξε). Ἀνάμεσα στὸ ἔργο του εἶναι καὶ τὸ πεζο, ἀλλὰ ποιητικώτατο βιβλίο ὁ «Πλατέρο κι' ἐγώ», γραμμένο για ἓνα ἄσπρο γαϊδουράκι, τὸν Πλατέρο. Πλούσιες ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς του ἡλικίας πλανιοῦνται μέσα στὸ ἔξοχο τοῦτο ἐργάκι, ποῦ δείγματά του δίνω παρμένα ἀπὸ τὴν Οἰ πὸ πολλῆς μου μεταφράσεις ἔχουν γίνῃ ἀπὸ τὸ "Antologia Poética" ἔκδ. Contemporanea, Buenos Aires, β' ἔκδ., 1958.

K. XP.

JUAN RAMON JIMENEZ

Π Ο Ι Η Μ Α

Χλωρὴ τριαταφυλλιά μου φύτεψαν
στὸ στόμα μου τὰ δυὸ σου χεῖλι
σὲ κείνο τὸ φιλὶ κι' οἱ ρίζες τῆς
μου κατατρόγουν τὴν καρδιά.

Φθινόπωρο ἦτανε κι' ὁ ἄπειρος
ἀπόσπασε οὐρανὸς τῆς ζήτησης
τὸ μάλαμά τῆς με τὸν ἥλιο του
πλάθοντας στήλες ἀπὸ λάμψη.

Τὸ θέρος ἔφτασε κατάξερο.
Περάσαν ὄλα! κι' ἡ τριαταφυλλιά
ἄνοιξε ἀργὰ στὰ δυὸ μου βλέφαρα
τοῦ σπαραγμοῦ τὰ δυὸ μπουμπούκια.

ΟΥΤΡΑΝΟΣ

Σὲ παραμέλησα, οὐρανέ,
κι' ἄλλο δὲν ἦσον παρὰ κύμα
ἀνήσυχο μιᾶς ὑπαρξῆς φωτὸς
στὰ ἐξαντλημένα μάτια μου
τὰ νοχελῆ.

Καὶ πρόβαλες ἀνάμεσα στὶς λέξεις
τὶς ἀνεγνοίεσ ταξειδευτῆ ἀπλωμένου,
σὰ λίμνες κάθε λίγο πού προβάλλαν
μιᾶς θέας νεροῦ στὸν ὕπνο ἀπαντη-
μένης.

Τώρα μὲ ἀργή ματιὰ σὲ βλέπω
κι' ἔχω ὑψωθῆ ἐκεῖ πάνω στ' ὄνο-
μά σου.

ΑΠΟ ΤΑ «ΛΥΤΗΜΕΝΑ
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ»

Ἄπ' τὸ στρατὶ τὸ μονοπάτι
μ' ἓνα κλωνάρι ρόδα φτάνω.
Σὲ κείνο τὸ βουνὸ ἐκεῖ πέρα
κόκκινο βγήκε τὸ φεγγάρι
κι' εἶπε νὰ δόσῃ ἡ ποταμίσις
ἐτούτῃ ἢ μαλακώτατῃ αἴθρα
σ' ὄλο τὸν ἴσσιο τῆ φρεσκάδα.
Τὸ θλιβερὸ βατράχι κάπου
μὰ ἀρμονικῆ φλογέρα παίζει.
Πάνω στὸ λόφο μικροπαίζει
ἓνα πολὺ θλιμένο ἀστέρι.
Ἄπ' τὸ στρατὶ τὸ μονοπάτι
μ' ἓνα κλωνάρι ρόδα φτάνω.

T E N E B R A E

Ἡ Δύση χρῶμα λεμονί.
Καὶ στὸ περίφραχτο Ζενιθ — μουγγῆς νεφέλες —
μαῦρο κοπάδι θλιβερῶν πουλιῶν ραβδῶνων
σὰν τῆ βροχῆ τὸν κίβδηλο οὐρανὸ.

Γύρα στὸν κῆπο, σκυθρωπὸ μὲς τὸ βαρὺ
τὸ φωτοστέφανό του, πλύση βιολεττιὰ
τὰ ρόδα ἀγγίζει καὶ τ' ἀβέθαιο δεῖλι πού τ' ἀλλάζει
τὰ ψέματα σ' ἀλήθειες στάζει καὶ μὲ ὀμίχλη
κι' ἀτιμὸς τὰ πάντα καθαρίζει.

Χλωμὸς μὰ κι' ἐκθαμβὸς στὸ μολυβὶ καὶ κίτρινο,
σὰν ἀλογόμυγα στ' αὐτί μου, βουτίζει
μονότονο ἄκουσμα ἀπὸ ἄγνωστῆ πηγῆ
πού φέρνει δάκρυο, καὶ «Ποτέ... ποτέ...» μοῦ λέει.

ΤΟ ΤΣΤΑΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Τὸ δέντρο πιά δὲν εἶναι ἀπὸ ξερόφυλλα.
Εἶναι τὸ δέντρο μόνο ἀπὸ ἥλιο.
—Δεντρᾶκι ποῦσουν χτέσ χρυσὸ
ἀκίνητο ἀπὸ ὀδύνη!—

Τὸ δέντρο πιά 'χει ἀποχωρήσει
στὸν καθαρὸ του μέσα θάνατο.
Δυὸ μῆνες μ' αἴσθημα μεστοῖ
τοῦ πλάσαν τῆ χρυσῆ εὐτυχία.

ΦΤΕΡΩΤΗ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Πῶς ἦταν τοῦτο, Θεέ μου, πῶς! καρδιά μου
ἀπαλητὴ κι' ἀβέβαιό μου μυαλό.
Διάβα τῆς αὔρας ἦτανε κοντά μου;
Τῆς ἀνοιξης φτερούγισμα ἀπαλό;

Σὰ φῶς, ἀερῶδες, ἄμορφο σὰ χάμου
ἀγκάθι θέρους, σὰ χαμόγελο
πὸν καταντᾶ σὲ γέλιοιο στὴ ματιά μου,
ἀγέρωχο ὡς σημαία σὲ βορριά τρελλό.

Μειδίαμα, ἀγκάθι καὶ σημαία φτεράτη
τοῦ Ἰούνιου ἀνοιξη! Τὶ καρναβάλι
ἦτανε θεότρελλο μὲ θλίψη πάλι!

Ζεῖ ἡ ἀλλαγὴ σου τὸ μηδὲν — γεμάτη
πικράδα μέλισσα τυφλή μου, μνήμη —
δὲ νιώθω τὴ μορφὴ σου οὔτε σὰ φήμη.

ΕΑΡΙΝΗ ΚΤΡΙΑΚΗ

Πουλι στὴ λυρική ἡρεμία μεσημεριοῦ
στ' ἀνάχτορα ἀπὸ μάρμαρο, ἄκου!, κελαδεῖ.
Στὰ κρύσταλλα κοιμᾶται ὁ ἥλιος σὰ φωτιά·
Ξανά ὁ χρυσός του στὸ νερὸ τῆς βρύσης, νά!

Μὲ κρυσταλλένια ἠχῶ γιορτὴ 'ναι αὐτὴ λαμπρή.
Πουλι στὸ μάρμαρο. Τὰ ρόδα στὴν πηγὴ.
Γερὸς λαμὸς. Νὰ τρέμη γαλανό, ἀσμί
στ' ἄνθος ἀπάνω τὸ λαμπρὸ καὶ τωρινό.

Σὲ ὕπνο βασιλικὸ μὲ χάρες σφραγιστό,
μ' ἀχοῦς γιὰ τοῦτες τὶς σημαῖες τὶς στραφτερές,
πάω μὲ ψυχὴ γεμάτη κόσμο καθαρὸ
τῆς βρύσης, τοῦ πουλιοῦ, τοῦ ρόδου, τοῦ φωτός.

ΖΩΗ

Κεῖνη πὸν πίστεψε κλεισμένη δόξα
ἦταν ἡ πόρτα ἡ ἀνοιχτὴ
νὰ μοῦν οἱ φωτερὰδες τοῦτες.

Κάμπος ἀνώνυμος!

Ἄσβεστος κάμπος ἀκατάλυτος
μὲ πόρτες ἀλλεπάλληλες
νὰ μπῆ ἡ πραγματικότητα ἀπ' αὐτές!
Ζωὴ χωρὶς σκοπὸ!

Π Ω Σ Θ Α Ν Α Τ Ε

Πῶς, θάνατε, μαζί σου νὰ τρομάξω;
 Μαζί μου τάχα δὲ δουλεύεις;
 Μὲ τὴ ματιὰ μου δὲ σ' ἀγγίζω;
 Καὶ δὲ μοῦ λές, πὼς τάχα δὲ γνωρίζεις
 γιὰ τίποτα, πὼς εἶσαι ἀπατηλὸς
 κι' εἰρηνικός, χωρὶς συνείδηση;
 Δὲ χαίρεσαι μαζί μου καθετί,
 τὴ δόξα καὶ τὴ μοναξιά
 καὶ τὴν ἀγάπην ὡς τὸ βάθος;
 Τάχα δὲ στέκεσαι κοντά μου κι' ὄλο
 μοῦ δυναμώνεις τὴ ζωὴ;
 Δὲ σὲ τραβάω ψηλά καὶ χαμηλά,
 τυφλέ, σὰ νᾶμουν ὀδηγός σου;
 Τάχα δὲ λές μὲ τὸ παθιάρικο σου στόμα
 τ' ὅ,τι νὰ πῆς ἐπιθυμῶ;
 Δὲν ὑποφέρεις τάχα, ὦ σκλάβε,
 μ' αὐτὴ τὴν ἀρετὴ πού σοῦ ἐπιβάλλω;
 Καὶ τί θὰ δῆς καὶ τί θὰ πῆς
 καὶ ποῦ θὰ πᾶς χωρὶς ἐμένα;
 Δὲ θᾶμαι ἐγὼ πού θὰ σὲ θανατώσω,
 θάνατε, καὶ πού πρέπει, ὦ θάνατε,
 νὰ τρέμης, νὰ χαϊδεύης, ν' ἀγαπᾶς;

ΣΤΟΝ ΑΝΤΩΝΙΟ ΜΑΤΣΑΔΟ

Ἄληθινὴ φιλία, λαμπρὴ καθρέφτη
 πού ἢ φαντασία ἐντὸς του πέφτει.
 ...Τοῦτα τὰ σύγνεφα πιὸ ὠραῖα
 καὶ πιὸ γαλήνια, νά! προβαίνουν.
 Τοῦτο τὸ ἐσπέρας νοιώθω, Ἀντώνιο,
 ἀνάμεσα στὶς αἵρες τὴν καρδιά σου.

Τὸ ἐσπέρας δόξα γνέθει.
 Ὁ Ἀπόλλων κάνει φιλικὰ λινάρια
 σὲ χρυσαφένια δύση μουσική,
 σὰν ἀναμένους πεταλοῦδες.
 Γεμᾶτες λύρες καθαρές,
 μὲ ὑδάτινες φωτιὲς στὰ τέλια,
 καὶ μὲ στεφάνια ρόδα αἰώνια
 θὰ σὲ κοσμήσουνε μιὰ μέρα.

Ἀντώνιο, νοιώθεις τ' ἀναμένο τοῦτο ἐσπέρας
 ἀνάμεσα στὶς αἵρες τὴν καρδιά μου;

ΑΦΗΣΤΕ ΟΛΑΝΟΙΧΤΕΣ...

Ἄφῃστε όλάνοιχτες τις πόρτες
 τὸ βράδῃ τοῦτο νὰ μπορέση
 νάρθῃ κοντά μας ὁ νεκρὸς
 ἂν τὸ θελήσῃ. Ὀλάνοιχτο τὸ πᾶν,
 νὰ δῆ τὸ σῶμα μας ἂν μοιάζῃ
 μὲ τὸ δικό του σῶμα, κάτι
 ἅπ' τὴν ψυχὴ του ἂν εἴμαστε νὰ δῆ,
 ἀφοῦ ἔναι λεύτερος μὲς τ' ἄπειρο.
 Νὰ δῆ μὴν τάχα τ' ἄπειρο,
 τὸ μέγα τ' ἄπειρο, ἂν μᾶς ρίχνῃ
 κάτι πού εἰσβάλλει μέσα μας.
 Τάχα ἂν πεθαίνουμε ἐδῶ κάτω λίγο
 θὰ ζήσουμε ἐκεῖ πάνω λίγο ἐντός του!

Ὀλάνοιχτο τὸ σπῖτι, όλάνοιχτο,
 ὅμοια σὰ νᾶχουμε τὸ σῶμα
 στὴ γαλανὴ νυχτιὰ ἀφημένο
 μ' ἐμᾶς σὰν αἷμα καὶ μὲ τ' ἄστρα
 γιὰ τοὺς ἀνθούς καὶ τὰ λουλούδια!

Γ Τ Ρ Ι Σ Μ Ο Σ

Τοῦ κόσμου οἱ χίλιοι πύργοι, ἀντίκρου στὸ χρυσὸ
 βασίλειμα, στὸ νοῦ μου ὑψώνουν μὰ ὁμορφιά.
 Τῆς πέτρας ἡ ἔκσταση στὶς χίλιες τῆς μορφῆς
 ἔκθαμβη ἔναι αἴσθησι πού σὲ χτυπάει στὰ μάτια.

Ὁ ἥλιος βουλιάζει πίσω μου θερμὸς καὶ κόκκινος.
 Ὁ κόσμος ἐρημιά. Καὶ ρήγας ἡ σιωπὴ.
 Κι' ἐγὼ στὸν ἄμμο περπατῶ ἀχνάρι - ἀχνάρι
 πρὸς τὴ λαμπράδα πέρα αἰώνων ὀριζόντων.

Κι' ἡ συγχυσμένη ὁσμὴ ἀπὸ πρόσωπα καὶ μέρες
 περιέργα μὲς σὲ σκιά καὶ φῶς μὲ θυλακίων.
 Τὸ βράδῃ στάλαξε... γιὰ σήμερα... Δευτέρα...
 τ' Αὐγούστου... Ἐκεῖ θρηνεῖ... Ἄγγελος... ἀπὸ τὴν πόλη.

ΡΟΔΟ — ΓΤΝΑΙΚΑ; — ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Μιὰ στάλα θλίψη
 σ' ἐσένα συναντῶ.
 Δάκρυ ἀπὸ ποιόν,
 ἄσπρο ρόδο, πές;
 —Σκέφτηκες κρυφὰ
 ποῖο θᾶβρισκες σ' ἐσέ;
 Γιὰ νὰ σοῦ πῶ ἄλλο

ἄγγισε τὸ χέρι μου
 στὸ ἐρυθρὸ σου φύτρο.—
 Ἄπὸ ποῦ ἔναι ἡ στάλα
 πού βλέπει μέσα σου;
 ...Δάκρυ ἀπὸ ποιόν,
 ἄσπρο ρόδο, πές;

ΒΡΑΔΙΑΣΜΑ ΤΟΥ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΥ

Στὴ σκοτεινὴ ὥρα, κρύα καὶ μόνη,
 ἢ προκυμαία, πὺν αὐτὸ τὸ ἐσπέρας
 μοῦ φάνηκε νὰ μ' ἀνυψῶνῃ ὡς πέρα
 στὴ χρυσαφένια δύση,
 εἶναι πολὺ μικρὴ, πολὺ παιγνίδι!
 Κι' ἐγώ, παιγνίδι σκοτεινὸ καὶ λυπημένον,
 πάω τραγουδῶντας σὰν παιδὶ μεγάλο —
 σὲ τοῦτο τὸ καινούργιον παίζω πὺν πρὶν μὰ ὥρα,
 στὴ βέβαιη πίστευα ὑπαρξὴ τ' ἀνθρώπου
 π' ἀναθυμᾶται σ' ὠραῖον μειδίον
 τὰ παιδικὰ παιγνίδια του καὶ τὶς βαρκοῦλες —
 παιγνίδι σκοτεινὸ καὶ λυπημένον
 πάω τραγουδῶντας πράγματα ὑψηλά,
 ἐκεῖνα ποῦναι παιγνιδάκια
 τὴ θάλασσα, τὴ γῆ καὶ τ' ἄστρα.

FRANCINA EN EL JARDIN

Μὲ κρίνα σὲ νερὸ πνιγμένα
 τὸν χτύπησα στοὺς ὤμους.

Ὁλάκαιρο τ' ἄσπρο του δέρμα
 χάριξε στὶς λαμπρὲς σταλιές.

Ὡ! ὕγρὴ κατάλευκὴ φυγὴ
 πάνω στὸν ἄμμο τὸ διαμάντι!

—Τὸ σῶμα πέθανε χλωμὸ
 μὲς τοὺς καρποὺς τριανταφυλλιᾶς,

σάμπως ἀσήμι τόσα μῆλα,
 σὰν ἀγνινὲς σταλιές τῆς δρόσου.

Ἔτρεξε — τρέξιμο νεροῦ —
 μὲς τοὺς καρποὺς τριανταφυλλιᾶς.

Καὶ γέλασε στὴ φαντασία.
 Τὸν ἔβρεξε τὸ χαμογέλιο.

Μὲ κρίνα σὲ νερὸ πνιγμένα
 τὴν εἶχε τρέχοντας χτυπήσει.

TRASCIELO...

Τί φόβος στὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ!
 Μαῦρο!
 Μαῦρο τῆς μέρας, μὲς τὸν Αὐγουστο!
 Τί φόβος!
 Τί ἔρῳμος μέσα στὸ γλυκὸ καταμεσήμερο!
 Μαῦρο!
 Μαῦρο στὰ ρόδα καὶ στὸν ποταμό!
 Τί φόβος!
 Μαῦρο! τῆς μέρας, στὴ γῆ μου
 μαῦρο! —
 πάνω στοὺς ἄσπρους τοίχους!
 Τί φόβος!

ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ

Μασκαρεμένο τὸ Ἰδεῶδες,
 βασιλικό, στὴ δύση,
 μοῦ λείει: Μὲ γνωρίζεις;
 —Ναὶ σὲ γνωρίζω, ναί!...
 Ἐσὺ τὰ ρόδα μοῦ δωρίζεις
 μὲ χρῶμα ἐρυθροδάνου πὺν τὰ δά-
 κρυνά μου
 μοῦ ἐναποθέτεις πράσινα μετὰ.

ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΠΟΤΛΑΚΙ

Μενεξεδι καὶ πράσινο λεμόνι
 ἦταν στὴ δύση, μάνα.
 Μενεξεδι καὶ πράσινο λεμόνι
 ἦταν μὲς τὴν καρδιά μου.
 Φυντάνια τῆς ροῆς
 ἀπ' τὴ σκληρὴ καρδιά σου!
 ...Μενεξεδι καὶ πράσινο λεμόνι
 ἦταν στὴ δύση, μάνα.

ΑΠΟ ΤΗ «ΧΡΥΣΗ ΣΤΙΓΜΗ»

6

Στερνό μου ἐσπέρας καθαρό
 καὶ σύντομο σὰ μιὰ ζωὴ,
 Τέλος τῶν ὄσων ἀγαποῦσα
 αἰώνια θάβηλα νὰ ὑπάρχω!
 —Περωνώντας τὰ φυλλώματα
 ὁ ἥλιος πιά χάλκινος ζυγώνει

καὶ μοῦ πληγώνει τὴν καρδιά!
 Αἰώνια θάβηλα νὰ ὑπάρχω.—
 ὦ! ἐσὺ ὁμορφιά, πὺν σ' ἔχω δῆ
 καὶ τίποτα δὲ σ' ἐξαλείφει!
 Γιατ' εἶσαι ἐσὺ παντοτεινὴ,
 αἰώνια θάβηλα νὰ ὑπάρχω!

ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΕΣ

4

Τοῦ σήμερα τὸ λίθο ρίξε,
 λησμόνα καὶ κοιμήσου.
 Ἄν εἶναι φῶς θὰ τῶβρης αὔριο,
 πρὶν τὴν αὐγὴ, ἥλιο καμωμένο.

6

Τ' ἀστέρι τῆς αὐγῆς;
 Εἶναι ἢ φωνὴ ἀπ' τὸ φωτερό
 ξύπνημα τῆς ἀγάπης μας.

11

Εἶναι σὰν τὸ γεφύρι ὁ ὕπνος
 ἀπὸ τοῦ σήμερα τὴν ὄχθη στ' αὔριον.
 Σὰν ὄνειρο ἀπὸ κάτω του
 κυλᾶνε τὰ νερά.

20

Εἶσαι μπροστά μου, ναί!
 Μὰ σὲ ξεχνῶ
 στὴ συλλογὴ σου.

23

Τῶπραξες μόνο μιὰ στιγμή.
 Μὰ τ' ἄφησες σὰ μὲς τὴν πέτρα
 γιὰ πάντα πλάθοντάς το.

(συνέχεια στὸ ἐπόμενο)

Μετ. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Η ΞΕΝΗ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ

Ἡ φωνὴ τῶν ὑπευθύνων γιὰ ἀπολύτρωση ἀπὸ τὴν ξενομανίαν καὶ τὴς ξένες ἐπεμβάσεις, ἰδίως στὸν πνευματικὸ τομέα, ἔχει ἀκούσθῃ μὲ ἀνακούφιση. Καὶ ἔπρεπε πιά. Ἄλλο τὸ νὰ μελετῶ τὰ ἐπιτεύγματα τῶν προοδευμένων κρατῶν καὶ νὰ προσπαθῶ ὅ,τι μπορεῖ νὰ μεταφυτευθῇ στὸν τόπο μου νὰ τὸ υἰοθετήσω δημιουργικὰ κ' ἄλλο νὰ ἐπιτρέπω τὴν ξένη προπαγάνδα νὰ μπαίνει μὲς τὰ πόδια μου, ἀφῆνοντάς τὴν νὰ παίζῃ τὸ διυλιστάτο ρόλο τῆς (Ἑλληνες—Τουρκοί) καὶ νὰ παινεύεται ἐπιδέξια πῶς μέ... ἐκπολιτίζει.

Δυστυχῶς ἔχει παρατηρηθῆ τὸν τελευταῖο καιρὸ μιά πολλὴ σοβαρὰ ἐπίδειξη ἄλλοσθινῶν ὑπὸ τὸ προσωπιο τοῦ φιλελληνισμοῦ (γνωρίσαμε τέτοιους στὰ ἀποικιοκρατικὰ χρόνια καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Ἀγώνα μας). Ἡ ἐπίδειξη αὐτὴ γίνεται ἀπὸ τὰ δημόσια μας ἰδρύματα. Ἀντιλαμβανόμεστε βέβαια μὴ δυσκολία ἀντιδράσεως γιὰ λόγους πολιτικῆς. Μὰ πρέπει νὰ μὴ ἀφίνομε τὸ πᾶμμα νὰ φτάσῃ στὴν ἄλλη ἄκρη. Τὸ κακὸ γιὰ νὰ μὴ προχωρήσῃ πρέπει νὰ τοῦ κόβῃς τὴ ροὴ ἔξαρχῆς. Εἶναι δικαίωμα τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν νὰ ἐκθέτουν τὰ καλὰ τῆς χώρας τῶν, νὰ προσπαθοῦν νὰ ἐλύσουν πρὸς τὸ μέρος τους περισσότερους, ἀλλὰ ἀπὸ δικὸ τους χῶρο καὶ ἰδρυμα.

Χρειαζόμαστε τὴ φιλία ὄλων. Προσβλέπομε πρὸς ὄλους τὰ φίλους. Δεχόμεστε καθεὶ τὸ καλὸ ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ τους. Μὰ σὲ ἴση μοῖρα, ἴσοι πρὸς ἴσους καὶ οὐδέποτε νάμαστε «ράχη» γιὰ τοὺς ἐπιδειξιωτέρους. Προπαντὸς νὰ φοβόμαστε τοὺς... φιλέλληνες τῆς τρέχουσας πολιτικῆς. Πολλὰ φαράκια μᾶς πότισαν. Θεληματικά ἢ ἀθέλητά τους. Ἐτὸ σχόλιο δὲν ἀφορᾷ προσωπικότητες κύρους μὲ θέματα ἐπιστήμης ἢ τέχνης. Ἄν ὅμως καὶ αὐτοὶ στρατεύονται γιὰ προπαγάνδα ἐμπίπτουν στὴν ἀναφορὰ τοῦ σχολίου αὐτοῦ). Καὶ κάτι ἄλλο: νὰ μὴ γίνουμε «Ἐλευθέρα Κέρκυρα». Δη-

μοκρατικὸ πνεῦμα δὲ σημαίνει πνεῦμα «Ἐλευθέρας Κέρκυρας».

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Π Ε Ν Θ Η

ΜΙΚΗΣ ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ

Τὴν Κυριακὴν 11 Ἰουνίου ἕνας λαμπρὸς ἐκπαιδευτικὸς καὶ ἐξαιρετικὸς ἀνθρώπος, ὁ ὑποδιευθυντῆς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου Μίκης Κιτρομηλίδης, ἐγκατέλειψε τὴν ματαιότητα τῶν ἐπιγείων.

Οἱ ἱκανότητές του σὰν ἐκπαιδευτικὸς καὶ οἱ ἀρετές του σὰν ἀνθρώπου ἦταν γενικὰ ἀναγνωρισμένες. Ὁ θάνατός του ὅμως τὴς προβάλλει πρὸ ἀκτινοβόλες καὶ ὑπέροχες. Γιατὶ μὲ τὸ θάνατο κάθε κοσμικὸ ἐπίχρισμα διαλύεται καὶ μόνη διαλάμπει, ὅπου ὑπάρχει, ἡ ἀληθινὴ Ἀρετὴ. Κι αὐτὴ ἦταν τὸ κυριώτερο γνώρισμα τῆς προσωπικότητός του.

Βαθεῖα εὐσεβῆς καὶ ἄγνος πατριότης ὁ ἴδιος προσπαθοῦσε τέτοιους νὰ διαπλάσῃ καὶ τοὺς μαθητές του. Καὶ δὲν παρέλειπε καμμιά εὐκαιρία πού νόμιζε πῶς θὰ τὸν βοηθοῦσε σὲ τοῦτο. Στὸ μέγαλον αὐτὸ παιδαγωγικὸ σκοπὸ ὑπότασσε τὴ διδασκαλία του καὶ τὴν ἐρμηνεῖα τῶν κλασσικῶν κειμένων. Γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ χρησιμοποιοῦσε μὲ τέχνη πολλὴν τὴς κατ'ἴδιαν ἐπαφῆς, συμβούλευε μὲ ἐνδιαφέρον, παρῶτ' ὅταν μὲ πειστικότητα καὶ τιμωροῦσε μὲ ἀγάπη.

Ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς λίγους ἐκείνους ἐκπαιδευτικὸς πού ἔχουν τὸ χάρισμα νὰ ἔρχονται σὲ τόσο στενὴ ψυχικὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς μαθητές, ὥστε οἱ τελευταῖοι νὰ προσπαθοῦν μὲ ὅλες τους τὴς δυνάμεις νὰ συμμορφῶνται μὲ τὴς ὑποδείξεις τους. Κι οἱ ὑποδείξεις τοῦ Μίκης Κιτρομηλίδη ἦταν πάντα ἡ Ἀρετὴ καὶ ἡ Ἐλλάδα.

Μὲ πολὺ μεγάλη τὴ συναισθησι τοῦ καθήκοντος, παρὰ τὴ ἀσθενικότητα τῶν σώματός του, πού πολλὰς φορὲς τὸν ἀνάγκασε νὰ μένῃ κλινηρῆς, δὲν ἀρκεῖτο μόνον μὲ τὸ βάρος τῆς εὐσυνειδήτου σχολικῆς ἐργασίας του. Οἱ δραστηριότητές του ἐπεκτείνονταν σ' ὅλες τὴς ἐκδηλώσεις τῆς θρησκευτικῆς, πνευματικῆς καὶ

ἐθνικῆς ζωῆς.

Σάν ὑποδιευθυντῆς τοῦ Ἑλλ. Γυμνασίου Πάφου ἔγινε ὁ στυλοβάτης μιᾶς ἀνθηρῆς πνευματικῆς καὶ θρησκευτικῆς κινήσεως τῶν μαθητῶν, ποὺ ὁργανωμένοι σὲ μικρὲς ὁμάδες συναγωνίζονταν ποῖος θὰ περάσῃ τὸν ἄλλο σὲ «καλὲς πράξεις». Κι ἡ ἀκτινοβολία τῆς κινήσεως διαπέρασε τὴν ψυχρότητα τῆς κοινωρίας τῶν ἐνηλίκων, ποὺ ἔσπευσαν κι αὐτοὶ νὰ ἀναποκριθοῦν σὲ μιὰ ἄλλη γενικώτερη προσπάθεια γιὰ πνευματικὴ δραστηριότητα μὲ ἐπίκεντρο τὴν ΟΧΕΝ καὶ τὸν Σύλλογο Ἀποφοίτων τοῦ Ε.Γ.Π., τοῦ ὁποῖο ὑπῆρξε ὁ ἰδρυτής.

Ἡ ὥραία ὁμῶς ἐκείνη προσπάθεια, ποὺ ἄφησε ἴχνη ἀνεξίτηλα στὶς ψυχὲς καὶ μὲ νοσταλγία τὴν ἀναπολοῦν ὅσοι τὴν ἔζησαν, διακόπηκε πάνω στὸ φούντωμα τῆς ἐξ αἰτίας τῆς καταστάσεως ποὺ δημιουργήθηκε στὴ Πάφο, κι ἰδιαίτερα στὸ Γυμνάσιο, μετὰ τὴν γναστὰ γενονότητα τῆς Στέφειος τοῦ 1953.

Μετὰ τὴν ἀντικατάστασι τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας καὶ τοῦ Γυμνασιάρχου ἀπὸ τὴν τότε ἀποικιοκρατικὴ κυβέρνησι, ὁ Μίκης Κυπρομηλίδης, ἔγινε αὐτόματα ὁ ἡγέτης, γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖον συγκεντρώθηκαν ὅλοι οἱ παλαιοὶ καθηγητὲς τοῦ Γυμνασίου Πάφου, ποὺ δὲν ἔκριναν τὸν ἀγχένα πρὸ τοῦ νέου καθεστώτος. Ὑποπτα τὰ βέλη ἐξακοντίζονταν ἐναντίον του. Πῶς πολὺ ὁμῶς τὸν λύπησε ἡ καταστροφή ὅλων ἐκείνων ποὺ μὲ τόση στοργὴ καὶ προσπάθεια εἶχε δημιουργήσει. Κι ἡ λύπη ἐκείνη ἔγινε ἀφορμὴ νὰ ἐκδηλωθῇ γιὰ πρώτη φορὰ ἡ φθοροποιὸς ἀρρώστεια ποὺ τὸν ὀδήγησε στὸν τάφο.

Ἡ ἀρρώστεια τοῦ ὁμῶς δὲν σταμάτησε τὴν ἐξωσχολικὴ του δρασί. Ὅπως στὸ ρεῦμα τοῦ χειμάρρου τὰ ἐμπόδια παρακάμπτονται ἔτσι καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν πλοῦσια ἐσωτερικὴ ζωὴ. Ὁ Μίκης Κυπρομηλίδης ἐξακολούθησε σάν μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ΕΠΟΚ καὶ σάν μέλος τῆς Ἐταρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν νὰ προσφέρει μὲ τὴν φωτισμένη του σκέψι πολὺτιμες ὑπηρεσίες στὴν πνευματικὴ κίνησι τῆς Κύπρου.

Ὅταν δὲ ὁμηρικὸ ἔξοπασε τὸ κίνημα τῆς 1ης Ἀπριλίου 1955 ὁ ἰσορροπημένος λόγος του ποὺ πάντα ὑπερέτησε τὴν Ἑλλάδα, δόθηκε γιὰ τὴν ἐλευθερία σάν φυλλάδια καὶ σάν ὁμίλιες ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸ Ραδιοφωνικὸ Ἰδρυμα.

Ὁ μικρὸς ὁμῶς Μίκης Κυπρομηλίδης ἄφησε βαθειὰ ἴχνη στὸ διάβα του. Κι αὐτὸ ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης του ἀνθρώπινης. Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ τὸν

ἔκαμε σ' ὅλους ἀγαπητὸ φίλο καὶ τὸν ἐπέβαλλε σάν μιὰ ἄξεχωριστὴ προσωπικότητα δὲν ἦταν οὔτε ἡ ἐπιτυχία του σάν δασκάλου καὶ παιδαγωγοῦ, οὔτε ἡ δρᾶσι του σάν πνευματικοῦ ἐργάτη, ἀλλ' ὁ ἀνώτερος χαρακτήρας του μὲ τίς σπάνιες ἀρετὲς του.

Ἀμίλητος κ' ἀγόγγυστος στὸ δικὸ του πόνου ἦταν πάντα ὁ παρήγορος τῶν ἄλλων. Θυσιάζοντας τὴ δική του ἀναισθησία μ' ἐνδιαφέρο γιὰ τὴν τακτοποίηση τῶν ξένων ὑποθέσεων. Συγχωρόντας μ' ἀπέραντη ἀνεξικακία ὅσους τὸν πίκραναν γινόταν ἡ γέφυρα τῆς ἐνόητος καὶ τῆς συμφιλιώσεως ὅπου κι ἂν πῆγαινε.

Κι ὅλα αὐτὰ τᾶκανε ἀθόρυβα καὶ ἤσυχχα καὶ μὲ τὸ «μέτρο» ἐκεῖνο ποὺ διακρίνει πάντα κάθε του λόγο καὶ κάθε του πράξι.

Μέσα στὸ ἀσθενικὸ του σῶμα φώλιασεν ἀκέραια ἡ ἑλληνικὴ ἀνθρωπιά κι ὀλοζώντανος ἐσκήνωσε ἡ χριστιανικὴ εὐσέβεια. Ἡ ζωὴ του ἦταν ἓνα συνεχὲς παράδειγμα θειάμβου τοῦ Πνεύματος, ποὺ νικηφόρο ὑποτάσσει τὴ σωματικὴ ἀδυναμία καὶ κυρίαρχο ἀνοίγει δρόμο πρὸς τὸ ὑψηλὰ καὶ τὰ ὠραία.

Μ' αὐτὸ τὸ παράδειγμα θὰ ἐξακολουθῆ συνεχῶς νὰ διδάσκη τοὺς πολυπληθεῖς μαθητὲς του γιὰ τὴν Ἀρετὴ καὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ ὑπενθυμίζῃ τοὺς φίλους του γιὰ «ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά...», ὅπως καὶ πρὶν: Ταπεινά καὶ ἀθόρυβα...

ΜΙΧ. Ι. ΜΑΡΑΘΕΥΤΗΣ

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ἈΓΡΙΝ ΚΑΙ ἈΡΚΟΤΖΕΡΑΜΕΙΟΝ

Ἀπὸ τοὺς πρὸ ἀνεκδοκίμους στίχους τῶν Κυπριακῶν ἠρωϊκῶν τραγουδιῶν εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

νὰ φάεις ἄγριν τοῦ λαοῦ, νὰ φᾶς
ὀφτὸμ περτίτζιν,
νὰ φᾶς ἀρκοτζεράμειον ποὺ τῶν
ἀντρειωμένοι.

Οἱ λέξεις ἄγριν καὶ ἀρκοτζεράμειον προκάλεσαν πολλὲς συζητήσεις, μὰ μοὺ φαίνεται πὼς δὲ βρέθηκε ἀκόμη τὸ μονοπάτι ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἐτυμολογία καὶ τὴ σημασία τους. Κοντὰ στὶς πολλὲς γνώμες θέλω νὰ προσθέσω καὶ τὴ δική μου.

Ἡ λέξη ἄγριν βρισκεται ἀκόμη μὲ

τους τύπους ἄδριν, ἄφριν, ἄχριν, ἄριν, ἄγγιν, ἄχιν και κατά τὸ νόμο τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου τῆς ἐναλλαγῆς τῶν μέσων μεταξύ τους και τῶν δασέων μεταξύ τους μορφοῦσε νὰ σχηματιστοῦν κ' οἱ τύποι ἄθριν, ἄβριν και ἄφριν πού δὲν καταγράφηκαν ὅμως. Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὸν τύπο ἄγγιν πού εἶναι πὸ καταννητός. Στὴν Κύπρο τὸ πρῶτο γάλα τῶν προβάτων μετὰ ἀπὸ τὴ γέννα λέγεται ἄγγινά και σὲ πολλὰ μέρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἄγγιν γάλα και ἄγγιν κρέας εἶναι τὸ ἄνθος τοῦ γάλακτος και τοῦ κρέατος. Ἄγγιν τοῦ λαοῦ λοιπὸν δὲν εἶναι ἓνα ὠρισμένο μέρος τοῦ λαγοῦ, μὰ γενικά τὰ ἐκλεκτότερα κρεατὰ του. Ἴσως τὸ ἄγγιν ἐπῆρε τὴν κατάληξη τοῦ ἄχριν και νὰ καταλήξει σ' αὐτὸ τὸν τύπο. Εἰκόλο ἦταν ἀρχώτερα νὰ σχηματιστοῦν κ' οἱ τύποι ἄχιν και * ἄφριν.

Τὴν ἴδια σημασία μετὰ τὸ ἄγγιν πρέπει νὰ ἔχει και τὸ ἄχριν. Νὰ γίνε ὅμως τὸ ἄγγιν ἄχριν μετὰ τροπῆ τοῦ γν σὲ γω εἶναι ἀδύνατο γιατί και τὸ ἀγνωρίζω πού φέρουν σάν πρῶτυπο τῆς μεταβολῆς αὐτῆς προῆλθε ἀπὸ τὸ ἀγνωρίζω μετὰθεση γραμμάτων. Ἀπὸ τοὺς πολλοὺς τύπους τοῦ ἄχριν ὅμως ποῖός εἶναι ὁ πρωταρχικός; Μακροχρόνια ἀναστροφή μετὰ τῆ φωνητικῆ τῆς Κυπριακῆς δαλέχτου μετὰ πείθει ὅτι ἀπὸ τὰ συμπλέγματα θρ, φρ, χρ, θρ, γρ, βρ πού βρίσκονται στὴ λέξη και πού ἀπ' αὐτὸ μορφοῦσαν νὰ προέλθουν τὰ ἄλλα εἶναι τὸ θρ. Κάποιος τύπος * ἄθριν λοιπὸν πρέπει νὰ εἶναι ἡ πρωταρχικὴ λέξη και πρέπει νὰ ἔχει σχέση μετὰ τῆς λέξεως ἀθέρας και ἀγερίνα, πού σὲ πολλὰ μέρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ σημαίνει τὸν ἀνθὸ ἐνὸς πράγματος. Ἡ λέξη συνήθως ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἄδρην και γράφεται ἄδρην. Ἄκουσα ἀκόμη τύπο νὰ φᾶς τὴν ἄφριν τοῦ λαοῦ. Ὁ τύπος ἄχριν μορφοῦε νὰ προῆλθε ἀπὸ τὸν κανονικὸ πληθυντικὸ τὰ ἄκρα ἢ εἶναι δημιούργημα ἐκείνου πού ἀπάγγειλε τὸ ποιῆμα.

Ἐρχόμαστε τώρα στὸ ἀροκτζεράμειον και ζητοῦμε ἓνα φῶς πού θὰ μᾶς ὀδηγήσει στὴν ἐτυμολογία του. Οἱ δύο στίχοι ἀναφέρουν ἐκλεκτὰ ἐδέσματα και μάλιστα κρεατὰ: ἄγγιν τοῦ λαοῦ, ὄφτὸν περὶτίζιν. Πιθανὸν λοιπὸν και τὸ ἀροκτζεράμειον νὰ εἶναι κρέας. Σ' ἓνα ἔδικιο τοῦ Διοκλητσανοῦ βρήκα τὴ λέξη κερμάδειον (κρέας) πού σημαίνει κρέας ἀπὸ ἐλάφι ἀφοῦ κερὰς εἶναι τὸ ἐλάφι κ' ὕστερα ὁποιοδήποτε κρέας ἀπὸ θῆραμα. Μετὰ τὸ πρῶτο συνθετικὸ ἀροκ—ἔχω τὸν τύπο * ἀροκεμάδειον. Τὸ ἀροκε-

μάδειον αὐτὸ ἵχει ὅμοια μετὰ τὸ ἀροκτζεράμειον, μὰ γιὰ νὰ φθάσουμε ἐκεῖ πατεῖται ἓνας ἐνδιάμεσος τύπος * ἀροκεμάρειον ἀπὸ τὸν ὁποῖο μετὰ πρόληψη τοῦ δευτέρου ρ ἀπὸ ἐπίδραση τοῦ πρῶτου ρ μορφοῦε νὰ προέλθει τὸ ἀροκτζεράμειον. Σχηματίστηκε ὅμως ποτὲ τὸ ἀροκεμάρειον; Ὁ τύπος αὐτός μορφοῦσε νὰ σχηματισθεῖ μετὰ τὴ Βυζαντινὴ κατάληξη -άριον κατὰ τὰ πολλὰ Βυζαντινὰ σὲ -άριον ὅπως γυναικάριον, ἀνθρωπάριον, ὀνάριον, κινάριον. Μποροῦσε ἀκόμη ὁ τύπος αὐτός νὰ προέλθει μετὰ τροπῆ τοῦ δ σὲ ρ πού παρατηρεῖται στὰ Καππαδοκικὰ ἰδιώματα ὅπως στὸ ἰδιώμα Σίλης ὅπου λεγόταν ρέζα=δέξα, ἐρινό=δύο, ράσκαλις=δάσκαλις (ἀπ' αὐτὸ και τὸ Ἀσκαρις), ράρεκα = δώδεκα. Εἶναι γνωστὸ ὅτι τὰ Ἀρχαϊκὰ τραγοῦδια μεταφῆρθηκαν στὴν Κύπρο ἀπὸ τὴν Μικρὰ Ἀσία. Ὁ λαὸς πού δέχτηκε αὐτὴ τὴ λέξη ἀπολιθωμένη μέσα στὸν στίχο ποτὲ δὲν ἤξερε τί σημαίνει και μορφοῦε ἀκόμη νὰ τὴ σύνδεσε μέσα του μετὰ τὸ κερμάιδι ἀφοῦ στὴ Ρόδο τὴν ἔκανε κερμάδιπτα.

Ἡ λέξη δὲν μορφοῦε νὰ εἶναι τὸ ἀροκτζεράμειον τοῦ Πολίτη οἷτε τὸ ἀροκχιμάριδο τοῦ Φάβη γιατί τὸ χι δίνει στὴν Κυπριακὴ shi και ὄχι κε οἷτε τὸ ἀροκεράμιδα τοῦ Κυριακίδη, δηλαδὴ φωνμὴ ψημένη σὲ κερμάιδι, γιατί αὐτὸ δὲν ἔχει καμμίαν σχέση μετὰ τῶν ἀντρεωμένων οἷτε ἡ μυθολογικὴ χίμαιρα τοῦ Κουρμούλη, γιατί τάχα τὸ Κυπριακὸ ἀρινοῦ εἶναι ἓνα ζῶο περιεργό και δὲν ἔχει κανέναν ἄν εἶναι πρόβατο ἢ αἶγα, γιατί ὁ λαὸς δὲν μορφοῦε νὰ κάνει τέτοιες συσχετίσεις. Ἐννοεῖται ὅτι κ' οἱ τύποι ἀροκχιμάριδο και ἀροκεράμιδα εἶναι ὑποτιθέμενοι. Ἀροκτζεράμειον εἶναι ἡ καθαρὰ Βυζαντινὴ λέξη κερμάδειον γιατί ἵχει ὅμοια και γιατί ἀποδίδει τὸ νόημα τοῦ στίχου.

Ἄν κοιτάξουμε τὸ πρῶτο συνθετικὸ ἀροκ-, θὰ δοῦμε πὸς κὶ αὐτὸ παρέχει δυσκολίες. Τὸ ἀροκ- τὸ νοιώθουμε σάν τὸ ἄγριο-, ὁ τύπος ὅμως ἀροκτζεράμειον πού καταγράφηκε ἐπίσης μᾶς ὑποχρεώνει νὰ δοχοῦμε και σχέση μετὰ ἄφριν, δηλαδὴ ἄγγιν. Ἀροκεράμειον εἶναι ὁ ἀθέρας τοῦ κερμάδειου ὅπως τὸ ἄγγιν τοῦ λαοῦ εἶναι ὁ ἀθέρας τοῦ λαγείου κρέατος. Μετὰ ποῖο δρόμο ὁ ἀθέρας ἔγινε ἄθριν θὰ μᾶς ἔλεγαν τὰ Μικρασιατικὰ ἰδιώματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχονται τὰ Κυπριακὰ ἡρωϊκὰ τραγοῦδια.

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΥΣΕΙΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΕΣ

Ἡ πείρα ἐνὸς χρόνου πνευματικῶν ἀνταλλαγῶν μὲ τὸ ἐθνικὸ μας κέντρο δὲν εἶναι ἀσφαλῶς μεγάλη ὥστε ν' ἀποτελέσῃ βάση. Βρισκόμαστε ἀκόμα πολὺ στὸ δοκιμαστικὸ στάδιο. Ἐξάλλου δὲν ξέρουμε ἀκόμα σαφῶς πῶς θὰ διαμορφωθῇ ἡ κατάσταση στὸ μέλλον κι' ἂν δὲν θὰ ἀπαιτήσῃ ἄλλα ριζικώτερα μέτρα.

Ὅστοςο μερικὰ ὀφθαλμοφανῆ σημεῖα πρέπει νὰ τονισθοῦν, τουλάχιστο πρὸς μελέτη των. Ἐξαρχῆς πρέπει νὰ τὸ πῶ πῶς οἱ πνευματικὲς ἀνταλλαγές γίνονται δίχως πρόγραμμα. Ἐπὶ αὐτῶν ὁ εὐρύτερος σκοπός, στὸν ὁποῖο δίνουν τὴ μεγαλύτερη σημασία, ὁ «ἐθνικὸς σκοπός». Ἀλλὰ ὁ «ἐθνικὸς σκοπός» εἶναι ὁ μόνος; Καὶ μπορεῖ ἡ ἰερότητα τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ν' ἀποτελέσῃ τὸν κύριο μοχλὸ τῆς ἐπιτυχίας;

Ἄλλὰ νομίζω πῶς οἱ ὑπεύθυνοι πρέπει νὰ ληθῶν βάση των πῶς οἱ πνευματικὲς ἀνταλλαγές καὶ σχέσεις δὲν ἐπιτελοῦνται μὲ τὶς γενικὲς φύσεις διαλέξεις, ποὺ συνήθως ἔχουν κοσμικὸ ἄλλοι χαραχτήρα καὶ ποὺ σ' αὐτὲς ὑποχρεωτικῶς οἱ ὁμιλητὲς λαμβάνουν ὑπόψιν τὸ κατώτερο ἐπίπεδο τοῦ ἀκροατῆ. Ἄν θὰ χρησιμοποιηθῇ πότε-πότε καὶ ὁ τύπος αὐτός θὰ προτιμούσαμε ἓνα θέμα προσωπικὸ, ὡς εἶναι π.χ. τὰ ταξιδιωτικὰ, ὅπου ἐπιτρέπεται ὁ προσωπικὸς λυρισμὸς κι' ὅπου θὰ μπορούσε νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ ἡ φωτεινὴ προβολή.

Σ' ἓνα ἄλλο σχόλιο θὰ συζητήσουμε τὴ σημασία τῶν ἐξειδικευμένων διαλέξεων ἢ μαθημάτων ἐπιμορφωτικῶν, ποὺ προσωπικῶς τὰ ὑποστηρίζουμε.

ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΛΙΠÉΡΤΗ

Ἡ ἰδέα τοῦ Φεστιβάλ Λιπέρτη μὲ εἶχε προσωπικῶς ἐνθουσιάζει. Στὸ κάτω-κάτω βρισκόταν μιὰ ομάδα ἐνθουσιωδῶν νέων σ' ἓνα χωριὸ ποὺ συνέλαβε τὴν ἰδέα νὰ γιορτάσῃ γιὰ ἓνα ποιητῆ (ἀνεξαρτήτως μεγέθους) καὶ νὰ κινήσῃ ἔτσι ἐνδιαφέροντα πνευματικὰ σὲ παγκόσμια κλίμακα.

Ἀνεξαρτήτως ἂν ἦμον μέλος τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ φεστιβάλ αὐτοῦ, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω πῶς ἐξαρχῆς ἔτρεμα γιὰ τὴν πιθανότητα ἀποτυχίας, ἔτσι κι' ἂν δὲν τὸ ἔδειχνα. Κι' ἔτρεμα κυρίως γιὰ τὶς συνέπειες τῆς ἀποτυχίας αὐτῆς καὶ τὸν ἀντίκτυπὸ τῆς

σὲ πιθανὲς σκέψεις διοργανώσεως ἄλλων πνευματικῆς φύσεως ἑορτασμῶν.

Τὸ φεστιβάλ πέτυχε. Ἐπὶ αὐτῆς πείρα σχετικῆ. Ὁ κόσμος ζητᾷ καὶ τέτοια. Βρισκόμαστε μ' ἄλλα λόγια στὴν ἀρχὴ μᾶς ἐποχῆς ποὺ διψᾷ γιὰ πνευματικὲς ὁμαδικῆς φύσεως ἐκδηλώσεις.

Μένει τώρα ἡ σκέψη πῶς θὰ ἀξιολογήσουμε τὴν πείρα αὐτὴ εἰδικῶς γύρω ἀπὸ τὴν ὑπόθεση Λιπέρτη. Προσωπικῶς προτιμῶ τὸ ἐξῆς: νὰ σχηματισθῇ μιὰ πολὺ λιγομελὲς ἐπιτροπὴ, μόνιμη, γιὰ Φεστιβάλ Λιπέρτη, ποὺ νὰ ἐτοιμάζῃ τὸ ἐπόμενο, καλώντας κάθε φορὰ ὅσα πρόσωπα νομίζει πῶς χρειάζονται γιὰ τὴν καλύτερη διοργάνωση. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ θὰ ἔχῃ ὡς βάση τὸν Λιπέρτη. Δηλαδὴ θὰ φροντίζῃ γιὰ τὴ μελοποίηση ποιημάτων του (ὁ Γιάνκος Μιχαηλίδης ἔχει ἀρετὰ, ὁ Κώστας Ἰωαννίδης ἐπίσης). Νὰ κοιτάξῃ νὰ βρῇ ἐρμηνευτὲς τῶν ποιημάτων, ποὺ νὰ ἔχουν κατὰ αὐτοὶ οἱ ἐρμηνευτὲς νὰ ἐκφράσουν γιὰ νὰ κάμουν ἐρμηνεῖα στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης. Αὐτὸ θάνα ἡ βάση. Κι' ὕστερα μὲ τὴν εὐρύτερη ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ νὰ συμπληρώσουν ἓνα πρόγραμμα κάποιας διάρκειας γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἔννοια καὶ τὶς ἀπαιτήσεις φεστιβάλ.

Ὁ ΑΠΟΠ Πέλλα-Παῖς ἄς σκεφτῇ τὴν πρόταση αὐτὴ.

ΤΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΟΥΡΙΟΥ

Ὁ «Καλλιτεχνικὸς Ὀμιλὸς Ἑλλήνων Διδασκάλων Λεμεσοῦ» μὲ τὴν διοργάνωση τοῦ Φεστιβάλ Κουρίου ἀπέδειξε πρὸς σοβαρὸ καλλιτεχνικὸ στοιχεῖο εἶναι καὶ πόσο δυναμισμὸ διαθέτει. Δὲν εἶναι ἀπλὴ κουβέντα, οὐδὲ ἡ σύλληψη τῆς ἰδέας ἐνὸς φεστιβάλ τραγωδίας στὸν τόπο μας. Ἡ διοργάνωσή του ἀπαιτεῖ καὶ ἐνθουσιασμὸ (ἢ καλύτερα πίστη βαθεῖα) καὶ δυναμισμὸ. Ἄλλοῦ ὑπάρχει τὸ κράτος ποὺ δίνει τὴ συνδρομὴ τὸ ὕληκ, ἠθικὴ καὶ ἐμπειρογνώμονες. Ἐδῶ τὸ καθετὶ γίνεται μὲ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἢ πρωτοβουλία πολὺ μικρῆς ομάδος, τουλάχιστο στὸ παρὸν στάδιο.

Ποῖα εἶναι ἡ σημασία τοῦ Φεστιβάλ Κουρίου (ἢ, στὴν πραγματικότητα, Τραγωδίας στὸ θέατρο τοῦ Κουρίου); Ἡ ἔναση τῶν Κυπρίων, σὲ (τύπο πνευματικῆς ἀμφυκτιονίας), μὲς τὸν παλιὸ ἑαυτὸ τους. Ἡ συγκίνηση ἀπὸ τὸ καλλιτεχνικὸ ἀδερφάνειο περισσότερο ἀπὸ καθετὶ ἄλλο. Ἡ τραγωδία ὡς τὸ κορυφαῖο πνευματικὸ μας δημιουργημὰ μπορεῖ ἀπὸ κάθε ἄλλο εἶδος τέχνης νὰ μᾶς

συνενώση και να μᾶς δείξη τὸν βαθύτερο ἑαυτοῦ μας.

Τὸν ἔσωτερικό και ἔξωτερικό τουρισμό, ὅπως τὸν ἀντιλαμβάνονται οἱ οἰκονομικοὶ ὀργανισμοὶ και τὰ σχετικὰ χρονικά τμήματα, δὲν τὸν βάζω στὴ πρώτη γραμμὴ τῆς σημασίας ἐνὸς φεστιβάλ τραγωδίας. Εἶναι πολὺ δευτερεύον στοιχεῖο, πηγὴ οἰκονομικῆς κινήσεως, μὰ δὲν ἔχει ἄμεση πνευματικὴν ἀξία. Ὡστόσο δὲ μπορεῖς νὰ τὸν παρίδῃς.

Μένει τώρα μιὰ νέα προσπάθεια ἀξιοποίησης τοῦ Θεάτρου στὴ Σαλαμίνα. Ἴσως ἡ ἀξιοποίηση τοῦ θεάτρου αὐτοῦ νάχη μεγαλύτερη τουριστικὴ σημασία και ταυτοχρόνως θὰ συμβάλῃ στὴν πνευματικὴ κίνηση τοῦ ἀνατολικοῦ μισοῦ τοῦ νηιοῦ μας. Ὑπάρχει ἐκεῖ τὸ «Λύκειον Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου κ' ὁ Ἐπιστημονικὸς και Φιλολογικὸς Ὁμιλοῦ Ἀμμοχώστου», πὺ μὲ συνεργασία ἄλλων δυναμικῶν στοιχείων, θὰ μπορούσε νὰ μμηθῇ τὴν κίνηση, τὴν ἀξίεπαινη και πρωτόπορα κίνηση, τοῦ «Καλλιτεχνικοῦ Ὁμίλου Ἑλλήνων Διδασκάλων Λεμεσοῦ».

Κάποτε εἶχαμε φιλοδοξήσει, σὲ πολὺ καλιὰ χρόνια, νὰ κάνουμε ἐδῶ στὴ Λευκωσία μὲ ἐπίκεντρο τὸν Ἄρωνα τῆς Λήδρας μιὰ κάποιαν κίνηση φεστιβάλ τραγωδίας. Φαίνεται ὅμως πὺς ὑπάρχουν τεράστιες δυσκολίες, πρὸς τὸ παρὸν τουλάχιστο.

Ὑπάρχει ὅμως μιὰ δωρεὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως γιὰ νὰ χριστῇ ἕνα ὑπαίθριο θέατρο γιὰ ἔρμηνεία τραγῶδων στὴν Παιδαγωγικὴ μας Ἀκαδημία. Ὅταν αὐτὸ πραγματοποιηθῇ ἀσφαλὺς θὰ γίνῃ τὸ κέντρο σχετικῶν παραστάσεων πανηγυρικοῦ μάλιστα χαρακτῆρα.

Θὰ πρέπει ἐδῶ νὰ θυμηθοῦμε τὰ Φεστιβάλ Νεολαίας πὺ εἶχανε διοργανωθῇ ἐδῶ στὴ Λευκωσία κατὰ τὴν διάφορεια τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ μας Ἀγῶνα. Ἡ κίνηση ὅμως αὐτῆ εἶχε τὸν χαρακτῆρα τῆς Ἀντιστάσεως τοῦ Λαοῦ παρὰ ἀμυγῇ καλλιτεχνικὸ στόχο, παρόλο πὺ πολλὲς φορὲς παρουσίαζε πολὺ καλλιτεχνικὸ χαρακτῆρα.

**ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΕΣ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ
ΚΑΙ Η ΑΘΗΝΑ**

Θάταν ἀγνωμοσύνη νὰ μὴ εὐχαριστήσουμε τοὺς ἐξ Ἑλλάδος ὀμιλητῆς, πὺ μᾶς ἔρχονται, μὲ προσωπικὲς θυσίες τῶν πολλῶν φορέσ, γιὰ νὰ συσφίξουν τῖς πνευματικὲς σχέσεις τοῦ ἐθνικοῦ μας

κέντρου μὲ τὴν πνευματικὴ αὐτὴν ἐπαρχία τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ἔχει σημασία ἂν τοῦ ἐνὸς ἄρεσε ὁ ἄλλος και τοῦ ἄλλου τὸν ὁ βῆτα. Αὐτὸ και φυσικό εἶναι και... ἀπαράιτητο. Κι' αὐτὸ δὲν σημαίνει πὺς ὁ ἕνας ἔχει περισσότερο δίκαιο ἀπὸ τὸν ἄλλο στὴν ἄλλα ἢ βῆτα προτίμησή του.

Θάταν ὅμως καλύτερο ἂν ὑπῆρχε ἕνα πρόγραμμα και μιὰ συνοχή. Ὁ προγραμματικὸς τύπος τῶν ἐπιμορφωτικῶν διαλέξεων πρέπει νὰ θεωρητῇ και ὁ πὺ ἐξυηρητικὸς και τῶν ἐδῶ ἀκροατῶν και τῶν ὀμιλητῶν. Οἱ ἐπιμορφωτικὲς διαλέξεις δὲν πρέπει νὰ περιορίζονται μόνο μεταξὺ τῶν ἑλαιοιδετικῶν. Εἶναι οἱ γιαιτροί, εἶναι οἱ δικηγόροι, εἶναι οἱ ζωγράφοι. Ὑπάρχουν ἀκόμα οἱ συντεχνιακὲς και συνεργατικὲς κινήσεις. Ὑπάρχει τὸ θέατρο (ὡς ἡθοιοιοί, σκηνοθέτες, κριτικοί, σκηνογράφοι κλπ.). Καὶ τόσοι ἄλλοι κλάδοι μὲ λίγους ἢ πολλούς.

Τὰ ἐπιμορφωτικά μαθήματα τῶν κ.κ. Θεοδορακοποῦλου — Σπετσέση και Παπανοῦτου ἀφίρσανε ἐποχῇ. Εἶχαν κινήσει ἐνδιαφέροντα, συζητήσεις κλπ. Αὐτὸ ἐπιδιώκει ἡ ἐπιμόρφωση. Ἄς τὸ μεταφέρουμε τὸ ἴδιο στοὺς γιατροὺς. Στὸν «Εὐαγγελισμό» π.χ. εἶχαν γίνεαι σειρά μαθημάτων γιὰ ἀνανέωση γνώσεων και γνωριμία μὲ τῖς νέες προόδους. Κάτι τέτοιο μὲ ἕνα ἢ δυὸ εἰδικούς, ἰδίως τῶν γενικῶν κλάδων, θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν στὴν Κύπρο σὲ μιὰ ἢ δυὸ ἐβδομάδες. Γιὰ τοὺς δικηγόρους π.χ. πὺ πολλοὶ τοὺς εἶναι ἀπόφοιτοι τῶν Ἀγγλικῶν Σχολῶν μιὰ σειρά ἐπιμορφωτικῶν διαλέξεων ἀπὸ ἕνα ἢ δυὸ καθηγητῆς τῆς νομικῆς και ἐπὶ κλάδων πὺ δὲν διδασκῆσαν στὸ Λονδίνο θὰ ἐξυηρητοῦσε πολὺ τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα. (Μόνον τοὺς νομικοὺς ὄρους νάκουγαν κάτι θάταν).

Ἄς σκεφτοῦν οἱ ὑπεύθυνοι και αὐτῇ τὴν πρόταση, κοντὰ στῖς γενικῆς φύσεως διαλέξεις, τοῦ τύπου πὺν ἀναφέρουμε σὲ προηγούμενο σὺλόλιό μας.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

**ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»
ΜΕ ΑΘΛΟΘΕΤΗ ΤΗΝ ΟΧΕΝ
ΚΥΠΡΟΤ**

Ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» προκηρῶσει διαγωνισμόν ἐνὸς ποιήματος γραμμένου γιὰ τὴν Παναγία κ' ἐνὸς μὲ θέμα θρησκευτικὸν ἐλευθέρος. Ἀθλοθέτησε τὸν διαγωνισμόν αὐτὸ ἡ ΟΧΕΝ Κύπρου στὴν προσπάθειά της νὰ βοηθῇ τὴ σιγγραφῇ και τὴν ἐκδοσῇ ἔργων

μὲ περιεχόμενο θρησκευτικό.

Ο ροὶ διαγωνισμοῦ: (α) λαμβάνει μέρος κάθε Ἑλληνας (Κύπριος, Ἑλλαδικὸς ἢ Ὀμογενείας), (β) τὸ ἔργο ἢ τὰ ἔργα θὰ ὑποβάλλονται εἰς διπλοῦν, (γ) μπορεί ἕνας νὰ διαγωνισθῆ καὶ γιὰ τὰ δύο θέματα μὲ ἓνα ἢ περιοριστότερα ποιήματα, (δ) δὲν ὑπάρχει περιορισμὸς στὴν τεχνολογία, (ε) τὰ βραβευθέντα θὰ ἀνήκουν στὴν ΟΧΕΝ Κύπρου γιὰ ἔκδοση σὲ βιβλίο, μελοποίηση καὶ χρῆση, ἀφοῦ πρῶτα δημοσιευτοῦν στὴν «Πνευματικὴ Κύπρος», (στ) σὲ κάθε ποίημα θὰ ἀναγράφεται τὸ ὄνομα καὶ ἡ πλήρης διεύθυνση τοῦ διαγωνιζομένου (Δὲν γίνονται δεκτὰ ψευδώνυμα), (ζ) γιὰ κάθε βραβευμένο ποίημα θὰ δοθῆ τὸ ποσὸν λίρες πέντε (£5.—), (η) ὅσα δὲν βραβευθοῦν, καὶ κριθοῦν, ὅμως, ἄξια δημοσιεύσεως ὅπως εἶναι ἢ μ' ἐλάχιστες δευτερεύουσας σημασίας ἀλλαγές, θὰ περιληφθοῦν σὲ βιβλίο στὴ σειρά τῶν «Ἐκδόσεων ΟΧΕΝ Κύπρου», σὲ ὅποιον θὰ σημειώνεται πῶς ἢ ἐπιλογῆ ἐγινε ἀπὸ τοὺς δύο κριτὲς τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ θὰ δοθοῦν δύο ἀντίτυπα στοῦν συγγραφεὰ τους. Δικαιούται ἕνας νὰ δηλώσῃ ἑξαρχῆς πῶς δὲν θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ περιληφθῆ μὲς τὴν ἔκδοση. (θ) Χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

Κριτικὴ ἐπιτροπὴ ὀρίζεται: ὁ κ. Κύπρος Χρυσάνθης καὶ ἡ δις Οὐρανία Κοκκίνου.

Τελευταία προθεσμία ὑποβολῆς τῶν ἔργων ἡ 1 Νοεμβρίου 1961. Τὰ ἔργα θὰ ἀποστέλλονται στοῦν κ. Κ. Χρυσάνθην, Λήδρας 114, Λευκωσία—Κύπρος.

ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΑ

ΤΑΚΗΣ ΦΡΑΓΚΟΥΔΗΣ ΕΝΑΣ ΚΥΠΡΙΟΣ ΜΟΤΕΡΝΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ

Τὸν περασμένο Μάιο, στὴν Ἀθήνα, ἡ καλλιτεχνικὴ Κύπρος ἔδωσε τὸ παρὸν της, ἓνα παρὸν πρωτοποριακὸ καὶ ἄρτιο, σὲ μιά ὁμαδικὴ ἔκθεση «Συγχρόνου Ἑλληνικῆς Τέχνης», ποῦ ἔγινε στὶς αἴθουσες τῶν «Νέων Μορφῶν» καὶ στὴν ὁποίαν ἐξέθεσαν 30 περίπου ζωγράφοι καὶ γλύπτες ἀπὸ τὰ γνωστότερα ὀνόματα τῆς ἀφηρημένης καὶ ἀνεικονικῆς τέχνης στὴν Ἑλλάδα.

Ἀνάμεσα στὰ ὀνόματα τῶν Τόμπρου, Λαμέρα, Κοντόπουλου, Σπυρόπουλου, Μαλτέζου, Σαραφianοῦ, Τάκη Μάρθα, Βλαβιανοῦ, Βελισσαρίδη, Κεντάκα, Κούλας Μπεκιάση, Ἀλεξ. Μυλο-

νᾶ κ.ἄ. βρίσκεται καὶ τὸνομα τοῦ Κύπριου ζωγράφου Τάκη Φραγκοῦδη, ποῦ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ τὸν ἔκθεση τὸν περασμένο Δεκέμβρη στὴν ἴδια αἴθουσα, καὶ ποῦ κριθῆκε γενικὰ μὲ πολλὰ ἐγκωμιαστικά σχόλια, πῆρε μιά ξεχωριστὴ θέση ἀνάμεσα στοὺς σύγχρονους Ἑλλήνες ζωγράφους ποῦ ἀκολουθοῦν ὄλοι — καθέννας μὲ τὸ δικό του προσωπικὸ τρόπο — τὶς καινούργιες τάσεις τῆς Τέχνης.

Ὁ Φραγκοῦδης — ποῦ ἦταν μαθητῆς στὸ σχέδιο τοῦ Γ. Ἰακωβίδη καὶ τοῦ Μποκατσιάμπη, στὴ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν — δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἕνας νατουραλιστῆς ζωγράφος, ἀκόμα κι ὅταν ἀντέγραφε τὴ φύση. Ὁ ἰδεαλισμὸς του ζητοῦσε κατὰ πέραν ἀπὸ τὴν πιστὴ ἀπεικόνιση καὶ μιά ποιητικὴ πνοὴ φυσουσε μῆσα στὰ ἔργα του.

Ἐπηρεασμένος στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὸν Παρθένη στὶς διάφορες συνθέσεις του, μπόρεσε ἀργότερα νὰ ξεφύγει, μὲ μιά πρισματικὴ ἐνατένιση τῶν ἑσωτερικῶν ἀντικειμένων, ὅπου οἱ διαθλάσεις τοῦ φωτὸς ἔπαιζαν τὸ μεγαλύτερο ρόλο στὰ κυβιστικὰ του σχήματα. (Ἐκθεση ἔργων του στὴν GALLERIE «ΑΔΕΛ», 1955). Οἱ κριτικοὶ τῶν Ἀθηνῶν πρόσεξαν ἰδιαίτερα τὴν ἔκθεσή του ἐκείνη κ' οἱ κριτικὲς τους ἦταν πολὺ κολακευτικὲς γιὰ τὸν Φραγκοῦδη. (Ἄγγ. Προκοπίου, Σπ. Παναγιωτόπουλος, Μ. Καλλιγᾶς, Μ. Κωνσταντόπουλος, Δ. Καλλονᾶς κ.ἄ.). Μερικὰ ἔργα του τῆς ἐποχῆς αὐτῆς βρίσκονται στὴν Πινακοθήκη τοῦ Δήμου Λεμεσοῦ, ποῦ εἶναι ἡ ἰδιαίτερη Πατρίδα τοῦ καλλιτέχνη.

Ἐξακολουθεῖ νὰ δουλεύει καὶ ξεκαθαρίζει τὸ χρῶμα του, ποῦ γίνεται σὲ μερικὰ ἔργα του πιὸ ἔντονο καὶ ἀρμονικὸ μὲ τὴν βοήθεια τῶν συμπληρωματικῶν χρωμάτων, ἐνῶ παράλληλα προβαίνει σὲ μεγάλη ἀφαίρεση, χωρὶς ὅμως νὰ ξεφεύγει ἐντελῶς ἀκόμα ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο καὶ τὸ θέμα του, ὅπως τὰ ἔργα «Ἐρωτικὸ», «Περιστέρκι», «Προθήκη», κ.ἄ. ποῦ εἶδαμε στὴν ἔκθεσή του στὸ «ΖΥΓΟ» τὸ 1958. Αὐτὰ ὅσον ἀφορᾶ τὰ «λάδια» του. Στὰ σχέδια (μελάνι) καὶ στὰ χρωματιστὰ σχέδια (ἀκουαρέλλα), ποῦ παρουσίασε τότες, γινόταν ἀκόμα πιὸ ἀνεικονικὸς κ' οἱ κριτικοὶ του προβλέπανε ὅτι ἡ ἐξέλιξη τοῦ Κύπριου ζωγράφου θὰ τραβοῦσε πιὰ ὀριστικὰ πρὸς τὴ σύγχρονη τάση τῆς τέχνης, τὴν ἀφηρημένη ἢ τὴν ἀμορφη ζωγραφικὴ (ἢ ἀνεικονικὴ), ὅταν δὲν ὑπάρχει κάποιο συγκεκριμένο θέμα).

Ἡ ἐπίσκεψη κ' οἱ μελέτες ποῦ ἔκα-

νε ο Φραγκούδης στα Μουσεία Μοντέρνας Τέχνης της Ευρώπης, στάθηκαν ο άποφασιστικός σταθμός της τέχνης του. Χωρίς να μιμηθεί κανένα, με το αλάθητο αίσθητήριό της δικής του ψυχικής ωριμότητας, ξεκαθάρισε πιά πολύ τη γκάμα της παλέτας του, κρατώντας μόνο τα βασικά χρώματα και προσθέτοντας τώρα και το μαύρο (πού πριν από το 1958 έλειπε τελείως από συνθετικά έργα του) φτάνει σε μιά άφαιρέση ακόμα πιά μεγάλη και με μιά τεχνική της προλασκεινής του χαρτοπύλου του — ζωγραφίζει πάντα σε HART — BOARD που του δίνει την ευκαιρία να κάνει μιά προσωπική έλεξεργασία πάνω σ' αυτό, πριν αρχίσει να τοποθετεί τα χρώματά του. Όλα τα έργα της περιόδου 1959—60, πού είδαμε στην άτομική του έκθεση το Δεκέμβριο του 1960 στις αίθουσες των «Νέων Μορφών», είναι καμωμένα με τον προσωπικό αυτόν τρόπο.

Η έκθεση αυτήν τον τοποθέτησε πιά ανάμεσα στους φτασμένους Έλληνες ζωγράφους και τόν καθιέρωσε οριστικά στη θέση εκείνων των καλλιτεχνών, πού ακολουθούν τις σύγχρονες τάσεις. Αυτό φαίνεται κι από την προσοχή πού ο Καθηγητής του Μετσοβείου Πολυτεχνείου κ. Άγγελος Προκοπίου έδωσε στα έργα του Φραγκούδη, κατά την τελευταία διάλεξη πού έκανε στη σειρά των δέκα όμιλών του στο Θέατρο Έλσας Βεργή, στην Άθήνα, για την «Μοντέρνα Τέχνη», όπου μεταξύ των άλλων έπροβάλε έγχρωμα SLIDES και του Φραγκούδη συνοδεύοντάς τα με πολύ κολακευτικά λόγια. Οί διαλέξεις/μαθήματα έκλεισαν με μιά Όμαδική Έκθεση στις «Νέες Μορφές», όπως είπαμε στην αρχή αυτού του άρθρου.

Πολύ λίγιο από τους συμπατριώτες μας μπόρεσαν να δούν έργα του Φραγκούδη και θάτανε μεγάλη παράλειψη αν δεν έκανε και στην Κύπρο μιά άνδρομική έκθεση με τα πιά άντιπροσωπευτικά έργα της έξελιχτικής του καλλιτεχνικής πορείας, ώστε να χαρούν κ' οι Κυπριώτες φιλότεχνοι την ποίηση πού άνανθεται από τη μουσική των χρωμάτων του.

E. B.

Ο ΓΚΡΕΚΟ ΣΤΟ ΤΟΛΕΔΟ

Μία νέα θεωρία για το «αίνιγμα—Γκρέκο».

Σχετικά με την μυστηριώδη προσωπικότητα, την τεχνοτροπία και την αρ-

γολορημένη φήμη του Γκρέκο έχουν διατυπωθή κατά καιρούς πολλές θεωρίες.

Η πιά ενδιαφέρουσα έφημερία του «αίνιγματος - Γκρέκο» διατυπώθηκε τα τελευταία χρόνια από ένα διακεκριμένο Ίσπανό ιστορικό, τόν Gregorio Maranon. Ό Μαρανον θεωρείται ένας από τούς καλύτερους μελετητές στον κόσμο, μιά «φυσιογνωμία πού άπουσίαζε από την ιστορία του Δυτικού πολιτισμού από της εποχής του Γκαίτε». Είναι γιατρός, καθηγητής της ένδοκρινολογίας του Πανεπιστημίου της Μαδρίτης. Παράλληλα με την έπιστήμη του άσχολήθηκε κ' έγραψε πολλά βιβλία με θέματα ιστορικά· τά περισσότερα είναι γραμμένα κατά την διάρκεια της έπταετούς έξορίας του από την Ίσπανία, τόν καιρό του έμφυλίου πολέμου. Ό Μαρανον διατυπώνει την θεωρίαν του στα έξής σημεία:

Α'. Γιατί ο Γκρέκο πήγε στην Ίσπανία και ειδικά στο Τολέδο;

Είπαν ότι προσελκίθη από το περίφημο Έσκοριάλ, για τόν όποιο ο Φίλιππος Β' έζήτησε την συνεργασία των καλλιτεχνών όλοκλήρου της Ευρώπης. Άλλοι πιστεύουν ότι πήρε έντολή να ζωγραφίσει τόν ιερών των Δομινικανών καλογραίων του Τολέδο. Άν κ' αυτό τόν θεωρεί πιθανόν ο Μαρανον, στην άπόφασή του Γκρέκο βρίσκει καλύτερα αίτια. Πιστεύει ότι η άπόφαση του καλλιτέχνη να πάη στην Ίσπανία προϋπήρξε στην ψυχή του χωρίς καν και ο ίδιος να τόν γνωρίζη, χωρίς να είναι ένήμερος της προϋπάρχουσας άποράσεως του. Δέν ώθήθη από καμμία έξωτερική αίτια· πραγματική αίτια δέν ήταν παρά αυτός τούτος ο μυστικισμός του. Ό μυστικισμός πού πήρε την μορφή μιάς τάσεως νεωτεριστικής έναντι των άκάμπτων κανόνων του Κλασικισμού της Ίταλικής Άναγεννήσεως. Αυτή η άνταρσία του καλλιτέχνη πού στην Ίταλία θά ήταν έγκλημα ήταν να βρη στην Ίσπανία κ' ειδικά στο Τολέδο εύμενές κλίμα.

Τότε η Ίταλία κ' η Ίσπανία ζούσαν σε μιά στενή έπικοινωνία ζωής και πολιτικής. Για τούς Ίσπανούς η Ίταλία ήταν ένα πολιτικό και στρατιωτικό πρότυπο. Όμως ύπηρχαν ριζικές διαφορές μεταξύ των δύο λαών.

Άν και στην Ίσπανία διετηρείτο αυστηρά ένα κοινωνικό σύστημα, χαρακτηριστικά όρθόδοξο, τόν πνεύμα των Ίσπανών έμενε ζωηρό κ' ο σπνθής της άνταρσίας ήταν πάντα έτοιμος ν'

ανάψη φωτιές σὲ αὐστηροὺς καὶ μόνιμους κανόνες. Τὸ αἰσθημὰ τῆς ἀνεξαρτησίας ἔναντι ὀλοιασθήποτε τυποποιημένης καταστάσεως ἦταν, κ' εἶναι ἀκόμη, ἡ ρίζα τῆς Ἰσπανικῆς ἀτομικότητος. Τὸν ἴσον αἰῶνα στὴν Ἰσπανίαν ὑπέρχε τὸ δυναμικόν, πνευματικὸν κίνημα τοῦ μυστικισμοῦ. Ὁ μυστικισμὸς αὐτὸς εἶχε Ἀνατολικῆς προελεύσεως χαρακτῆρα καὶ δημιουργήθηκε κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἦταν ἡ αἴρεσις τοῦ Διαφωτισμοῦ. Ἐπὶ πλεόν τὴν ἐποχὴν τοῦ Γκρέκο μία νέα ἀνθισ τὸν Διαφωτισμοῦ σημειώθηκε: ἡ ἐποχὴ τοῦ μυστικισμοῦ τῆς Ἁγίας Θεοσεσίας, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σταυροῦ καὶ ἄλλων μυστικιστῶν ποὺ ἐνωματώσαν τὸ γνήσιον ἀτομικὸν πνεῦμα τῶν Ἰσπανῶν.

Ὁ Γκρέκο ἐν φύσει μυστικιστῆς ἤξερε ὅλα αὐτὰ κ' ἄφησε τὴν Ἰταλία πηγαίνοντας στὸ Τολέδο ὅπου δὲν ὑπῆρχε παράδοσις ζωγραφικῆς κ' ὅπου φαινόταν στὸν καθένα πᾶς πηγαίνοντας ἐκεῖ ἕνας Ἰταλὸς καλλιτέχνης, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ βοηθῆ τίποτε νὰ κάνει. Ὁ λαὸς τοῦ Τολέδο ζοῦσε σὲ μία ἀτμόσφαιρα ἐντονου καὶ διάπτου μυστικισμοῦ δὲν πίστευε μόνο στὰ θαύματα ἀλλὰ καὶ ζοῦσε μ' αὐτὰ. Αὐτὴ ἡ ἀτμόσφαιρα χρεαζόταν στὸν Γκρέκο γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ὅ,τι ὀνειρευόταν στὴν Ἰταλία. Ἦλθε στὴν Ἰσπανίαν ὑποκινούμενος ἀπὸ ἕνα μαντικὸ καὶ θαυματουργικὸ ἐνστικτο. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔγινε ὁ Ἰσπανὸς ζωγράφος ἀλλὰ ὁ ζωγράφος ποὺ ἀνῆκει σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, δυνάμει τοῦ μυστικισμοῦ τοῦ ποὺ ἦταν πανανθρώπινος στὴν Ἰσπανικὴ ψυχῇ.

Ἡ Θεότιτα ὅπως τὴν ἐρμήνευσε ὁ Γκρέκο εἶχε τὶς ρίζες Ἀνατολικῆς κ' Τοουδαϊκῆς ὁ Γκρέκο ἦταν Ἀνατολίτης κ' αὐτὸ ἦταν ποὺ τὸν ἔστειλε στὸ Τολέδο — πόλι με' Ἀνατολικὸ χαρακτῆρα ὡς σήμερα — κ' ὄχι σὲ μία πόλι τῆς Καστίλης.

Β'. Ἡ διαστροφή τῶν μορφῶν του.

Στὸ ἐρώτημα ποῖα ἡ σημασία ἐκείνων τῶν ἐπιμήκων, ἐξαυλωμένων κ' ἀσθαιρέτων μορφῶν τῶν πινάκων τοῦ Γκρέκο οἱ μελετητὰι τοῦ ἔργου του ἀπήντησαν κατὰ διάφορον τρόπον. Οἱ περισσότεροι πιστεύουν ὅτι ὁ Γκρέκο ἦταν τοσούτος. Ὁ Θεόφιλος Γκοτιέ στὸ βιβλίον του γιὰ τὴν Ἰσπανίαν ἀποκαλεῖ τὸν καλλιτέχνη «τρελλὸν μεγαλοφυῆ». Ὁ Ὄμοιος σήμερα πιστεύεται ἀπόλυτα ὅτι ὁ Γκρέκο εἶχε ἐντελῶς «σῶσας τὰς φρένας». Ἄλλοι ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ Γκρέκο ἐξωγράφισε μ' αὐτὸν τὸν παρὰ-

Ξενο τρόπο ἀπὸ ὑπερηράνεια, «σατανικὴ ὑπερηράνεια» ὅπως τὴν χαρακτῆρισαν: ζωγράφισε ἔτσι μόνο καὶ μόνο νὰ μὴ ὀμοιάζει τὸ ἔργο του με' τῶν Ἰταλῶν ζωγράφων κ' ἰδιαίτερα τοῦ Τιτσιάνο. Ὁ Μαρανὸν τὴν τελευταία αὐτὴ ἄποψιν δὲν τὴν θεωρεῖ ἀληθινή. Ἰσως, λέγει, ὁ Γκρέκο περιφρονοῦσε ἢ προσεποιεῖτο πᾶς περιφρονοῦσε τὸν Τιτσιάνο καὶ τὸν Μιχαὴλ Ἀγγελο. Ἡ περιφρόνησι του αὐτὴ ἦταν ἀπλῶς μία ἀσυμφωνία του ὡς πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῆς ζωγραφικῆς τους κ' ὄχι ἐξευτελιστικὴ κριτικὴ τῆς τέχνης τους. Ὅταν ἔλεγε πᾶς ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος «δὲν ἤξερε πᾶς νὰ ζωγραφίσει» δὲν ἐννοοῦσε ὅτι οἱ πίνακες του ἦταν κακοί, ἀλλὰ ὅτι ἡ Τέχνη εἶναι κάθε τι ἄλλο παρὰ ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο οἱ μεγάλοι καλλιτέχνες ἐξεθειάζοντο ἀπ' τὸν λόγὸ καὶ τὴν προτίμησι τῶν ἀρχόντων πᾶς εἶναι.

Ἄλλοι τέλος ἰεστήριζαν ὅτι τὰ μάτια του εἶχαν «ἀστυγματισμὸν» ὁ ὁποῖος τὸν ἔκανε νὰ διαστρέψει τὶς μορφὰς καὶ νὰ μὴ τὶς ζωγραφίῃ με' τὶς σωστὲς ἀναλογίας τους. Ἡ διάγνωση αὐτὴ θεωρεῖται σήμερα παιδαριώδης καὶ μὴ ἐπιστημονικὴ. Ἡ διαστροφή τῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν πρέπει ν' ἀποδίδεται εἰς τὴν Βυζαντινὴν κληρονομίαν τοῦ Ἀνατολίτη, Κρητικοῦ Γκρέκο: ὁ καλλιτέχνης ἐρμηνεύει στὰ ἔργα του οὐράνιες ὑπάρξεις ὄχι με' τὶς ἀναλογίας τῶν μορφῶν τῶν χρωματισμένων ὀλοπινάκων τῶν παραθύρων. Οἱ περισσότεροι σύγχρονοι κριτικοὶ συμφωνοῦν με' τὴν ἄποψιν αὐτήν. Εἰς τὴν μυθολογίαν τῶν ἀνατολικῶν λαῶν οἱ θεοὶ κ' οἱ ἄγιοι δὲν εἶναι σώματα ἀλλὰ πνεύματα. Ἐκεῖνο ποὺ φαίνεται ἀπὸ τὴν ψυχῇ εἶναι ὁ ἴσκιος, ἡ ψυχῇ εἶναι ὁ ἴσκιος τὸν ὁποῖο προβάλλει τὸ σῶμα. Ὁ Ὅττο Ράγκ ἔχει μελετήσει ἰδιαίτερα τὸ πρόβλημα τοῦ ἴσκιου — ψυχῆς. Κι' ὁ Ὅμηρος λέγει ὅτι οἱ σιῆς εἶναι οἱ ψυχῆς τῶν νεκρῶν. Τὶς ἀναλογίας τῶν ἴσκιων μας τὶς βλέπομε καθὼς βαδίζομε τὶς ὥρες τῆς ὄψεως τοῦ ἡλίου, με' τὸν ἡλίου ἢ τὸ φεγγάδι πίσω μας. Πᾶς εἶναι ἡ σιά μας; Δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ ἐπιμήκης ἐκείνη μορφή με' τὴν μικρὴ κεφαλὴ καὶ τὰ πολλὰ μακρὰ πόδια. Εἶναι οἱ οὐράνιες ὑπάρξεις — μορφῆς τοῦ Γκρέκο. Οἱ θεῖες ὑπάρξεις, οἱ ὁποῖες εἶναι ψυχῆς κ' ὄχι σώματα οἱ ὑπάρξεις με' τὶς ἀναλογίας τῆς ἀνθρωπίνης σιάς. Στὸν πίνακά του «Σχέδιο καὶ Ἀποψις τοῦ Τολέδο» ὁ ἴδιος ὁ Γκρέκο στὸ κάτω μέρος ἔγραψε: «οἱ ἱερῆς εἰκόνες, ὅπως φαίνονται ἀπὸ μακρὰ μοιάζουν με' σιῆς ἢ

μέ φλόγες». Καί ἡ φωτιά ὅπως λέγει ὁ Πάτροκλος στήν Ἰλιάδα παριστά τήν ψυχή. Στόν πίνακα «Ἐνταφί τοῦ Κόμητος Ὁργκά» ἡ ψυχή τοῦ Κόμητος παρουσιάζεται μπροστά στό Θεό μέ τήν μορφή φλόγας.

Γ'. Τό τρίτο πρόβλημα τοῦ Γκρέκο εἶναι τό μυστήριο γύρω ἀπό τήν φήμη του.

Ὁ καθέννας ξέρει ὅτι ὁ Γκρέκο ἦταν ἄγνωστος μέχρι τῆς ἀνακαλύψεώς του ἀπό τοὺς ρομαντικούς συγγραφεῖς τοῦ 19ου αἰῶνος καί μέχρι τῆς ἀξιοποιεσέως του ἀπό ἄλλους καλλιτέχνες τοῦ ἰδίου αἰῶνος, τοῦ Cezanne καί Degas κι' ἀργότερα τοῦ Zaloga, Rusinol καί ἄλλων Ἰσπανῶν, πού ἐσχημάτισαν μιὰ «ἐπαναστατική συντροφιά» στή Montmartre.

Ἀλλά αὐτή ἡ ἀργοπορημένη ἀναγνώρισις τῆς μεγαλοφυΐας του δέν ἔχει τίποτε νά κάνει μέ τήν δημοτικότητα του στήν Ἰσπανία. Ἡ ἐκτίμησις τοῦ Ἰσπανικοῦ λαοῦ μεγάλωσε ἀπό τήν πρώτη στιγμή πού ὁ Κρητικός ζωγράφος ἄρχισε νά ζωγραφίζῃ στήν Ἰσπανία. Ἀπό τοὺς πολλοὺς μελετητές του λησμονεῖται τό γεγονός ὅτι ὁ λαϊκὸς κύκλος τοῦ Θεοτοκόπουλου δέν ἦταν σέ παράλληλους δρόμους ὡς γεγονός ὁ λαϊκὸς κύκλος προσηχεν τοῦ διανοητικοῦ. Ἐνόσω εὖσως καί ζωγράφιζε ὁ Γκρέκο ἦταν ὑπερβολικά δημοφιλής. Ἀπείσπυστη ἀπόδειξις τῆς θεμῆς ὑποδοχῆς τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ ἀδιάκοπα σταθερὴ ζήτησις τῶν ἔργων του. Τό σπίτι του ἔγινε κυριολεκτικὰ ἐργαστάσιον πινάκων, οἱ ὁποῖοι σήμερα κατακλύζουν τὰ Μουσεία, τὶς ἐκκλησίας καί τὶς ἰδιωτικὰς συλλογὰς. Στήν ἐποχὴ του ἦταν πολὺ ἀγαπητός κι' ὁ Ἰσπανικὸς λαὸς — μιὰ καί κανεὶς ποτὲ δέν εἶδε τὸν Θεὸ καί τοὺς ἁγίους μέ τὰ μάτια καί τὴν σάρκα του — εἶδε μέ τὰ μάτια τοῦ πνεύματος τὸν Θεὸ καί τοὺς ἁγίους τῆς πίνακος τοῦ Γκρέκο· τοὺς εἶδε ὅπως τοὺς φαντάστηκε καί τοὺς ἀγάπησε. Γδ' ἴδιο συμβαίνει καί σ' ὅσους ἀπ' ἐμῶς νοιώθουμε τὴν καθολικότητα, τὸν μυστικισμό καί τὶς θεολογικὰς ἔννοιες πού τὸ ἔργο του ἐρμηνεύει. Λόγω αὐτοῦ τὸ μυστικισμὸ καί τῆς καθολικότητός του τὸ ἔργο του δέν ὁμοιάζει μέ τῶν ἄλλων ζωγράφων· δέν εἶναι τὸ καλύτερο οὔτε τὸ χειρότερο· εἶναι ὅπλως κάτι διαφορετικόν. Δέν εἶναι μόνον ζωγραφικὴ εἶναι μιὰ γιγάντια προσπάθεια τοῦ καλλιτέχνη νά πῆ μέ τὰ πινέλα καί τὸ

χρῶματα γιὰ τὸ Θεὸ καί τὸν ἄνθρωπο τόσο λεπτὰ καί βαθεῖα.

ΜΑΡΙΑ ΠΑΤΤΙΧΗ

ΜΟΡΦΩΤΙΚΑ

ΜΙΑ ΑΞΙΕΠΑΙΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

(Ἡ ἔργασια τοῦ κ. Σ. Ν. Συρίμη, ἰδίως μέ τις ἐγχρωμες εἰκόνες ἀπὸ ἐκλεχτές τοιχογραφίας τῆς Βυζαντινῆς Κύπρου, εἶναι πᾶς γνωστὴ κι' ἔχει ἐκτιμηθῆ ἀπ' ὅλους. Ὡστόσο ἀπὸ πολλοὺς διαφεύγουν οἱ λεπτομέρειες. Εἶχα πολλὰς φορὰς συζητήσει τὸ ὅλο ζήτημα μέ τὸν ἴδιον τὸν ὑπεύθυνο τῆς κίνησης, ὅπως καί μέ ἄλλα πρόσωπα, ὑπεύθυνα ἢ μὴ, κι' ἔχω πεισθῆ πὼς πρέπει νά δοθῆ μεγαλύτερη δημοσιότητα κυρίως μέσ τοὺς πνευματικούς κι' ἐπιστημονικούς κύκλους. Οἱ διάφορες ἐγκύκλιαι τοῦ Γραφείου Ἑλληνικῆς Παιδείας περιορίζουν τὴ γνωριμία μόνο στό διδακτικὸ προσωπικόν.

Γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσωμε τοὺς ἀναγνώστες τῆς «Π. Κ.» ζητήσαμε ἀπὸ τὸν κ. Συρίμη μιὰ σημειώσιν του ὡς καί τὴ σχετικὴ μέ διαφανεῖς εἰκόνες Ἐγκύκλιαι τοῦ Γραφείου Ἑλληνικῆς Παιδείας. Τὰ δημοσιεύουμε πῶς κάτῳ.

Κ. ΧΡ.)

ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ

Ἀρχικὴ ἰδέα ἦτο ἡ φωτογράφησις χώρων ἀρχαιολογικῆς καί ἐν γένει ἱστορικῆς σημασίας τῶσαν ἀπὸ τὴν Κύπρον ὅσον καί ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, καί ἡ ταξινόμησις τῶν φωτογραφιῶν, κατὰ κανὸνα ἐγχρωμῶν διαφανῶν, εἰς σειράς, ὥστε νά δύνανται νά χρησιμοποιηθοῦν ὡς βοηθητικὰ μέσα διδασκαλίας. Ἀργότερον ἡ ἔργασια ἐπεξετάθη καί εἰς τὴν φωτογράφησιν διαφόρων σκηνῶν τῆς ὑπαίθθου, τοπιῶν κλπ.

Λόγω τοῦ περιορισμένου ἀριθμοῦ τῶν σχολειῶν τῶν ἐφοδιασμένων μέ προβολέα διὰ τὴν προβολὴν τῶν ἄνω εἰκόνων ἐγένεν ἀπόπειρα ἐκτιπώσεως τούτων εἰς ἐγχρωμῶν φωτογραφίας μεγέθους 30X40 ἐκμ. καί 15X10 ἐκμ. Αὐταὶ θὰ εἶναι δυνατόν νά χρησιμοποιηθοῦν τῶσαν ἀπὸ σχολεῖα ὅσον καί ἀπὸ ἰδιώτας, ἰδρύματα, Μουσεία κλπ. Ὡστε νά καταστοῦν εἰς ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτερον κύκλον γνωστοῖ οἱ ἀρχαιολογικοὶ μας θησαυροὶ πράγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἓν τῶν κυρίων μελημάτων μας.

Ἡ ἐκτύπωσις φωτογραφιῶν ἐν τού-

τοὺς παρουσίασε δύο σοβαρὰ μειονεκτήματα.

(α) Ὑψηλὸν κόστος (4/-- ἑκάστη μικροῦ μεγέθους φωτογραφία καὶ 35/- ἑκαστὴ μεγάλου μεγέθους, καὶ

(β) Εὐπάθειαν εἰς τὸ ἡλιακὸν φῶς.

Περαιτέρω μελέτῃ τοῦ ζητήματος ὠδήγησε εἰς δοκιμαστικὴν κατασκευὴν κλισέ καὶ ἐκτύπωσιν εἰς τὸ τυπογραφεῖον τόσον ἔγχρωμων εἰκόνων ὅσον καὶ συνήθων (μαῦρο ἄσπρο).

Ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε πλήρης ἤρχισε δὲ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου ἢ εἰς μεγάλην κλίμακα ἐκτύπωσιν εἰκόνων διὰ διανομὴν εἰς Σχολεῖα, Κατηχητικά, διάφορα ἰδρύματα, ἰδιώτας κλπ.

Τὸ κόστος τῶν εἰκόνων ἔχει ὡς ἀκολούθως:—

- (α) Ἐγχρωμοὶ μεγέθους 10X15 ἐκμ.
14 μίλς ἑκάστη.
(β) Ἐγχρωμοὶ μεγέθους 30X40 ἐκμ.
150 μίλς ἑκάστη.
(γ) Μαῦρο — ἄσπρο 30X40 ἐκμ.
25 μίλς ἑκάστη.

Σημειωτέον ὅτι διὰ νὰ κρατηθῇ τὸ κόστος εἰς τὸ χαμηλὸν αὐτὸ ἐπίπεδο αἱ εἰκόνες δέον νὰ ἐκδίδωνται εἰς πολλὰ ἀντίτυπα.

Ὡς ἔγχρωμοὶ εἰκόνες ἐκτυπῶνται συνήθως ἐκλεκταὶ τοιχογραφίαι ἀπὸ θυζαντινοῦς ναοῦς τῆς Κύπρου. Αἱ μεγάλου μεγέθους εἶναι ἄριστοι διὰ διακόσμειν τάξεις, αἰθουσῶν ξενοδοχείων, οἰκῶν κλπ.

Αἱ ἔγχρωμοὶ μικροῦ μεγέθους δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ ὡς Χριστουγεννιάτικες κάρτες.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΕΓΚΥΚΛΙΟΝ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Τὸ Τμῆμα Ἑποπτικῶν Μέσων Γραφείου Ἑλληνικῆς Παιδείας, πρωτοβουλία τοῦ ὑπευθύνου διὰ τὸ Τμῆμα ἐπιθεωρητοῦ κ. Σ. Ν. Συρίμη προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν σειρῶν διαφανῶν εἰκόνων σχετιζομένων μετὰ τὴν Ἱστορίαν, τὴν Γεωγραφίαν καὶ λοιπὰ μαθήματα.

Ὅπως ἰδιαιτέρα σημασία ἐδόθη εἰς τὰς σειρὰς τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Σειρὰ AN

Ἡ σειρὰ AN ἀποτελεῖ τὴν βασικὴν ἀναλυτικὴν σειρὰν τῆς Ἱστορίας τῆς Κύπρου, σύγκειται δὲ πρὸς τὸ παρὸν ἐκ 512 εἰκόνων. Ἡ σειρὰ ὑποδιαιρεῖται εἰς 41 ἐν ὅλῳ ἐπὶ μέρους σειρὰς μετὰ ἴδιον

διακριτικὸν ἀριθμὸν, τοῦ ὁποῦ προτάσσονται τὰ γράμματα AN. Ὁῦτο π.χ. ἡ σειρὰ «Κούριον» φέρει τὸ διακριτικὸν AN 12. Ἡ σειρὰ «Φρούριον Ἀγ. Ἰλαρίωνος» τὸ AN29 κ.ο.κ.

Εἰς τὸ εἰδικὸν δελτίον «Σειραὶ διαφανῶν εἰκόνων διὰ προβολεῖς στασίμων εἰκόνων — σειρὰ AN» παρατίθενται τὰ διάφορα θέματα τῆς σειρᾶς μετὰ τὸν διακριτικὸν ἀριθμὸν (ἀριστερὰ) καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰκόνων τῶν περιλαμβανομένων εἰς ἑκάστην σειρὰν (δεξιὰ). Ἐν συνεχείᾳ παρατίθεται βραχεῖα περιγραφή ἑκάστης εἰκόνος.

Ἡ ἐν λόγῳ σειρὰ, πλουτίζεται διαρκῶς μετὰ νέας ἐπὶ μέρους σειρὰς. Ἐπίσης ἑκάστη τῶν ἤδη ὑπαρχουσῶν ἐπὶ μέρους σειρῶν, πλουτίζεται διαρκῶς μετὰ νέας εἰκόνες. Πάντα τῶν συμπληρώματα θὰ ἀποστέλλωνται εἰς τὰ ἐνδιαφερόμενα σχολεῖα.

Σειρὰ AP

Ἡ σειρὰ AP ἀναφέρεται καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Κύπρου, εἶναι δὲ συνοπτικὴ, ἀποτελουμένη ἐξ 127 εἰκόνων. Αὕτη ὑποδιαιρεῖται εἰς τέσσαρας ἐπὶ μέρους σειρὰς μετὰ τοὺς τίτλους:

- AP1 — Προϊστορικὴ Κύπρος, 21 εἰκόνες
AP2 — Κλασσικὴ, Ἑλληνιστικὴ καὶ Ῥωμαϊκὴ περιόδος, 27 εἰκόνες
AP3 — Πρωτοχριστιανικὴ καὶ Βυζαντινὴ περίοδος, 34 εἰκόνες
AP4 — Φραγκοκρατία — Τουρκοκρατία, 45 εἰκόνες

Εἰς εἰδικὸν δελτίον «Σειραὶ διαφανῶν εἰκόνων διὰ προβολεῖς στασίμων εἰκόνων — Σειρὰ AP» περιγράφεται βραχεῶς ἑκάστη εἰκὼν. Ἀναλυτικὰ ἐπεξηγηματικὰ δελτία δι' ἑκάστην τῶν ἐπὶ μέρους σειρῶν εὐρίσκονται ὑπὸ ἔκδοσιν. Ἡ σειρὰ αὕτη προορίζεται διὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἢ σχολεῖα Μέσης Ἐκπαιδεύσεως μετὰ περιωρισμένα οικονομικὰ μέσα. Ὅ,τι ἀνεφέρθη διὰ τὴν σειρὰν AN, ἰσχύει καὶ διὰ τὴν παρούσαν.

Σειραὶ B, Γ, A, E.

Αἱ σειραὶ αὗται ἀναφέρονται ἐπίσης εἰς Κυπριακὰ θέματα. Ὁῦτο:

Ἡ σειρὰ B περιλαμβάνει εἰκόνας ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὰς ἀσχολίας τῶν Κυπρίων.

Ἡ σειρὰ Γ. εἰκόνας ἀπὸ τὴν Κυπριακὴν Φύσιν.

Ἡ σειρὰ Δ, καλύπτει τὰς βιομηχα-

νίας τῆς Κύπρου.

Ἡ σειρά Ε, περιλαμβάνει εἰκόνας ἀπὸ διάφορα σχολεῖα.

Ἀπὸ τὰς ἐν λόγῳ σειρὰς δὲν ὑπάρχουν πρὸς τὸ παρὸν διαθέσιμα ἀντίγραφα διὰ τὰ σχολεῖα. Θὰ ἐκδοθοῦν σχετικὰ δελτία εὐθὺς ὡς ἐτοιμασθοῦν.

Σειρὰ Ζ

Ἡ σειρὰ Ζ εἶναι μεγάλου ἐνδιαφέροντος καθότι περιλαμβάνει εἰκόνας ἀναφερομένας εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐτέθησαν ἤδη εἰς κυκλοφορίαν αἱ σειρὰ Νεώτεροι Ἀθῆναι, Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν, Μνημεῖα Ἀθηνῶν, Κνωσός, Φαιστός, Μουσεῖον Ἡρακλείου, Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν, Μυκῆναι, Κόρινθος, Ὅσιος Λουκά, Δαφνί, ὅσῳ κυκλοφορήσουν δὲ συντόμως αἱ σειραὶ: Δελφοί, Ὀλυμπία, Μυστράς, Σύνιον.

Σειρὰ Η

Ἡ σειρὰ αὕτη περιλαμβάνει εἰκόνας ἐκ διαφόρων ξένων χωρῶν. Ἀναφέρονται τὰς σειρὰς «Παρίσιοι», «Λονδίνιον» κ.λ.π.

Νεαὶ Σειραὶ

Εἰσηγήσεις ἐκ μέρους καθηγητῶν διὰ τὴν δημιουργίαν νέων σειρῶν, εἶναι λίαν εὐπρόσδεκτοι. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι δέον νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν ὅτι, πλὴν τῆς φωτογραφήσεως διαφόρων ἀντικειμένων, εὐκόλως δύνανται νὰ ἀντιγραφοῦν εἰκόνας ἢ σχεδιαγράμματα ἀπὸ βιβλία, πίννακας κ.λ.π.

Παραγγελίαι

Τὰ σχολεῖα δύνανται νὰ ἀποτείωνται διὰ παραγγελίας πρὸς τὸ Γραφεῖον Ἑλληνικῆς Παιδείας, Τμήμα Ἐποπτικῶν Μέσων Λευκωσία. Αἱ εἰκόνας δέον νὰ παραγγέλλονται κατὰ σειρὰς καὶ οὐχὶ μεμονωμένως. Ἡ ἀξία ἐκάστης εἰκόνης τοποθετημένης ἐντὸς τοῦ εἰδικοῦ ὑαλίνου καλύμματος ὠρίσθη κατόπιν εἰδικῆς συνεννοήσεως μετὰ τοῦ ἐργαστηρίου «Agfa» ἐν Γερμανίᾳ εἰς 80 μίλς.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Χρήστου Εὐελπίδη: Γιορτές, Ἀθήνα, 1961.

«Γιορτές» εἶναι ὁ τίτλος τοῦ νέου βιβλίου τοῦ Χρ. Εὐελπίδη. Ὁ συγγραφεὺς ὕστερα ἀπὸ τὸ δράμα, τὸ διήγημα καὶ τὸ μυθιστόρημα, δοκιμάζει τώρα μὲ μεγάλη ἐπιτυχία καὶ τὴν ποίησιν.

Τὸ νέο του ἔργο περιλαμβάνει δεκα-

πέντε ποιήματα, μὲ τὰ θέματα τῶν πῶ πολλῶν ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὶς γιορτὲς τῆς πρωτοχρονιάς καὶ τοῦ Πάσχα.

Σὲ μερικὰ ποιήματα χρησιμοποιεῖ ἄνετα τὴν ὁμοιοταληξία καὶ τὴν παραδομένη μετρική, ἐνῶ σ' ἄλλα ἀκολουθεῖ τὸ ἴδιο ἐπιτυχμένα τὸν ἐλεύθερο στίχο.

Μέσα ἀπὸ τὴν ὅλη συλλογὴ διαφαίνεται μιὰ λεπτὴ ἀγάπη πρὸς τὴ μνήμη τῆς μητέρας του, μιὰ προσπάθεια φιλοσοφικῆς θεωρήσεως τῆς ζωῆς καὶ ἀνάλυσεως τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ μιὰ βαθειὰ θρησκευτικὴ τάση. Εἶναι ἀπὸ τὰ ἔργα ἐκεῖνα ποὺ θίγουν βασικὰ προβλήματα καὶ κινοῦν τὸν ἀναγνώστη σὲ σκέψεις.

Ἡ συλλογὴ προσφέρεται σ' ἓνα καλοτυπωμένο βιβλίον μὲ ὥραία ἐμφάνιση καὶ διακοσμείται μὲ μοντέρνα σχέδια τοῦ Κώστα Γραμματοπούλου, πού, δυστυχῶς δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὸ περιεχόμενο.

Μ. ΜΑΡΑΘΕΥΤΗΣ

Α n g e l C r e s p o: Ἡ Ζωγραφικὴ (La Pintura) μετ. Κ. Χρυσάνθης, «Λυρική Κύπρος» 1961.

Εἶναι γενικὰ παραδεκτὸ πὸς ἡ αὐτοτέλεια τῆς Τέχνης δίνει στὸν ποιητὴ τὸ δικαίωμα νὰ κινήθῃ ἐλεύθερα μέσα στὴν ἔξαρση τῆς δημιουργικῆς στιγμῆς καὶ νὰ χρησιμοποιήσει τὴ λογικὴ τῆς ποίησης κ' ὄχι τὴν πεζή, ξηρὰ λογικὴ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀλήθειας ἢ τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Γι' αὐτὸ καὶ στὴν περίπτωση τῆς «Ζωγραφικῆς» τοῦ Crespò οἱ ἰδέες δὲν ἐξηγοῦνται καθαρὰ, ἀλλὰ ὑποβάλλουν στὸν ἀναγνώστη ἀπόψεις κ' ἔτσι τὸν ὑποχρεοῦν νὰ δώσει προσωπικὴν ἐξήγησιν στὰ ποιήματα κ' ἐνεργητικὰ νὰ συνεισφέρει τὴ δική του λύση κ' ὄχι νὰ δεχθῆ παθητικὰ ὅτι τοῦ προσφέρεται.

Ὁ Crespò ἀγαπᾷ τὴ Ζωγραφικὴ κ' ὄχι μόνον τὴν ἀγαπᾷ, ἀλλὰ καὶ τὴ σέβεται καὶ προπαντὸς τὴ γνωρίζει. Τὴν τραγουδᾷ μ' ἀγάπη καὶ μὲ γνώση. Σὰν πρώτη ὄψη τῆς ποίησός του φαίνεται πὸς χρησιμοποιεῖ ἀπὸ τὴ μιὰ τὴν ἐμπειρικὴ γνώση καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὶς αἰσθητικῆς θεωρίας στὶς ὁποῖες ἔχει καταλήξει ὕστερα ἀπὸ μακρόχρονη μελέτη καὶ διαλογισμό. Ξεκινώντας ἀπ' αὐτὴ τὴ γνώση καὶ θεωρία δὲν περιορίζεται σ' ἀπλὴ λογικὴ ἀπεικόνισιν ἀλλὰ ἀγγίζει βαθύτερα προβλήματα ὅπως εἶναι π.χ. ἡ φύση τῆς ἐμφάνισης, τῆς πραγματικότητας, τῆς ἔκφρασης, τῆς δημιουργίας κ.λ.

Ὁ τρόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἀντιμετω-

πίζονται οι σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ Φύσης, Καλλιτέχνη, Τέχνης και Κοινού είναι μεγάλης σημασίας για τον καθένα που ασχολείται με την Τέχνη. Απ' αυτό θα εξαρτηθεί η αισθητική του θεωρία. Γι' αυτό που κάτω θα εξετάσουμε και θα προσπαθήσουμε να βρούμε ποιά θέση παίρνει ο ποιητής ως προς αυτές τις σχέσεις.

Σχετικά με το πρόβλημα της εμπνεύσης και των παραγόντων εκείνων που επιδρούν για να πάρει κάθε εικόνα, κάθε ζωγράφου ιδιαίτερη μορφή, δηλαδή για τη σχέση που υπάρχει μεταξύ Φύσης και Καλλιτέχνη ή μεταξύ εκείνου που ήδη υπάρχει κι' εκείνου που πάει να δημιουργήσει ο ζωγράφος, ο ποιητής λέγει, πώς γράφει ο Θεός στον ούρανο τα σχήματα και δίνει στους ζωγράφους

«πινέλα για να πλάσουν σχήματα,
να λέν το μήνυμά του ως τηλεγράφημα
με το κρυφό του νόημα με τις λέξεις».

Κι' άλλου λέγει πώς τα σχήματα βγαίνουν από το χάος του κόσμου ή της ανθρώπινης ψυχής ή των δυνάμεων που την κυβερνούν. Αυτές είναι οι πηγές της εμπνεύσης. Μα απ' εδώ και πέρα ο τεχνίτης πρέπει να ριχτεί σε άγωνα, πάλη και θυσία χωρίς έλεος, για να δώσει μορφή. Κι' αν η μορφή στην τελική της όψη είναι τραγούδι, αρμονία, φως κι' εξήγηση στάθμευσε το χάος και το σκοτάδι. Η Φύση δηλαδή απ' όπου άντλει ο Καλλιτέχνης είναι άμορφη. Η θεωρία αυτή για τη Φύση σε σχέση με την Τέχνη ήταν κι' είναι πλατειά παραδεκτή. Πάραυτον όμως σήμερα κι' αντίθετη άποψη που λέγει ότι στη Φύση επικρατεί απόλυτη αρμονία κι' ότι απ' αυτήν ο Καλλιτέχνης παίρνει όχι μόνο ιδέες και σύμβολα για φορέα κι' έκφραση, αλλά προπαντός μαθαίνει μεθόδους εργασίας και δημιουργίας. «Δεν αντιγράφουμε τη Φύση, αλλά εργαζόμαστε παράλληλα προς αυτή». (P. Klee).

Στενά δεμένο με την εμπνεύση είναι το πρόβλημα της έκφρασης, της σχέσης δηλαδή που υπάρχει μεταξύ του ζωγράφου και του έργου του. Γιατί από τη μορφή που θα δοθεί στην εμπνεύση θα εξαρτηθεί ή έκφραση, το μήνυμα του πίνακα.

«Μά οι τέσσερις γραμμές οι πληγωμένες
ό,τι κρατάν ξεριζωμένο από την ύλη,
τη θάλασσα της ύλης, εξηγοούν
τόν άνθρωπο που σου μιλάει».

Στο κάρφο επομένως εξωτεριζέονται οι σκέψεις και τα αισθήματα του ανθρώπου. Κι' η Τέχνη είναι μέσο επικοινωνίας, «δευτέρα μάτια, δεύτερη αίσθηση, δεκάτη γλώσσα».

Δυσκολευόμαστε να καταλάβουμε πώς έννοει ο ποιητής τη μετατροπή του άμορφου ύλικού της Φύσης σε Τέχνη. Ποιές είναι οι ιδιότητες του εκείνης που του δίνουν τέτοια ικανότητα αλλαγής; Παρ' όλον ότι

«Όλα στο βάθος του εαυτού τους
τό άτομικά μυστήριο τους κρατάνε».

ίσως η απάντηση να βρίσκεται στο τρίτο ποίημα εκεί που μάς καλεί να ενώσουμε με την ύλη και τη Φύση.

«...Φύγε μαζί κι' ενώσου
μ' ό,τι τριγύρω σου περνά.
Πές ξεφηνικά: Ξιμέρσο, στέγη κι' έπιφά-
(νεια εγώ,
εγώ 'μαι τό θουνό γεμάτο λύκου».

Να προεκτείνεις δηλαδή τον εαυτό σου, να τον αισθάνεσαι μέσα σ' εκείνο που παρατηρείς ή διαλογίζεσαι (EM-PATHY). Έτσι το άψυχο παίρνει ζωή κι' εκείνο που δεν σου άνηκει γίνεται ένα με τον εαυτό σου και μιλά για σένα.

Ευκολότερα καταλαμβάνουμε τη θέση του έναντι της πράξης της Ζωγραφικής στη χρήση των υλικών κι' εργαλείων. Η πράξη είναι αναπόσπαστο μέρος της δημιουργικής πορείας. Οι μογιές, τα καναβάτσα και τα πινέλα είναι μέσα αλλά κι' ουσία.

«Παίρνουνε χέρια, μάτια και μιλά,
μιά ξεχωρη φωνή για να φωνάζουν».

Θεωρητικά έχει τοποθετήσει το ζήτημα ο Luis Arnaud Reid ως εξής: «Υπάρχει μια ιδιότυπη ικανοποίηση και πλούσια άμοιθη στην επίγνωση της ιδιοσυγκρασίας, της τάξης που επιβάλλει ένα υλικό, που θα χρησιμοποιηθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να φανερώσει με το δικό του τρόπο την εμπειρία που νοιώθει ένας για το αντικείμενο», θέση δηλαδή αντίθετη προς την αισθητική φιλοσοφία του Croce που θέλει τον καλλιτέχνη μ' αποκλειστικά μεγαλύτερη ευαισθησία και προπαντός διαίσθηση.

Μέσο έκφρασης κατά τον Crespo είναι οι χρωματικές επιφάνειες. Η σχέση αυτή ύλης-πράξης και έκφρασης είναι θεωρία σχετικά νέα που διαδίδεται

μέ την εμφάνιση του Ίμπρεσιονισμού, ιδίως ανάμεσα στους οπαδούς της Γαλλικής Σχολής που είναι πάντοτε πιο προσγειωμένη από άλλες. Κάπου μιλά για την προσωπικότητα των διαφόρων χρωμάτων. Παρόμοιες αναφορές έχουν κάνει κι' ο Άγιος Διονύσιος ο Άρειοπαγίτης, τελευταία ο W. Kandinsky και πολλοί άλλοι.

Τονίζεται ακόμα το γεγονός ότι δε μπορείς να πεις στη μιὰ μορφή Τέχνης, ότι θα πεις σε άλλη. Κι' εδώ ακριβώς βρίσκεται η μεγάλη δυσκολία μετάφρασης σε λόγια ή έστω κι' έννοιες, της συγκίνησης, της έκφρασης και του περιεχομένου της Ζωγραφικής. Γιατί και κατ' αϊτήν, ακόμα τη στιγμή της δημιουργίας ο καλλιτέχνης δεν μπορεί να ξέρει τι μορφή ή έκφραση θα πάρει το έργο του.

«Νά προμαντέψω δε μπορώ την πρώτη (του μορφή την πρώτη διαίρεσή του — αιματηρή για (είρωνική)».

Ό χώρος είναι επίσης βασικό ζωγραφικό στοιχείο. Τόν θέλει όμως λογικό. Τέτοιος ήταν στην Ευρωπαϊκή Ζωγραφική ίσαμε την εμφάνιση του Κυβισμού. Σ' όλες όμως τις μοντέρνες σχολές σήμερα υπεισέρχονται στοιχεία του αλόγου, της τέταρτης διάστασης κλπ., που αναφέρονται σε γνώση περισσότερο διαισθητική και πέρα από την εμπειρία των αισθήσεων.

Συμπεραίνομε λοιπόν ότι ο Crespo αναγνωρίζει και τραγουδά μόνο τη Ζωγραφική της παράδοσης που ξεκινά από τη Φύση και τη Ζωή, χωρίς να θίγει τη σημερινή τάση για πειρατισμό κι' ανακάλυψη νέων μορφών ή ακόμα την απάλειψη του αντικειμένου όπως παρουσιάζεται στην Άφρημένη Τέχνη, απάλειψη που αποβλέπει στην καθαρά πλαστικότητα.

Τελειώνοντας πρέπει ν' αναφέρουμε τη δικαίωση της υπαξίας της Ζωγραφικής. Μ' αυτή λίγο από το αίμα μας μένει για να μιλά για μās κι' όταν ακόμα θα έχουμε φύγει.

A. ΧΡΥΣΟΧΟΣ

Ά λ ε ξ. Κ ο τ ζ ι ά: Πολιορκία, 6' έκδοση, Άθήνα, 1961.

Η πρώτη έκδοση της «Πολιορκίας» του Άλεξάνδρου Κοτζιά έγινε το 1953. Φέτος, ύστερα από οκτώ χρόνια, ο συγγραφέας μās προσφέρει, αναθεωρημένη, τη δεύτερη έκδοση τοῦ μυθιστορη-

ματός του. Στην Ελλάδα η δεύτερη έκδοση ενός βιβλίου θεωρείται εμπορική επιτυχία. Σιγήτως το μεγαλύτερο μέρος της πρώτης έκδοσης μένει άπουλητο, άζήτητο από το άδιάφορο, λιγοστό άναγνωστικό κοινό.

Κατά κανόνα στην Ελλάδα η εμπορική επιτυχία ενός βιβλίου όσο άσημαντη κι αν είναι αν συγκριθῆ με την επιτυχία που σημειώνουν μερικά βιβλία στις ξένες χώρες, συμβαδίζει με την καλλιτεχνική άξία, πράγμα που δε συμβαίνει συνήθως άλλου. Δε ξέρουμε ακριβώς το ποσοστό της επιτυχίας της «Πολιορκίας», όμως άξίζει το μυθιστόρημα αυτό να πουληθῆ ευρύτερα.

Θέμα του, ότι, παράδοξα δεν βρήκε δρόμο στα περισσότερα μεταπολεμικά νεοελληνικά βιβλία: «Ό πόλεμος. Όχι ο πόλεμος του 40—41, ο ήρωϊκός αγώνας των Έλλήνων κατά του φασισμού, ούτε η αντίσταση του λαού στην κατοχή. Ό πόλεμος που άρχισε το 43 και χώρισε τους Έλληνες σε δυο στρατόπεδα. Ό εμφύλιος σπαραγμός που τελειωσε άφου έπεσώρρευσε τόσα έρείπια, το 50- Καί πάλι, όχι ο πόλεμος στις «έπικές» του διαστάσεις, ούτε την συνέχεια του, ούτε στα αίτιά του, ούτε στη λήξη του. Μόνο στις επιπτώσεις του. Στις επιπτώσεις του πάνω στον κεντρικό ήρωα κατ' άρχήν, σε μιá ομάδα κοινών ανθρώπων που τον τριγυρίζουν, κατ' επέκταση στο λαό της Άθήνας που ύπόφερε όλες τις δοκιμασίες τά φοβερά εκείνα χρόνια.

Το θέμα παρουσιάζει κινδύνους. Ό πιο κοινός βέβαια είναι η πολιτικολογία. Το να πάρη θέση ο συγγραφέας και να προσπαθῆ να τη στηρίξει με το έργο του. Αυτό άποφεύγεται εύτυχως. Οί ήρωες του δε σκέφτονται, δεν είναι διανοούμενοι του πολέμου. Είναι άνθρωποι της δράσης, που άφήνουν στους άλλους την πολυτέλεια της σκέψης. Μόνον ο κ. «Διευθυντής» φιλοσοφεί επί της πορείας των ιστορικών γεγονότων, αλλά τοῦτο είναι στοιχείο δευτερεύον, αλλά προσωπικότητός του, δεν είναι έμβόλιμο στοιχείο θαλμένο «επί τούτω». Οί συλλογισμοί του κ. «Διευθυντού» είναι άπως οί γροθιές του Μηνά Παπαθανάση, του ήρωα του βιβλίου.

Στην πραγματικότητα το βιβλίο δεν είναι παρά η έκθεση της προίούσης παρακμής του βιολογικού όντος Μηνά Παπαθανάση. Πολυταξιδεμένος, ώμος, άμελικτος, άγροίκος, άφοβος βρίσκεται γραμμένος κατά τύχην στη χωροφυλακή

τὸ 40 καὶ τὸ 43 προβιβασμένος, μὲ μετὰλλια καὶ παράσημα ἡρωϊσμοῦ (ἢ ἀποκοπὰ καὶ τὸ φιλότιμο) πολεμᾷ τοὺς «ἐπανάστατες» μὲ τὸν ἴδιο φανατισμὸ πού πολεμοῦσε τοὺς Τούρκους τὸ 22 καὶ σκοτώνει μὲ τὴν ἴδια ἀδιαφορία γὰρ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ ποῦδειχνε σὰν σκότωνα στὴν Ἀφρική, στὴν Ἀσία, παντοῦ ἀπ' ὅπου πέρασε. Μὲ τὴν ἴδια ἀδιαφορία; Αὐτὴ εἶναι ἡ παρακμὴ τοῦ βιολογικοῦ ὄντος. Ὁ Μηνᾶς Παπαθανάσης ἔχει τύψεις. Θολὰ κι ἀόριστα καὶ συγκεχυμένα, ὅμως τύψεις. Ἐπὶ πλέον ἀποκτᾷ μνήμη. Δὲ συνήθιζε νὰ θυμᾶται. Τώρα οἱ ἀναμνήσεις γεμίζουν πολλὲς τοῦ ὄρες καὶ τὸν τυραννοῦν. Τὸ παιδί του ποῦ θάνατο ἔλα τὴν δέκα χρόνων, στὴν Ἀφρική. Παλληκαριὲς σ' ὅλα τὰ πεδία. Ἀναδρομικὲς τύψεις γιὰ τοὺς Ἀραπάδες ποῦ τοὺς πότισαν ποτικοφάρμακο. Αἰσθηματισμοί. Κι ἡ τελευταία σταγόνα. Ἡ ἔσχατη κατάπτωση. Ὁ Μηνᾶς Παπαθανάσης φοβάται. Γύρω του παραμονεύει ὁ προδότης. Δὲν τοῦ μένει τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ ὀδηγηθῆ θεληματικὰ στὸ θάνατο.

Γύρω ἀπὸ τὴν ἐξαιρετα διαγραμμαμένη μορφή τοῦ κεντρικοῦ ἥρωα κινουῦνται οἱ μορφὲς τοῦ κ. Διευθυντοῦ, καθηγητοῦ πανεπιστημίου ποῦ ἔφτασε στὴν Ἑλλάδα μὲ σκοπὸ νὰ χαράξῃ τ' ὄνομά του ἀνεξίτηλα στὴν Ἱστορία καὶ προφανῶς καταλήγει σὲ ἐπαισχυνη ἐκτέλεση, τῶν συντηροφῶν του κατὰ τὴ διάκριση τῆς «πολιορκίας» των στὸ κέντρον τῆς Ἀθήνας, τοῦ φιλόδοξου, συμπλεγματοῦ Ἀντώνη, τοῦ «γόητα Σαράντη» ποῦ βρῖσκει τὸ θάνατο ἔσπερα ἀπὸ «προδοτικὴν» ἐρωτικὴν πλήρωση, τοῦ ἀξιοδόκτου γεροπαληγάτσου Θεοδόση, ποῦ καταριέται γιὰ νὰ μὴν ἐκτελεστῆ τὸν συμμοριτῆ γιου του κι ὅταν φτάνῃ ἡ εἰδηση πὼς πέθανε δὲν τολμᾷ νὰ πῆ ἄτιμο τὸν ἑαυτοῦ του καὶ σέρνεται γλιφοντας τὸ χῶμα γιατί δὲν ἔχει ποῦ νὰ πᾶν, τοῦ αἰνιγματικοῦ γιτροῦ, τῆς τραγικῆς γυναίκας τοῦ Παπαθανάση, τῆς Χριστίνας, ποῦ μεγαλοπαντρεμένη ἔζησε ὄλο τὸν καιρὸ φυσιολογικὰ «τρομάζοντα» τὸν ἄντρα της καὶ πέθανε ζητώντας τὸ θάνατο σταν ἡ φοβερὴ κατάσταση πολιορκίας διέλυσε κυριολεκτικὰ τὸ σπικὸ τῆς, τῆς μικρῆς Μαργαρίτας ποῦ ἦταν ἡ μοῖρα της νὰ σωθῆ ἀπὸ τὸν Παπαθανάση, καὶ νὰ στραγγαλιστῆ ἀπὸ τὸν ἴδιο τελικὰ, ὅταν ἡ ἕσπερα ἔγινε μόνιμη κατάστασή του... Μορφὲς ἀνθρώπων λιτὰ δοσμένες σ' ἓνα ἀ-

ξιόλογο βιβλίο μὲ κορυφωμένη ὡς τις τελευταῖες σελίδες του δύναμη.

Ὁ πόλεμος δὲν προκαλεῖ μεγαλύτερη φρίκη μέσα ἀπὸ τις μάχες καὶ τὰ πτώματα, ἀλλὰ μέσα ἀπὸ τὴν ἀποσύνθεση τῶν ζωντανῶν. Αὐτὴ τὴν ἀποσύνθεση μᾶς δίδει στὸ ἰδιότυπα γραμμμένο, ὅμως ἀπόλυτα πειστικὸ, βιβλίο του, ὁ κ. Ἀλέξανδρος Κοτζιάς, ἡ «Πολιορκία» τὸ ὁποῖον ἀξίζει νὰ γνωρίσῃ κι ἄλλες πολλὲς ἐκδόσεις.

A. ΧΡΗΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Εὐριπίδου: Φοίνισσαι, Παγκύπρια Ἀκαδημία Θηλέων, διδ. δος Μαρίας Σταθάκη.

Τὴν παράσταση τῶν «Φοινισσῶν» ἀπὸ τὴν Παγκύπριον Ἀκαδημία Θηλέων κατὰ διδασκαλία τῆς δος Μαρίας Σταθάκη, τὴν εἶχα παρακολούθησι στὸ Φεστιβάλ Λιπέρη μὲς τὴν αὐτὴν τοῦ Ἀββαείου τοῦ Πέλλα Παῖς. Τὸ περιβάλλον καὶ ἡ ὅλη διάθεση ἦταν ἀσφαλῶς στοιχεῖα ποῦ βοηθοῦσαν τὴν ἐπιτυχία. Πάντοτε οἱ πανηγυρικὲς στιγμὲς διευκολύνουν καὶ τὴ δεκτικότητα τοῦ θεατῆ καὶ τὸν ἐσωτερικὸ παλμὸ τοῦ ἐρμηνευτῆ. Ἐξάλλου αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἡ τραγωδία στὴν κλασσικὴ τῆς περιοδο δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ τὰ πνευματικὸ κορυφωμα τοῦ πανηγυρισμοῦ (ἂν καὶ ἡ διονυσιακὴ τῆς προέλευση δίνει στὴν ἴδια τῆς τῆ φύση πάλιν τὸν παλμὸ τοῦ πανηγυρισμοῦ).

Ἀνεξαρκήτως ὅμως αὐτοῦ ἡ ἐρμηνεία ὑπῆρξε ποὺ εὐτυχής, ὥστε χωρὶς δισταγὸ νὰ λέμε πὼς οἱ «Φοίνισσαι» ἦταν τὸ καλύτερο ἔργο τῆς φετεινῆς χρονιάς στὴ Λευκωσία. Μπορεῖ ἡ «Ὁρέσεια» τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου νὰ ἦταν ἕνας πνευματικὸς ἄθλος καὶ νὰ σφραγίσῃ ὡς τέτοιος τὴ χρονιά. Μὰ ἡ παράσταση τῶν «Φοινισσῶν» στέκεται στὴν πρώτη γραμμὴ ὡς ἐρμηνεία. Σὲ μερικὲς στιγμὲς στοιχημάτιζες πὼς ἦταν παράσταση ἐξαιρετικῶν γι' ἀρχαία τραγωδία πολὺπειρων ἠθοποιῶν κάτω ἀπὸ τὴν αὐστηρὴ καθοδήγησι εἰδικοῦ γι' ἀρχαῖες τραγωδίες σκηνοθέτη.

Ὁ Χορὸς κατόρθωσε νᾶξῃ τόση ποιικιλία ποῦ κρατοῦσε περισσότερο ἀπ' ὅλα τὴν προσοχή μας. Ἦταν πολὺ προεξάρχον στοιχεῖο. Τὴν ποιικιλία αὐτὴ τὴν πραγματοποιήσῃ μὲ τις ἐναλλαγὲς ἀπαγγελίας (κορυφαῖον καὶ συνόλου), τραγουδιοῦ (σὸλο καὶ ὁμαδικά), ἀπαγγελίας

και μουσικής υποκρούσεως και εξαιρετικών χορογραφικών κινήσεων και σχηματισμών.

Από τους έρμηνευτές ο Πολυμεικής (Δ. Φαντίδης) υπήρξε εξαιρετικός τη στιγμή της εισόδου του που φοβόταν και υπομιαζόταν τὰ πάντα. Ο Κρέων (Τ. Κουτσουμπίδης) ξεχώρισε επίσης. Κείνος όμως που ανέβασε την έρμηνεία σε ψηλό επίπεδο ήταν ο άγγελιαφόρος (Ν. Άθανασίου). Και οι λοιποί έρμηνευτές στον ρόλο τους ικανοποιήσανε.

Από τις γυναίκες ξεχώρισε η Ίοζάστη (Ζωή Άριστοδήμου) με κεινο το δραματικό τόνο της φωνής της, τον τόσο υποβλητικό. (Έβουσιμαίνο με τις γραμμές μου αυτές την άξια της κοπέλας αυτής σε δραματικές έρμηνείες).

Δέ μπορώ να πω για τὰ σκηνηκά και το φρενισμό, γιατί στην παράσταση που παρακολούθησα δεν χρησιμοποιήθηκαν αυτά. Άλλά οι άμφιέσεις υπήρξαν πολύ καλές.

Ίδιαιτέρως όμως όφείλω να τονίσω εκτός από τη διδασκαλία, τη χορογραφία της δος Ουρανίας Γιαλέη. Άν έλειπε θα ζήμωνα άρκετά η παράσταση.

Ρ ο μ π έ ρ τ ο μ ά: Η Παγίδα, «Νέα Σκηνη», σκηνοθεσία Εύη Γαβριηλίδη, σκηνηκά Λώνια Εύθυβούλου.

Δεν ξέρω αν η «Νέα Σκηνη» θάει μόνο ένα συγκρότημα της καλοκαιρινής περιόδου. Πάντως, απ' ό,τι θλέπω, ο πυρήνας της είναι παρμένος από το χειμερινό συγκρότημα «Νέο Θέατρο», ένα συγκρότημα με πολύ καλό καλλιτεχνικό παρελθόν και με πολύ διαλεγμένο ρεπερτόριο.

Τό άσττυνομικό του έργο «Παγίδα» του Ρομπέρ Τομά, κατά σκηνοθεσία του κ. Εύη Γαβριηλίδη, υπήρξε μια πολύ καλή και μελετημένη παράσταση. Τό άσττυνομικό έργο άσφαλώς δεν ανήκει στα ύψηλά επίπεδα της θεατρικής συγγραφικής δημιουργίας. Είναι ένα κάτι σαν αντίποδας της έλαφρης κωμωδίας - φάρσας, που η δεύτερη ξεκουράζει με τό άβίαστο και άσκερτο γέλιο της, ενώ τό άσττυνομικό διεγείρει τό κουρασμένο, χορτασμένο και άδιάφορο πιά ένδιαφέρον μας. Να τό θεωρήσουμε μίαν αδύναμη μορφή του γράν γκινόλ; Τοόλαχιστον στον στόχο, ναί!

Άλλά τό άσττυνομικό έργο από άπόψεως σκηνοθετικής και ήθοποιίας ανήκει στα πιο δύσκολα είδη του θεάτρου, για να κρατηθή στο επίπεδο που πρέπει, στο

έπίπεδο Τέχνης. Άδιαμφισβήτητα ό σκηνοθέτης και οι ήθοποιοί στην «Παγίδα» δόσανε πολύ τον καλό έαυτό τους. Θα κάμω όμως ιδιαίτερη μνεία του κ. Μεταξά, που άποδεικνύεται πιά σαν ένας εύσυνειδητος και πολύ λιτός ήθοποιός, (άκριβώς δεν ξεπερνά τή μέση χορηγή γραμμή, γι' αυτό μένει πάντοτε ένδιαφέρον στις έρμηνείες του) και του κ. Νιζία Νιζολαΐδη, που κράτηξε ένα πολύ κουραστικό όλο, χωρίς να δείξη σημεία υποχωρήσεως. Πολύ καλή ήταν η κ. Δ. Καναρίδου.

Τά σκηνηκά του κ. Λώνια Εύθυβούλου άρκετά καλά. Η εξέλιξη του από τις πρώτες του δοκιμές είναι πολύ μεγάλη.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΡΕΣΙΤΑΛ

ΚΩΣΤΗΣ ΜΗΤΣΑΚΗΣ

Για πολλούς μουσικόφιλους της Κύπρου τό ρεσιτάλ τραγουδιού του βαρύτονου Κωστή Μητσάκη, που διοργάνωσε ό Μουσικός Σύλλογος Κύπρου στις 12 Μαΐου, στο Θέατρο «Μέλω», υπήρξε μια αποκαλύψη. Άσφαλώς άρκετοί από τό άκροατήριο ήξεραν κι' όλας λίγο - πολύ τον Μητσάκη από τις λιγοστές ευκαιρίες που είχαν προηγουμένως να τον άκούσουν (από τό ραδιόφωνο, λ.χ.), αλλά και γι' αυτούς ακόμα υπήρξαν πολλά πράγματα για να τους εκπλήξουν, γιατί ό νεαρός καλλιτέχνης έχει σημειώσει μια πολύ αίσθητη εξέλιξη από τον καιρό των εις τό έξωτερικό φωνητικών σπουδών του.

Τό πρώτο άξιοπρόσχετο κι' όλας σημείο σ' αυτό τό ρεσιτάλ ήταν η έκλογη του προγράμματος: σ' αυτό ό Μητσάκης περιέλαβε τό Γερμανικό λήντ (Lied), τήν κλασσική άρια, άριες από όπερες και Έλληνικά Δημοτικά τραγούδια. Αυτό είναι ένα εξαιρετικά άπαιτητικό, μάλλον καλλιτεχνικά φιλόδοξο πρόγραμμα, όπου ένας νεαρός καλλιτέχνης εύκολα θα μπορούσε να πέσει, κυρίως στο βασικό ζήτημα του στίλ: Σ τήν αντίληψη δηλ. και τήν άπόδοση των διαφορετικών στίλ που άπαιτούνται στην κάθε μουσική κατηγορία' κάτι που, ανάλογα με τό βαθμό που υπάρχει η λείπει, φανερώνει τό ποσό της ώριμότητας και διασθήσεως του καλλιτέχνη. Άς δηλωθεί άμέσως ότι ό Μητσάκης έφάνερωσε μια σπάνια καταπόνηση του πνεύματος και του ύφους της μουσικής στην κάθε περίπτωση, από τήν συγκαταμέ-

αυτές: Εδούτητα αμείσθησας, λεπτότατη ικανότης υποβολής, επιτυχεστάτος συγκερασμός συγκινήσεως και εירוνομίας πού φτάνει κάποτε ως τη σάτιρα· και κυρίως — παρά τις διάσπαρτες Καβαφικές αποχρώσεις του λόγου του — ένας τρόπος προσωπικός, «δικός του» πού «άναγνώριζεται». Προσζύωση τῶν διαπιστώσεων αὐτῶν ἔρχεται τώρα τὸ «Συμπλήρωμα τῶν Στιγμῶν». Γνήσια λυρική φύση ὁ Κ.Μ., κατορθώνει νὰ χωρᾶνε στὶς λίγες σελίδες του πλῆθος ἀπὸ διαφορετικούς κραδασμούς συγκινήσεως· μοῖρε νὰ «σταθῆ» σὺν ποιητὴ μπροστὰ σὲ μιὰ ποικιλία ἐρεθισμάτων πού ὅλα μαζί συνθέτουν κάτι παραπάνω ἀπὸ ἓνα κύκλο θεμάτων — μιὰ στάση ζωῆς. Ἔτσι, κοντὰ στὸ «Αὐτὸ τὸ κοκκαλιάρικο σκυλί πού δὲν ἔχει γαύγιμο, δὲν ἔχει οὐρά, δὲν

ἔχει θλέμμα,

τί ἄλλο ἔχει καὶ περνᾷ ἔτσι μπροστὰ μας;»

ἢ στὸ

«Ἐμεῖς δὲν κλαίμε τὸ νωπὸ κλάμα τὸ κοινὸ, ἔμεῖς κλαίμε χρόνια ὕστερα, αἰδῶνες ὕστερα τὸ νεαρὸ βασιλιά Τουτανχαμόν»

ἢ στὸ

«Ἄν' ἀποστάξω τ' ἀνθρώπινα δάκρυα γιὰ νὰ διαπραγματευθῶ μὲ τὸ Θεο»

κοντὰ σ' αὐτὰ ἔχει θέση καὶ τὸ «Ποῦ μ' ἀσπαρχεῖ αὐτὸ τὸ κορίτσι πού ἀκούμπησε τ' ἀπόγεμα

τὸ πρόσωπο στὸ τζάμι

καὶ κάρφωσε τὸ θλέμμα στὸ δρόμο

χωρὶς νὰ θλέπη

καὶ προσήλωσε τὴν προσοχὴ στὸ δρόμο

χωρὶς νὰ προσέξη».

Ἔχουμε ἐπίσης θέση· καὶ οἱ στίχοι γιὰ τὴ παλληγάρια τοῦ πρόσφατου ἀγώνα:

«Σκέψου πὼς δὲ μᾶς ἔμεινε ἄλλο ὄνειρο παρὰ νὰ θγοῦμε ἀπὸ μιὰ πόρτα»

(«Κρατητήρια»).

Καὶ πάλι ἀνόμοια ἀπὸ πολλοὺς τῆς νεώτερης ποιήσεως, ὁ κ. Κ. Μ., ἐνώ «βλέπει», ἐνῶ «γνωρίζει», δὲν ἀφήνει νὰ καταβληθῆ ἀπὸ τὴν ἀγωνία — ἢ συζητημένη μελαγχολία του δὲν φτάνει ὡς τὸν ἀπελπισμό. «Ἀντέχει».

(Σημ. «Π.Κ.» Τῆ στήλη κριτικῆς βιβλίου τῶν «Εἰκόνων» κρατᾷ ὁ γνωστός λογοτέχνης καὶ κριτικὸς κ. Ἀλέξανδρος Κοτζιάς).

Γιὰ τὸ «Συμπλήρωμα τῶν Στιγμῶν» τοῦ κ. Κώστα Μόντης γράφει· κ' ὁ κ. Γλαυκὸς Ἄλιθέρσης στὴ «Σφίγγα» τοῦ Κάουρον τὰ ἑξῆς:

«Ὁ ποιητὴς μᾶς δηλώνει: Ἐχο περὶ αὐτὴν μερικὰ ποιήματα, πού ἔχουν ἀφήσει ἔξω ἀπ' τὴς «Στιγμές»...

Ἐγώ· καὶ κάποτε: Ὁ Κ. Μόντης ἰσχυρῶς καὶ γοητεύει μὲ τὴ νέα του πορεία, πορεία τῆς καθαρῆς ποιήσεως τῆς πρὸ θγῆς.

Σήμερα ἔχουμε ἓνα κάτοιο συμπλήρωμα τῆς ἰδίας πορείας. Ὁ ποιητὴς ἐπιμαρτυρεῖ στὸν πρόλογό του·

Συνεχίζοντας ὁ κ. Γλ. Ἀλιθέρσης παραθέτει στίχους τοῦ κ. Κ. Μόντης πνευματικῶν ἀπ' τὴν Αἴγυπτο καὶ διερωτᾶται ἂν θὰ μπορούσε νὰ ἐκδοθῆ Ἀνθολογία μὲ τὸν τίτλο: «Πὼς οἱ Νεοέλληνες τραγοῦδῆσαν τὴν Αἴγυπτο». «Ἡ Ἀνθολογία αὕτη, γράφει ὁ κ. Ἀλιθέρσης, θάταν ἀποζαλυπτικὴ σὲ πολλὰ».

— Στὴς 11 Ἰουν. πραγματοποιήθηκε στὸ Πέλλα Παῖς τὸ Φεστιβάλ Διπέστη, πού διοργάνωσε ὁ Α Π Ο Π Πέλλα Παῖς, Μέλη τῆς Ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς ἦταν: δρ. Κ. Σπυριδάκης, κ. Ι. Χαρομαντᾶς, κ. Κλ. Γεωργιάδης, δρ. Πορφ. Δικαίου, κ. Θεοκλ. Σοφοκλ. Ζέου, κ. Χρ. Παπαχρυσόστομου, κ. Φρ. Βράχας, κ. Κ. Ἰωαννίδης, κ. Παν. Ἡρωιδίτης καὶ κ. Κύπρος Χρυσάνθη. Τὸ Φεστιβάλ ἀνοῖξε ὁ δρ. Κ. Σπυριδάκης, ὁμίλησε ὁ κ. Χρ. Παπαχρυσόστομου, ἀπαγγέλληκαν ποιήματα, διαβαστήκανε μηνύματα πνευματικῶν σωματείων καὶ ἐτελεστήκανε κληρωτικὸι χοροί. Ὁ Μουσικὸς Σύλλογος Μόζαρτ ἀνέλαβε μουσικὸ πρόγραμμα μὲ ἔργα Διπέστη μελοποιημένα ἀπὸ κ.κ. Γιάγκο Μιχαηλίδη καὶ Κ. Κασσινὸ πονοῦ, ἓνα τραγοῦδι τοῦ κ. Σόλων Μιχαηλίδη καὶ ἓνα τοῦ κ. Λεάντρου Σιταροῦ. Ἡ «Παγκύριος Ἀκαδημία Θηλέων» ἐρμήνευσε τὴς «Φοίνισες» τοῦ Εὐριπίδη.

— Σημειώνουμε τὴς μαθητικῆς ἐκθέσεις ζωγραφικῆς τῶν «Ἐκπαιδευτηρίων Νεοκλέους» καὶ τοῦ τελειοφοῦτου τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου κ. Μιχ. Νικ. ὁ δ ἡ μ ο υ.

— Ἐχει συμπληθῆ νέος θεατρικὸς ὁργανισμὸς μὲ τὴν ὀνομασία «Θέατρο Τέχνης». Ἡ καλλιτεχνικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ ὁργανισμοῦ αὐτοῦ, ἡ ὁποία θάναὶ καὶ ἐφορεία τῆς δραματικῆς του σχολῆς, ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸ σκηνοθέτη τοῦ ὁργανισμοῦ τ. Θ. Σακέττα, δύο μέλη τοῦ θεάτρου καὶ τὸς κ.κ. Κυρ. Νεοκλέους Ν. Ξιούτα, Α. Περονάρη — Παν. Κιλιδῆ, Κ. ὑπ. Χρυσάνθη, Κ. Ταλαροῖδῆ, Κ. Πηλαβάκη,

Ρογήρο Λοϊζίδη και Γ. Μεστάνα.

—Στό οίκημα της «Ένώσεως Νέων Τράστ» άνοιξε στις 17 'Ιουν. 'Εκθεση 'Εργων Μοντέρνας Διαφημιστικής Τέχνης, τής κας Ντορίτας.

—Σύνολον τόμων τής Βιβλιοθήκης Φανερωμένης ως την 31.12.1960 σύμφωνα με την έκθεση του βιβλιοθηκαρίου 20.180, οι όποιοι έστοίχισαν £11.040,088 μίλς. Κατά τό 1960 ή Βιβλιοθήκη έχει πλουτισθή με 491 τόμους.

—'Η «Πνευματική 'Αδελφότης 'Ελληνίδων Κύπρου» έκαμε τά άποκαλυπτήρια αναγλύφου πλάκας του Έυεργέτου της Δ η μ. Σε βέ ρ η στην Παιδική 'Εξοχή (Κερύνεια). Τήν άποκάλυψη έχει κάμει ο δρ Κ. Σ π υ ρ ι δ ά κ ι ς. Μαθητές του 'Ελενείου έχουν τραγουδήσει τον «'Υμνον τής Παιδικής 'Εξοχής», πού έχει έφέτος συνθέσει ο κ. Γ ι ά γ κ ο ς Μ ι χ α η λ ί δ η ς (σε στίχους Κ. Χρυσάνθη).

—'Ο δρ Κ. Σ π υ ρ ι δ ά κ ι ς έδήλωσε από του δήματος τής Κοινοτικής Βουλής και δημοσιεύτηκε στις έφημερίδες τής 17ης 'Ιουν. μεταξύ άλλων ότι «ή ανακήρυξις υπό τής Τουρκικής κοινότητας τής 7ης 'Ιουνίου 1958, τής ημέρας τής έναρξεως του κατά των 'Ελλήνων βανδαλισμού, ως έθνικής ημέρας των Τούρκων, άποτελεί ύβριν κατά των αισθημάτων και του ύπερ έλευθερίας αγώνος του 'Ελληνικού Κυπριακού Λαού».

—Στό οίκημα τής «Ένώσεως Νέων Τράστ» έχει εκθέσει ο κ. 'Α. 'Α σ π ε ρ ό φ τ α ς.

—Τό Γραφείον Πνευματικής — Πολιτιστικής 'Αναπτύξεως άπέστειλε στις έφημερίδες για τους συλλόγους των χωριών ειδοποίηση πώς θά μπορούσε να συστήση αναλόγως των πόρων τους με ποιά έλληνικά βιβλία θά πρέπει να πλουτίσουν τίς βιβλιοθήκες των.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ε. Π. Ο. Κ.: «Φιλολογική Κύπρος» 1961, Λευκωσία, 1961.

Σ. Κ. Σ υ μ ε ω ν ί δ η: Σχολικές Διατάξεις, Λευκωσία, 1961.

Κ. Χ ρ υ σ ά ν θ η και Γ ι ά γ κ ο υ Μ ι χ α η λ ί δ η: 'Υμνοι και Προσευχές, Λευκωσία, 1961.

Ν ε ά ρ χ. Κ λ η ρ ί δ η: 'Ο Διγενής, Βαρώσι, 1961.

Ξ. Λ υ σ ι ώ τ η: 'Αποδημία, Κύπρος, 1961.

Κ ώ σ τ α Μ α ρ κ ί δ η: 'Εδώ ΕΟΚΑ, 1961.

Κ ώ σ τ α Μ α ρ κ ί δ η: Οί καμοί του Χωροάτη, 1961.

Π α ι δ α ξ ω γ ι κ ή ς 'Α κ α δ η μ ί α ς Κ ύ π ρ ο υ: 'Επετηρίς 1959—1960.

Π α γ κ υ ρ ί ο υ Φ υ μ ν α σ ί ο υ: 'Επετηρίς σχολικού έτους 1959—1960, Λευκωσία, 1961.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Κρίκος (Λονδίνο) άρ. 125 — Νέα 'Εποχή (Λευκωσία) άρ. 28 — Κυπριακοί Καιροί (Λευκωσία) άρ. 17, 18, 19 — 'Επιθεώρηση Τέχης ('Αθήνα) άρ. 76 και 77 — 'Η Νέα 'Υόρκη (Νέα 'Υόρκη) άρ. 150 — Διάλεξη ('Αθήνα) άρ. 1 — Θερακικά Χρονικά (Εάνθη) άρ. 3 — 'Ο Σπουδαστής (Λευκωσία) άρ. 1 — 'Ηπειρωτική 'Εστία (Γιάννινα) άρ. 106, 107 — Rocamador (Palecia) άρ. 22— El Molino de Papel (Cuenca) άρ. 26 — Μαραθών (Βραζιλία) άρ. 146-149 — Εβδοικός Λόγος (Χαλκίδα) άρ. 37-39 — Μαθητική 'Εστία (Λευκωσία) άρ. 29. — 'Η Τεχνική Κατεύθυνσις (Λευκωσία) άρ. 2.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

'Α λ. Κ ο τ ζ ι ά: Πολιορκία (β' έκδ.) 'Αθήνα, 1961.

Σ τ ε φ. Χ α τ ζ η μ ι χ ε λ ά κ η: Διηγήματα, 'Αθήνα 1960.

Σ τ ε φ. Χ α τ ζ η μ ι χ ε λ ά κ η: 'Η 'Ελεγεία τής Μητέρας, 'Αθήνα, 1960.

Δ. Σ α λ α μ ά γ κ α: Οί Θεοβάδιστοι Τόποι, (β' έκδ.) Γιάννινα, 1961.

ΕΡΑΝΟΣ ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΡΟΔΙΩΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

Προηγούμενο ποσόν	£34,750
Γιάννης Παπαδόπουλος	1—
Πολ. Μαχαλεκίδης	1—
Σάββας Χατζηλαμπής	1—
'Εφορεία Παγκυπρ. Γυμνασίου	20—
σύνολον	£57,750

ΔΙΟΡΘΩΣΗ

'Ο τελευταίος στίχος του Πάριφιλ του κ. Π. Δρουσιώτη, τεύχος άρ. 9 να διαβαστή: «Ποίν με άγκαλιάσει ή σοτηνή κι' άραχλη έτούτη γή».

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ίδρυτής: ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Κεντρικά Γραφεία:
Ἄκίνητα Τραπεζῆς Κύπρου,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Τηλ. Διεύθυνσις διὰ Κεντρικῶν
καὶ ἄλλα τὰ Ὑποκαταστήματα **GENSURANCE**

Ὑποκαταστήματα ἐν: ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ — ΛΑΡΝΑΚΙ — ΛΕΜΕΣΩ
ΠΑΦΩ — ΚΥΡΗΝΕΙΑ — ΜΟΡΦΟΥ
Τηλ. 4444

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ε Δ Ρ Α :
ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ὑποκαταστήματα: } ΕΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ, ΛΑΡΝΑΚΙ, ΛΕΜΕΣΩ,
ΚΥΡΗΝΕΙΑ, ΠΑΦΩ, ΜΟΡΦΟΥ, ΛΕΥΚΑ.

καὶ κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον
ΕΝ ΠΡΟΔΡΟΜΩ καὶ ΠΛΑΤΡΕΣ

— Πλήρες δίκτυον ἀνταποκριτῶν εἰς
ὅλας τὰς πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ.

— Ἀνταποκριτὴς ἐν Κύπρῳ τῶν
μεγαλυτέρων ξένων Τραπεζῶν.

**ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ
ΤΡΑΠΕΖΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ.**

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ (ΛΟΝΔΙΝΟΝ) ΛΤΔ.

23/24, Margaret Street, LONDON W. 1.

Tel. No. COVent Garden 1142.

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΑΙ ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.
ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.
ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΕΡΜΙΑ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΔΟΜΙΝΙΟΝ

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΤΔ.

ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ — ΜΕΛΗ 396

Ἡ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΤΔ., εἶναι ὄργανισμὸς τοῦ ὁποῦ τὰ κεφάλαια προέρχονται ἀπὸ οἰκονομίες τῶν Συνεργατιστῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ παρέχει πιστωτικὰς καὶ ἄλλας διευκολύνσεις. Κύριον σκοπὸν ἔχει ἡ Τράπεζα τὴν περιφρούρησιν τῶν συμφερόντων ὄλων τῶν Ἄγροτῶν.

Ἡ Τράπεζα προμηθεύει τοὺς γεωργοὺς μὲ διάφορα γεωργικὰ χρειώδη, ὡς Λιπάσματα, Θειάφι καὶ ἄλλα Φυτοφάρμακα ὡς Χορτοκτόνα, Πατατόσπορον κτλ.

Τὸ δανειστικὸν ἐπιτόκιον τῆς Τραπέζης ἀπὸ δεκαετίας εἶναι 5%.

Διαθέτει εἰδικὸν Τμῆμα Ἀσφαλειῶν δι' ὅλους τοὺς κλάδους ἀσφαλειῶν. Εἶναι οἱ ἐν Κύπρῳ Γενικοὶ Ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀσφαλιστικῆς Ἐταιρείας **LEGAL & GENERAL ASSURANCE SOCIETY LTD.**

Ἡ Τράπεζα ἐπὶ πλέον διὰ τῆς Ὑπηρεσίας Γεωργικῆς Διαφωτίσεως φροντίζει διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν καὶ διαφώτισιν τῶν Ἄγροτῶν.